ЛАТИНСКА

ГРАМАТИКА

ЗА ГИМНАЗИЈЕ

НАПИСАО

Проф. Др. Јов. Туроман.

ИЗДАЛА „МАТИЦА СРБСКА.“

У НОВОМЕ САДУ.
ПЛАТОНОВА ШТАМПАРИЈА.
1870.

Књига је својина писца.

Предговор.

Граматику ову латинску удесио сам тако, да буде довољна за целу гимназију. Има и овде у Аустрији и у Немачкој, а јамачно и у другим земљама доста гимназија, у којима се у нижој гамназији учи латински језик по једној граматици, а у вишој гимназији опет по другој каквој опширнијој књизи. Исто тако нису ретке гимназије, у којима се у првој гимназијској класи учи латински језик по каквој тако званој елементарној граматици, те дакле у тим гимназијама по три граматике ђаци промену течајем целог гимназијског времена. То мењање граматике у практичном је погледу незгодно и од велике штете, као што су доказали искусни школски људи. Доказе те ја овде нећу наводити. Доста је само то да споменем, да ђак треба да се са својом граматиком, штоно веле, срасте, те да зна свако правило одма наћи. С тога сам дакле тог мњења, да треба да је једна граматика кроз целу гимназију, и с тога сам своју књигу тако и удесио. Истина да ће се при читању Салуста, Ливија Тацита и песника наићи на гдекоје неправилности, о којима у мојој књизи ни спомена нема, али треба прво и прво знати, да сам ја састављајући ову књигу имао на уму то начело, да се од ђака захтева, да зна растумачити оно, што је правилно; за тим, да се реткости, које се у појединим

великим граматикама налазе, само in futuram oblivionem уче, т. ј. само за то уче, да се забораве.

Терминологију сам задржао латинску, пошто је моје уверење, дв би најзгодније било, да се при предавању свијух језика употребљују латински технички изрази кроз целу гимназију.

Латинске граматике, које сам при састављању ове књиге употребио, јесу ово: Шулцова мала и велика, Сиберти-Мајрингова, Елент-Сајфертова, Пучеова, Фелдбаушова, Мадвит-Тишерова, Шинаглова, Латман-Милерова, Веберова, и Suepfle-ове две књиге: praktische Anleitung zum Lateinschreiben. А од свијух ових књига највише сам се користио Елент-Сајфертовом, која се учи на берлинским и понајвише осталим пруским гимназијама, за тим Сиберти-Мајрингову и Шулцовом. Уз то сам при употребљавању речених граматика обзирао се на критике, што су о њима изишле у бечком Zeitschrift-у für die österreichischen Gymnasien и у берлинском Zeitschrift-у für das Gymnasialwesen.

Радоваћу се, ако овом својом књигом збиља доскочим једној прекој потреби наших гимназија, ако олакшам младежи нашој учење дивног латинског језика, те јој припомогнем, да се што боље упозна са драгоценостима римске књижевности.

I bonis avibus!

У Новоме Саду о малој госпођи 1870.

J. T.

Граматика је наука о језику. Латинска је граматика дакле наука о латинском језику. §. 1.

Она се дели на два дела:

1) на науку о облицима (етимологију),

2) на науку о реченицама (синтаксу).

ПРВИ ДЕО.

Наука о облицима.

Слова.

Латински језик има 24 слова: §. 2.

A, a	N, n
B, b	O, o
C, c	P, p
D, d	Q, q
E, e	R, r
F, f	S, s
G, g	T, t
H, h	U, u
I, i	V, v
(J, j)	X, x
K, k	Y, y
L, l	Z, z
M, m	

Велика слова пишу се у латинском језику 1) у почетку реченице; 2) код имена собствених и отуд изведених речи. Иначе се све речи пишу малим словима.

Слова (litterae) или су самогласна (vocales) или сугласна (consonantes).

Вокала има 6: a, e, i, o, u, y; сва остала слова су консонанти.

Примедба 1. Код старих Римљана изговарало се I, i час као вокал, н. пр. у ira, час као консонант (j); ово последње наиме у почетку латинских речи испред сваког другог вокала, а тако исто и у среди речи

између два вокала, н. пр. ianua, iecur, iocus, iuvo, maior, iciunus. У овом случају употребљује се такође J, j, дакле janua, juvo, major. — Такође, и U и V имали су Римљани само једно слово (V).

Примедба 2. У налази се само у оним речима, што су узете из грчког језика, н. пр. pyramis пирамида.

Два тако сложена вокала, да се као један глас изговарају, називамо слово двогласно или дифтонг (diphthongus). Латински језик има ове дифтонге: ae, oe, au; н. пр. aestas лето, coelum небо, aurum злато. Ретко је eu дифтонг, а још ређе ei, oi и ui.

Примедба. Кад треба два вокала, који иначе један дифтонг чине, одвојено изговорити, онда се међу две тачке изнад другог вокала, н. пр. poëma песма, aër врак. То одвајање бива само код ae и oe, и зове се diaeresis.

Знак ⏑ изнад вокала показује, да је тај вокал кратак, а знак —, да је дугачак, н. пр. evĕnit, evēnit.

Консонанти деле се на просте и сложене. Сложени су само x и z, а сви остали су прости; x је постало из cs (gs), а z из ds; z налази се само у речима, што су узете у латински језик из грчког или другог ког језика, као: Zephyrus зефир, gaza благајница.

Осим тога деле се још консонанти обично и по говорним органима (оруђима за говор), којима се изговарају, на:

грлене (gutturales): c, g, k, q, h;
зубне (dentales): d, t, l, n, r, s;
уснене (labiales): b, p, f, m, v.

Изговор.

§. 3. О изговору појединих консонанта ваља запамтити:

C изговара се пред e, i, y, ae, oe, eu као ц, н. пр. cedo, Cicero, Cyrus, Caesar, Coelius; а пред консонантима, пред вокалима a, o, u, и на крају речи као к; н. пр. carus, corona, cupido, clarus, credo, lac, nunc.

Ch чита се као х, н. пр, pulcher, Chimaera.

K налази се још само у скраћивањима K. = Kaeso (предиме) и K. или Kal. = Kalendae.

Qu изговара се као кв, н. пр. aqua, quaero, quod; исто тако чита се gu као гв, и su као св, кад u са следећим вокалом једном слогу припада; дакле lingua лингва, anguis ангвис, suavis свавис, suetus светус.

Ti испред вокала чита се као ци, дакле tutior туциор, ratio рацио: али задржава свој прави изговор (ти) 1) кад је i

дугачко, као у totīus; 2) кад напред стоји друго једно t, или s, или x: Attius, ostium, mixtio, читај Атиус, остиум, микстио; 3) у грчким речима као Boeotia, Critias, Miltiades.

Ph чита се као ф, н. пр. Philippus.

Rh и Th као р и т: Rhea, theatrum.

Sch налази се само у речима, што су узете из грчког језика, и чита се као сх, н. пр. schēma.

Слогови.

Речи се састоје из слогова. Слог (syllaba) је или један глас за се и на једанпут изговорен, или више њих. Један је глас увек који вокал или дифтонг, а више су гласова у слогу: један вокал или дифтонг са једним или више консонанта; као: a. e, ab, ex, sed, mons, au-di-o, a-mo, mon-strum. §. 4.

Речи има од једног, два, три, четири, пет и још више слогова.

Слогови или су кратки (⏑), или дугачки (—). Слог је кратак, кад му је вокал кратак, а дугачак, кад има дугачак вокал или дифтонг, н. пр. grātus, coelum.

О акценту (нагласку на речима) ваља запамтити: §. 5.

1) речи од два слога имају нагласак на првом слогу: н. пр, térra lége.

2) речи од три или више слогова имају нагласак на предпоследњем слогу (penultima), ако је овај дугачак; а на трећем слогу од краја (antepenultima), ако је предпоследњи кратак; н. пр. docēre, Athēnae, али amábĭlis, Iévĭtas.

3) Кад се que, ne, ve вежу за реч какву, онда је нагласак на последњем слогу те речи, као: patérque, legítve и т. д.

А што се тиче деленја слогова (н. пр. на крају реда) при писању, ту важе ова правила: §. 6.

1) Кад консонант један стоји између два вокала, он припада следећем слогу, н. пр. a-mo, i-ter; но уметнуто d остаје код првог слога, као: prod-est, prod-eo, red-eo.

2) Кад више консонанта стоји између два вокала онда припадају следећем слогу, ако се њима скупа може почињати која латинска реч; као: pe-stis (stella), i-gnis (gnarus) a-cris (cresco), a-gri (grex) no-strum (struo).

3) Ако се с консонантима скупа не може латинска каква реч почињати, онда се одвајају, као: doc-tus, tinc-tus, om-nis, scrip-tus, mon-strum.

Врсте речи.

§. 7. Све речи по ономе, што значе, или су
Nomina имена, или
Verba глаголи, или
Particulae речце.

Главна разлика између тих речи та је, што nomina и verba мењају облике, а particulae никако не мењају.

Nomina су или nomina substantiva (именице), н. пр. homo човек; или nomina adjectiva (придеви) н. пр. bonus добар; или numeralia (бројеви), н. пр. tres три; или pronomina (заменице) н. пр. ego ја.

Verba (глаголи) су н. пр. sum јесам, amo љубим, monēre опомињати.

Particulae су или adverbia (прилози), н. пр. saepe често; или praepositiones (предлози) н. пр. cum са; или conjunctiones (савези) н. пр. sed али; или interjectiones (усклици), н. пр. ah ах!

§. 8. У латинском језику има дакле девет различних врста речи, и то:

1. Substantiva.
2. Adjectiva.
3. Numeralia.
4. Pronomina.
5. Verba.
6. Adverbia.
7. Praepositiones.
8. Conjunctiones.
9. Interjectiones.

I. SUBSTANTIVA.

§. 9. Substantiva (именице) означују или лица, н. пр. homo човек, puer дечак; или ствари, н. пр. arbor дрво, panis леб.

Substantiva се деле:

1) на nomina propria (имена собствена), која означују само једно лице или једну ствар, као: Cicero Цицерон, Italia Италија, Roma Рим, Aetna Етна.

Амо иду т. које nomina gentilia (имена народа), н. пр. Romanus Римљанин, Persa Персијанин.

2) на nomina appellativa (именице опште), која означују целу врсту лица или ствари, те дакле и сваки појединн предмет те врсте, као: orator говорник, urbs варош, mons брег, fluvius река.

3.) на nomina collectiva (именице збирне), којима се више лица или ствари означује као једна целина, н. пр. equitatus коњаништво, supellex покућство.

Међу nomina collectiva спадају такође nomina materialia. То су именице, што значе таке ствари, од којих сваки део има име целине, као: aurum злато aqua вода, lac млеко.

Nomina propria, appellativa и collectiva скупа имају једно име: nomina concreta, пошто значе предмет какав, који заиста постоји.

4) на nomina abstracta (именице абстрактне), која означују стање, радњу или својство н. пр. senectus старост, somnus сан; clamor вика, cursus трка; justitia правда, sapientia мудрост.

Код сваке именице ваља ово четворо знати: 1. род (genus), 2. број (numerus), 3. падеж (casus), 4. склањање (declinatio). §. 10.

А. Род (genus) именица. §. 11.

Род латинских именица свеједно је као и у српском језику тројак:

1. Мушки род или genus masculinum, н. пр. pater отац, homo човек, rivus поток.

2. Женски род или genus femininum, н. пр. mater мати, virtus врлина.

3. Средњи род или genus neutrum, н. пр. lignum дрво, vinum вино.

Но има у латинском именица, које су и мушког и женског рода; кад значе мушко лице, онда су masculina, а кад женско, онда feminina. Те именице називају се communia, или кажемо о њима, да су generis communis, н. пр. §. 12.

artifex вештак и вештакиња
civis грађанин и грађанка
conjux супруг и супруга
custos чувар и чуварица
heres насљедник и насљедница
hostis непријатељ и непријатељица
incola становник и становница
parens отац и мати
sacerdos свештеник и свештеница
vates пророк и пророчица.

Род именица у латинском је често друкчији него у српском. Тако је н. пр. sol сунце, у латинском рода мушког, а у српском рода средњег; luna месец, у латинском femininum, а у српском masculinum. У латинском знамо род речи које §. 13.

1) по том, шта реч значи (природни род).

2) по томе, на што се свршује (граматички род).

Правила о роду именица по томе, на што се свршују, гледај код деклинација. За природни род латинских именица важе ова правила:

I. Masculina су без обзира на то, на што се свршују: §. 14.

1. Имена, која значе мушка лица, па дакле и народе: pater

отац, filius син, rex краљ, poëta песник, scriba писар, Persa Персијанин, Scytha Скићанин.

2) Имена река, ветрова и месеци: Savus Сава, Rhenus Рајна, Danubius Дунав, Sequăna Сена, Garumna Гарумна; Aquilo север, Eurus исток (устока); Martius Март, October Октобар.

Примедба. Неколико латинских имена река рода су женског, као: Allia, Albŭla, Matrona. — Род имена брегова опредељује се понајвише по том, на што се свршују; дакле Aetna, Oeta (по првој деклинацији) женског су рода; Apennīnus, Caucasus, Taurus (по 2. декл.) рода су мушког.

§. 15. II. Feminina су без обзира на то, на што се свршују:

1) Имена, која значе женска лица; н. пр. mater мати, virgo девојка, regina краљица, nurus снаја, Scythissa Скићанка, Ceres Церера, Juno Јунона, Venus Венера и т. д.

2) Имена земаља, острва (полуострва), и вароши, н. пр. Italia Италија, Aegyptus Мисир; Cyprus Кипар, Salamis Саламис, Samos Самос, Chersonēsus Херсонез; Roma Рим, Athēnae Атина, Corinthus Коринт, Carthago Картагина.

Примедба. Изузетци

a) Од имена земаља masculina су: Bospŏrus, Hellespontus, Isthmus, Pontus; a neutra су имена земаља на um, као: Latium, Samnium.

b) Од имена вароши, masc. су pluralia на i друге деклинације, као: Delphi, Philippi, Argi и за тим неколико на o по трећој деклинацији, као: Hippo, Narbo, Sulmo, Vesontio; neutra су вароши на um (on), на e по трећој декл., и pluralia на a (Gen. orum), као: Saguntum, Tarentum, Ilion, Praeneste, Reate, Leuctra, Susa, Arbēla.

3) Имена дрва, особито оних по другој и четвртој деклинацији, н. пр. alnus, i, јова, fagus, i, буква, ficus, i и us, смоква, mālus, i, јабука (a mālus, i, катарка јест masc.), pirus, i, јабука, populus, i, јаблан, quercus, us, раст.

Примедба. Но џбунови на us понајвише су masc., н. пр. dumus, i, трн, rubus, i купина, и т. д.

§. 16. III. Neutra су сва substantiva indeclinabilia или именице, које се не могу склањати осим имена лица (дакле hic Adam, Isaac), н. пр. fas правда, nefas кривица, pondo фунта, mane јутро.

За тим су још Neutra:

a) Сва имена слова. н. пр. a longum, дугачко a; e breve кратко e.

b) Све речи, које ако и нису Substantiva, но ипак се као такова употребљују, н. пр. illud paene (оно готово), ultimum vale (последње с Богом), meum scire (моје знање).

§. 17. Substantiva mobilia.

Многе именице, које означују лица, имају за мушки и женски род једну реч са истом основом, али са промењеним свршетком. Те се именице зову substantiva mobilia. Свршује ли се masculinum на tor, то се онда fem. свршује на trix, н. пр.

victor победитељ, victrix победитељка; adjūtor помоћник, adjutrix помоћница. А ако се masc. свршује на us или er или на друго што, онда fem. излази на a, н. пр. servus роб, serva робкиња; magister учитељ, magistra учитељка; antistes првосвештеник, antistīta првосвештеница; rex краљ, regīna краљица.

Овде ваља на ум узети особито имена животиња. §. 18.

1) Нека су mobilia н. пр. cervus јелен, cerva кошута; gallus петао, gallīna кокошка; leo лав, leaena лавица; caper јарац, capra коза.

2) Или има за fem. засебна реч, н. пр. taurus бик, vacca крава; aries ован, ovis овца.

3) Нека су communia, те се употребљују као masculina, кад се означује мушка животиња, а као feminina кад женска, н. пр. bos во и крава, canis пас и кучка.

4) А нека су epicoena. Овако се називају она имена животиња, која за оба рода имају само један граматички род. Тако су anser гуска, passer врабац, corvus гавран свагда masc.; feles (is) мачка, vulpes лисица, anas патка, aquīla орао, rana жаба свагда fem. Кад оћемо дакле да разликујемо мушки и женски род, онда се мора додати mas (мушко) или femina (женско): дакле passer mas врабац, passer femina врабица; vulpes mas лис, vulpes femina лисица.

B. C. Numerus. Casus. §. 19.

Numerus (број) у латинском је, као год и у српском, двојак: singularis (једнина) н. пр. pater отац; и pluralis (множина), н. пр. patres оцеви.

Сваки број има 6 падежа (casus), и то: casus nominativus, genitivus, dativus, accusativus, vocativus, ablativus.

1. Nominativus стоји на питање: ко? или шта?
2, Genitivus „ „ „ чији, а, е? или чега?
3. Dativus „ „ „ коме? или чему?
4. Accusativus „ „ „ кога? или шта?
5. Vocativus (кад се ко зове).
6. Ablativus стоји на питање: чиме?

Nominativus и Vocativus зову се casus recti (независни падежи), а остала четири падежа casus obliqui (зависни падежи).

D. Declinatio. §. 20.

Declinatio (склањање) зове се начин, на који се од једног падежа nomen-а ког праве остали падежи у једнини и множини.

У латинском има пет деклинација. Да знамо, по којој деклинацији која реч иде, морамо знати, на што се реч у Genitiv-у Singularis свршује. Свршује ли се

на ae, то иде реч по деклинацији првој,
„ i, „ „ „ „ „ другој,
„ is, „ „ „ „ „ трећој,
„ us, „ „ „ „ „ четвртој,
„ ei, „ „ „ „ „ петој.

Онај део имена, што остаје, кад се наставак Gonitiv-а одузме, зове се основа речи, н. пр. pater, Gen. patris, основа patr. Кад се која реч склања, додају се основи остали падежни наставци.

§. 21. Запамтити ваља, што је једнако у свима деклинацијама:

1. Vocativ је свуда једнак Nominativ-у, осим код речи на us у другој деклинацији, и код неколико грчких речи у трима првим деклинацијама.

2. Neutra налазе се само у другој, трећој и четвртој деклинацији, и имају и у Sing. и у Plur. увек по три једнака падежа: Nominativ, Accusativ и Vocativ.

3. Ablativ Pluralis свагда је једнак Dativ-у Pl.

Прва деклинација.

§. 22. Латинске речи прве деклинације свршују се у Nom. на a, и склањају се овако:

	Singularis.		Pluralis.	
Non.	ros-ă	ружа,	ros-ae	руже,
Gen.	ros-ae	руже,	ros-ārum	ружа,
Dat.	ros-ae	ружи,	ros-īs	ружама
Acc.	ros-am	ружу,	ros-ās	руже,
Voc.	ros-ă	ружо!,	ros-ae	руже!,
Abl.	ros-ā	ружом.	ros-īs	ружама.

Исто тако:

ala крило	victoria победа
aqua вода	poena каштига
ciconia рода	terra земља
fortuna срећа	schola школа
mensa сто	sagitta стрела
porta капија	agricola ратар
stella звезда	nauta лађар
uva грозд	poëta песник

Примедба 1. Неке речи ове деклинације свршују се у Dat. и Abl. pl. на ābus место на is, и то наиме: dea богиња, deābus; и filia кћи filiābrs, за разлику од deis боговима и filiis синовима. — Исто тако оба броја duae две и ambae обе, имају у Dat. и Abl. pl. само duābas и ambābus (§. 69.)

Примедба 2. Реч familia породица, има у Gen. sing. familias, и то само у свези са речима pater, mater, filius, filia; н. пр. paterfamilias (Gen. patrisfamilias) отац породице, materfamilias мати породице, filiusfamilias и filiafamilias. Но ипак каже се и правилно pater familiae, patres familiarum и т. д. — Други један застарели генитивни облик на āi налази се још код песника, н. пр. aulāi од aula двор, aurāi од aura ваздух.

Примедба 3. Gen. pluralis свршује се кадикад код песника на um место ārum; н. пр. drachma (драхма), Gen. pl. drachmum; исто тако код речи coelicola становник неба, terrigena син земље, и још неких.

Род речи прве деклинације. §. 23.

Речи прве деклинације рода су женског (generis feminini). Само оне речи, које означују људе, народе, за тим имена многих река остају masculina по главном правилу §. 14. н. пр. scriba писар, Persa Персијанин, Sequana Сена. На послетку још masculinum је песничка реч Hadria, јадранско море.

О грчким речима прве деклинације глед. §. 45.

Друга деклинација. §. 24.

Речи ове деклинације свршују се у Nom. на us, er и um. Све речи на um јесу neutra.

Само две речи ове деклинације свршују се на ir, и то vir човек (камо спадају такође сложене речи од vir, н. пр. triumvir. decemvir), и Trevir Тревир (име народа једног); и једна на ur: satur сит.

Singularis.

Nom.	dominus	господар,	templ-um	храм,
Gen.	domin-i	господара.	templ-i	храма,
Dat.	domin-o	господару,	templ-o	храму.
Acc.	domin-um	господара,	templ-um	храм,
Voc.	domin-e	господару!,	templ-um	храме!,
Abl.	domin-o	господаром.	templ-o	храмом.

Pluralis.

Nom.	domin-i	господари.	templ-a	храмови.
Gen.	domin-ōrum	господара,	templ-ōrum	храмова.
Dat.	domin-is	господарима.	templ-is	храмовима.
Acc.	domin-os	господаре,	templ-a	храмове.
Voc.	domin-i	господари!,	templ-a	храмови!.
Abl.	domin-is	господарима.	templ-is	храмовима.

Исто тако:		Исто тако:	
annus	година	bellum	рат
campus	поље	collum	врат
cibus	јело	damnum	штета
gladius	мач.	donum	поклон
hortus	башта	exemplum	пример
oculus	око	lignum	дрво
populus	народ	negotium	посао

Примедба. Код Substantiva на ius и ium сливају се не ретко у Gen. sing. оба i у једно ī, н. пр. место filii, Appii, consilii: filī, Appī, consilī.

§. 25. Substantiva друге деклинације на er избацују у Gen. и свима осталнма падежима (осим у Voc. sing.) е испред r, као: liber књига, Gen. libri.

Само ова Substantiva на er вадј жавају е испред r у Gen. и у осталим падежим: puer дечак, gener зет, socer тест, adulter милосник, vesper вече, Liber (Bachus) бог вина, signifer барјактар, Lucifer зорњача, armiger оруженоша.

Singularis.

Nom. liber	књига,	puer	дечак,
Gen. libr-i	књиге,	puer-i	дечака,
Dat. libr-o	књизи,	puer-o	дечаку,
Acc. libr-um	књигу,	puer-um	дечака,
Voc. liber	оњиго!,	puer	дечаче!,
Abl. libr-o	књигом.	puer-o	дечаком.

Pluralis.

Nom. libr-i	књиге,	puer-i	дечаци,
Gen. libr-ōrum	књига,	puer-ōrum	дечака,
Dat. libr-is	књигама,	puer-is	дечацима,
Acc. libr-os	књиге,	puer-os	дечаке,
Voc. libr-i	књиге!	puer-i	дечаци!,
Abl. libr-is	књигама.	puer-is	дечацима.

Исто тако:	Исто тако:
ager њива	gener зет
arbiter судија	socer тест
cancer рак	и т. д. за тим још:
culter нож	vir човек
auster југ (ветар)	Trevir Тревир.
aper вепар	satur сит.
caper јарац	
magister учитељ	
minister слуга	
faber рукодеља	

О појединим падежима ваља још ово знати: §. 26.

1) Voc. Sing. свршује се код речи на us на е. Али

a) nomina propria на ius одбацују е у Voc. sing. и свршују се само на ī (место на ie), н. пр. Tullius Tullī, Antonius Antonī; исто тако Pompejus Pompeī, Cajus Caī.

Примедба. Од nomina propria изведена Adjectiva на ius као: Delius (делски Бог), Saturnius (Сатурнов син) и грчка nomina propria на ĭus н. пр. Darius свршују се правилно на е, д кле Delie, Darĭe.

b) filius (син) има filī; genius (дух хранитељ) genī.

c) deus (бог) има у Voc. deus.

d) meus (мој) (али не mea, meum) има mī. Дакле mi deus боже мој! mī filī сине мој! али о mea filia кћери моја!

2) У Nom. и Voc. plur. има deus di (dii) поред dei; у Dat и Abl. pl. dis (diis) и deis.

3) Genitiv pluralis свршује се кадикад на um место orum, особито код речи, које значе новац и меру, н. пр. nummum, denarium, sestertium, talentum, modium, medimnum; од nummus новац, denarius динар (неки новац), sestertius сестерац (неки новац), talentum таланат (= 3000 фор.), modius (ваган), medimnus или medimnum (мерица), наиме у свези са бројевима, н. пр. duo millia talentum две хиљаде таланата; исто тако код неких других речи, decemvĭrum od decemvir, deum од deus; fabrum и socium од faber (рукодеља) и socius (савезник) у свези са praefectus (заповедник); дакле praefectus fabrum заповедник рукодеља (у војсци).

Род речи друге деклинације. §. 27.

Речи друге деклинацијена us и er мушког су рода (generis masculini), а на um рода средњег (generis neutrius).

Изузетци. Од речи на us

1) Feminina су:

a) имена земаља, вароши, острва (полуострво), дрва (§. 15.) и пр Aegyptus, Ephesus, Cyprus, Chersonesus, malus.

b) alvus трбух, colus преслица, humus земља, vannus решето, domus кућа (упор. §. 41. Примедба 3).

c) многе речи, које су управо грчке, и које су већ и у грчком feminina, као: atomus, dialectus, methŏdus, paragrăphus, percŏdus и т. д.

2) Neutra су:

vulgus светина, virus отров, и песничка реч pelagus море. Vulgus је каштo masc. (Три ове речи немају Plural).

Грчке речи друге деклинације глед. §. 46.

Трећа деклинација.

§. 28. Речи треће деклинације свршују се у Nom. на вокале a, e, o и на консонанте l, n, r, s, x (осим тога две речи на c и једна на t, т. j. lac млеко, alec харинга, и caput глава).

Оне речи — vocabula —, које у Gen. sing, имају толико исто слогова, колико у Nom., зову се parisyllaba (равносложне), као: nubes (облак) Gen. nubis; pater (отац) Gen. patris. Оне пак речи, које у Gen. добију један слог више, зову се imparisyllaba, н. пр. lapis (камен) Gen. lapĭdis; homo (човек) Gen. homĭnis.

1. Masculina.

Singularis.

Nom.	leo	лав	homo	човек
Gen.	leōn-is	лава	homĭn-is	човека
Dat.	leon-i	лаву	homin-i	човеку
Acc.	leon-em	лава	homin-em	човека
Voc.	leo	лаве!	homo	човече!
Abl.	leon-e	лавом.	homin-e	човеком

Pluralis.

Nom.	leon-es	лавови	homin-es	људи
Gen.	leon-um	лавова	homin-um	људи
Dat.	leon-ibus	лавовима	homin-ibus	људима
Acc.	leon-es	лавове	homin-es	људе
Voc.	leon-es	лавови!	homin-es	људи!
Abl.	leon-ibus	лавовима	homin-ibus	људима.

Исто тако:

sermo говор
pavo паун
latro разбојник
praeco весник
tiro почетник.

Исто тако:

ordo ред
turbo вијор
Apollo Аполон
virgo f. девојка.

Singularis.

Nom.	dolor	бол	flos	цвет
Gen.	dolōr-is	бола	flōr-is	цвета
Dat.	dolor-i	болу	flor-i	цвету
Acc.	dolor	бол	flor-em	цвет
Voc.	dolor	болу!	flos	цвете!
Abl.	dolor-e	болом.	flor-e	цветом.

Pluralis.

Nom.	dolor-es	болови	flor-es	цветови
Gen.	dolor-um	болова	flor-um	цветова
Dat.	dolor-ibus	боловима	flor-ibus	цветовима
Acc.	dolor-es	болове	flor-es	цветове
Voc.	dolor-es	болови!	flor-es	цветови!
Abl.	dolor-ibus	боловима	flor ibus	цветовима.

Исто тако:

clamor вика
crator говорник
error заблуда
defensor бранич
victor победитељ.

Исто тако:

mos обичај
ros роса
honos част
lepos досетка.

Singularis.

Nom.	anser	гуска	pater	отац
Gen.	ansĕr-is	гуске	patr-is	оца
Dat.	enser-i	гуски	patr-i	оцу
Acc.	anser-em	гуску	patr em	оца
Voc.	anser	гуско!	pater	оче!
Abl.	anser-e	гуском.	patr-e	оцем.

Pluralis.

Nom.	anser-es	гуске	patr-es	оцеви
Gen.	anser-um	гусака	patr-um	оцева
Dat.	anser-ibus	гускама	patr-ibus	оцевима
Acc.	anser-es	гуске	patr-es	оцеве
Voc.	anser-es	гуске!	patr-es	оцеви!
Abl.	anser-ibus	гускама.	patr-ibus	оцевима

Исто тако:

agger насип
passer врабац
later цигља
carcer затвор.

Исто тако:

frater брат
mater f. мати
accipiter јастреб.

Singularis.

Nom.	miles	војник	civis	грађанин
Gen.	milĭt-is	војника	civ-is	грађанина
Dat.	milit-i	војнику	civ-i	грађанину
Acc.	milit-em	војника	civ-em	грађанина
Voc.	miles	војниче!	civis	грађанине!
Abl.	milit-e	војником.	civ-e	грађанином.

Pluralis.

Nom.	milit-es	војници	civ-es	грађани
Gen.	milit-um	војника	civ-ium	грађана
Dat.	milit-ibus	војницима	civ-ibus	грађанима
Acc.	milit-es	војнике	civ-es	грађане
Voc.	milit-es	војници!	civ-es	грађани!
Abl.	milit ibus	војницима.	civ-ibus	грађанима.

Исто тако:

comes пратилац
eques коњаник
pedes пешак
satelles пандур
limes међа

Исто тако:

amnis река
collis брежуљак
piscis риба
finis крај
orbis круг.

2. Feminina.

Singularis.

Nom.	virtūs	врлина	civitas	држава
Gen.	virtūt-is	врлине	civitāt-is	државе
Dat.	virtut-i	врлини	civitat-i	држави
Acc.	virtut em	врлину	civitat em	државу
Voc.	virtus	врлино!	civitas	државо!
Abl.	virtut-e	врлином.	civitat-e	државом.

Pluralis.

Nom.	virtut-es	врлине	civitat-es	државе
Gen.	virtut-um	врлина	civitat-um	држава
Dat.	virtut-ibus	врливама	civitat-ibus	државама
Acc.	virtut-es	врлине	civitat es	државе
Voc.	vtrtut-es	врлине!	civitat-es	двжаве!
Abl.	virtut-ibus	врлинама.	civitat-ibus	рджавама.

Исто тако:

salus спас
servitus робство
juventus младост
senectus старост.

Исто тако:

aetas доба
auctoritas достојанство
calamitas несрећа
cupiditas жеља
voluptas уживање.

Singularis.

Nom.	pars	део	nubes	облак
Gen.	part-is	дела	nub-is	облака
Dat.	part-i	делу	nub-i	облаку
Acc.	part-em	део	nub-em	облак
Voc.	pars	деле!	nubes	облаче!
Abl.	part e	делом.	nub-e	облаком.

Plurelis.

Nom.	part es	делови	nub-es	облаци
Gen.	part-ium	делова	nub-ium	облака
Dat.	part-ibus	деловима	nub-ibus	облацима
Acc.	part-es	делове	nub-es	облаке
Voc.	part-es	делови!	nub-es	облаци!
Abl.	part-ibus	деловима.	nub ibus	облацима.

Исто тако:

ars вештина
mors смрт
sors судбина
cohors кохорта

Исто тако:

aedes храм
caedes убијство
clades губитак
sedes седиште
vulpes лисица.

3. Neutra.

Singularis.

Nom.	animal	животиња	mare	море
Gen.	animāl-is	животиње	mar-is	мора
Dat.	animal-i	животињи	mar-i	мору
Acc.	animal	животињу	mare	море
Voc.	animal	животињо!	mare	море!
Abl.	animal-i	животињом.	mar-i	морем.

Pluralis.

Nom.	animal-ia	животиње	mar-ia	мора
Gen.	animal-ium	животиња	mar-ium	мора
Dat.	animal-ibus	животињама	mar-ibus	морима
Acc.	animal-ia	животиње	mar-ia	мора
Voc.	animal-ia	животиње!	mar-ia	мора.
Abl,	animal-ibus	животињама.	mar-ibus	морима.

Исто тако:

vectigal порез
cervical јастук
tribunal трибунал

Исто тако:

rete мрежа
conclāve соба
altāre олтар
sedīle столица.

Singularis.

Nom.	guttur	грло	nomen	име
Gen.	guttŭr-is	грла	nomĭn-is	имена
Dat.	guttur-i	грлу	nomin-i	имену
Acc.	guttur	грло	nomen	име
Voc.	guttur	грло!	nomen	име!
Abl.	gúttur-e	грлом	nomin-e	именом.

Pluralis.

Nom.	guttur-a	грла	nomin-a	имена
Gen.	guttur-um	грла	nomin-um	имена
Dat.	guttur-ibus	мрлима	nomin-ibus	именима
Acc.	guttur-a	грла	nomin-a	имена
Voc.	guttur-a	грла!	nomin-a	имена!
Abl.	guttur-ibus	грлима	nomin-ibus	именима.

Исто тако:

fulgur муња
murmur мрмљање
sulphur сумпор.

Исто тако:

carmen песма
certamen борба
flumen река
gramen трава
semen семе.

§. 29. Пошто наведени примери показују, да речи треће деклинације не добијају на један исти начин у Genitiv-у наставак is, то ће се у следећем прегледу тачно означити, како се од Nominativ-а прави Gen. Singularis у трећој деклинацији.

1. Nom. a, Gen. ătis: poëma, poëmatis песма; epigramma натпис, paradigma пример; те су све речи грчке. — Склањају се као guttur.

2. Nom. e, Gen. is: rete, retis мрежа, conclave соба. — Као mare.

3. Nom. o, Gen. 1) ōnis, као sermo, sermōnis говор; carbo, carbōnis угаљ; и све речи на io, као ratio, ratiōnis разум; actio радња. — Као leo.

Anio (река у Лацијуму) има Aniēnis.

2) ĭnis имају све речи на do и go, као ordo, ordĭnis ред; magnitudo величина; virgo девојка, imago слика (осим praedo, praedōnis разбојник, ligo ligōnis мотика, harpago, harpagōnis чакља.) Осим тога homo човек, nemo (из ne homo постало) нико, turbo вијор, Apollo Аполон. — Као homo.

Caro месо има carnis (место carĭnis).

4. Nom. al, Gen. ālis, као vectigal, vectigālis данак; tribunal трибунал (узвишено место, на ком су римски часници у свом званичном пословању на столици курулској седили); cervīcal јастук. — Као animal.

Само sal со, и нека страна nomina propria, као Hannibal, Hiempsal имају ălis: sălis etc. — Као anser.

5. Nom l, Gen. lis, н. пр. sol, sōlis сунце; consul, consŭlis конзул. Као anser.

Mel мед, има mellis; fel жуч, има fellis: као guttur.

6. Nom. en, Gen. 1) ĭnis: carmen, carmĭnis песма; flumen река, gramen трава, semen семе, etc. — Као nomen.

2) ēnis само ren rēnis (обично у Plur. rēnes) бубрег, lien и splēn слезина. Као dolor.

7. Nom. ar, Gen. 1) āris, као exemplar, exemplāris примерак; calcar мамуза, cochlear жлица. — Као animal.

2) ăris само pār păris друг, lār lăris, кућни бог, nomina propria Caesar, Hannilcar (ове речи иду као anser), nectar нектар, jubar блесак (ове две као guttur).

Far брашно има fărris, hepar hepătis црна џигерица.

8. Nom. er, Gen. 1) ĕris, као agger aggeris насип, carcer затвор, mulier жена. — Као anser.

2) ris, као frater fratris брат, mater мати, venter трбух, imber пљусак, uter мешина, linter чун, и имена месеци на ber, као September. — Као pater.

Ver пролеће има vĕris, и iter пут itineris

9. Nom. or, Gen. 1) ōris, као amor amōris љубав, soror сестра, creator створитељ. — Као dolor.

2) ŏris, само arbor arbŏris дрво, rhetor учитељ говорништва, castor бобар, грчка имена Hector, Nestor (ове речи иду као anser); marmor мрамор, aequor море (ове две као guttur.)

Cor срце има cordis.

Више речи на or ŏris, имају такође облик на ŏs као labŏs labŏris, труд.

10. Nom. ur, Gen. 1) ŭris, као fulgur fulgŭris муња, sulphur сумпор, murmur мрмљање. — Као guttur.

2) ŏris само ebur слонова кост, robur јачина, femur бут, jecur црна џигерица (ова реч у Gen. осим jecŏris такође још jecinŏris и jocinoris). — Као guttur.

Fur тат има fūris. — Као dolor.

11. Nom. as, Gen. ātis, н. пр. aestas aestātis лето, aetas доба, brevitas краткоћа, cupiditas жеља, libertas слобода, paupertas сиромаштво, potestas моћ, veritas истина, voluntas воља, nostras наш-инац. — Као civitas.

Појединце треба запамтити: anas anātis патка; as assis ac (римски новац); mas mātis мужак; vas vādis јемац; gigas gigantis див; lampas lampadis луч; Pallas Palladis богиња Палада. Fas правда и nefas кривица не склањају се.

12. Nom. es, Gen. 1) is, н. пр. caedes caedis убиство, clades пораз, fames глад, moles терет, sedes седиште, vulpes лисица. — Као nubes.

2) ĭtis, н. пр. ales alĭtis птица, comes пратилац, eques коњаник, hospes гост, pedes пешак. — Као miles.

3) ĕtis, н. пр. abies abiĕtis јела, aries ован, paries дувар, interpres тумач, seges усев, teges покривач. — Као miles.

4) ētis, само quiēs quiētis мир, requies покој, inquies немир, и Tunes Тунис.

5) ĭdis obses obsidis талац, praeses председник,

6) ĕdis само pes pĕdis нога, compes compĕdis (обично plur.) оков.

7) ēdis само heres herēdis насљедник, merces mercēdis наплата.

Aes туч има aeris, Ceres Cerĕris Церера.

13. Nom. is, Gen. is, до 80 substantiva н. пр. amnis река, collis брежуљак, ignis ватра, orbis круг, piscis риба, finis крај, mensis месец, avis птица, clavis кључ, febris грозница, navis лађа, ovis овца, turris кула, vallis долина, auris уво. — Као civis.

2) ĭdis само lapis lapĭdis камен, cassis шлем, cuspis копље, tyrannis самовласт.

3) ītis само lis lītis распра и имена народа Samnis Samnītis Самнићанин, Quiris Quirītis Квирит.

4) ĕris само cinis cinĕris пепео, pulvis прах, vomis цртало, cucumis краставац.

Glis пацов има glīris, sanguis крв има sanguinis, vis снага има у sing. само три падежа: vis vim, vi; plur. vires снаге.

14. Nom. os, Gen. 1) ōris, као mos mōris обичај, ros роса, os ōris уста, honos част, lepos досетка. — Као flos.

2) ōtis, само sacerdōs sacerdōtis свештеник, nepos унук, dos dōtis мираз, cos cōtis брус.

Појединце: os кост има ŏssis, custos чувар custōdis, bos bŏvis, говече. Грчке речи herōs полубог, Minōs, Trōs имају ōis.

15. Nom. us, Gen. 1) ĕris, н. пр. Venus Veneris Венера; и ова Neutra:

foedus савез	ulcus чир
genus род	funus погреб
latus страна	vulnus рана
opus дело	munus поклон, званије
pondus тежина	vellus руно
onus терет	viscus (обично viscĕra)
scelus порок	црево
sidus звезда	acus плева
glomus клупко	rudus пепео. — Као
olus зеље	guttur.

2) ŏris, као: lepus, lepŏris зец, и ова Neutra:

corpus тело	fenus камата, добит
frigus ладноћа	pignus залога
decus дика, украс	stercus ђубре
litus обала	facinus дело (об. хрђаво)
nemus дубрава, гај	tempus време
pectus прси	tergus леђа
pecus марва	dedecus срамота. — Као
	guttur.

3) ūtis, само 5, и то: salus salūtis спасење, servitus сужањство, juventus младост, senectus старост, virtus врлина. — Као virtus.

4) ūris само: crus crūris цеваница, jus право, rus поље, mus миш, tellus земља, tus тамјан.

Појединце: palus palūdis бара; incus incūdis наковањ; grus gruis ждрал; sus suis свиња; fraus

fraudis **превара**; laus laudis **похвала**; pecus pecŭdis **марвиче** (а pecus pecŏris **марва.**)

16. Nom. bs, Gen. bis, н. пр. plebs plebis пук; urbs urbis варош.

17. Nom. ns, Gen. ntis, н. пр. dens dentis зуб; fons извор, mons брег.

Појединце: frons frondis **лишће**; glans glandis **жир**; (а frons frontis **значи чело**). — **Као** pars.

18. Nom. ps, Gen. pis, stirps stirpis колено, племе.

Princeps principis **поглавар.**

19. Nom. rs, Gen. rtis, н. пр. ars artis вештина, mors смрт, sors судбина. — Као pars.

20. Nom. ax Gen. 1) ācis, н. пр. pax pācis мир. — Као pars.

2) ăcis, fax **факља** и неколико грчких речи, thorax **оклоп.**

21. Nom. ex, Gen. ĭcis, н. пр. judex judicis судија, artifex вештак, vertex врх, теме.

Појединце: rex rēgis **краљ**; lex lēgis **закон**; grex grĕgis **стадо.** Nex nĕcis **смрт**; prex prĕcis **молба,** faex faecis **талог.** Senex senis **старац.** Supellex supellectilis **покућство.** Remex remigis **веслар.** — **Као** anser.

22. Nom. ix, Gen. 1) īcis, н. пр. cervix cervīcis врат, cornix врана, cicatrix пожиљак, radix корен, и сва женска имена на trix, као nutrix дојкиња, victrix победитељка.

2) ĭcis, н. пр. appendix додатак, calix чаша, pix смола.

Nix **снег имa** nivis.

23. Nom. ox, Gen ōcis, као: vox vōcis глас. Cappădox Cappadŏcis Кападочанин.

Nox **ноћ имa** noctis; Allobrox **имa** Allobrŏgis **Алоброжанин.**

24. Nom. ux, Gen. ŭcis, н. пр. crux crucis крст; dux ducis вођа; nux орах.

Појединце: lux lūcis **светлост**; conjux conjŭgis **супруга**; frux frūgis **плод**; faux faucis **грло.**

25. Nom. x са предходним консонантом, Gen. cis, н. пр. arx arcis, тврђава; falx falcis срп lanx lancis чинија. — Као pars.

26. Сасвим за себе стоје: lac lactis млеко; alec alēcis харинга; caput capĭtis глава; hiems hiemis зима.

Осим тога ваља још запамтити ове свршетке грчких речи у Nom. и Gen. sing., који ретко долазе:

27. Nom. i: Gen, is, **као** sinapi sinapis **слачица. Или се и не деклинују речи, које се тако свршују, као н. пр.** gummi.

28. Nom. y, Gen. yis, **као** misy misyis **гљива, или су такође** indeclinabilia **таке речи, као** asty **варош.**

29. Nom. ān, ēn, īn, ōn, ūn. Речи, које се тако свршују, вежу наставак is непосредно за Nominativ. Но што се тиче дужине или краткоће вокала и добијања једног t (tis) управљају се по грчком: Paean Paeānis, Siren Sirēnis, Philopoemen Philopoemĕnis, Eleusin Eleusīnis, agon agōnis (песн.) борба, canon canōnis пропис (норма), Xenophon Xenophontis. Nomina propria на ōn ōnis као Dion, Solon обично одбацују n у Nom.

30. Nom. yr, Gen. ȳris, као martyr martyris мученик.

31. Nom. ys, Gen. ȳdis, као chlamys chlamydis хаљина.

32. Nom. yx, Gen. или ȳcis: Eryx Erȳcis; или ȳcis: bombyx bombȳcis свилена буба, а и свила; или ȳgis: Japyx, Phryx, Styx; или ȳgis: coccyx coccȳgis птица кукавица.

О појединим падежима. §. 30.

I. У Accus. sing. имају im:

a) ова Substantiva: vis сила, sitis жеђ, tussis кашаљ. Чешће im него em имају febris грозница, turris кула, puppis крма, secūris сикира. Ређе im него em имају clavis кључ, messis жетва, navis лађа, restis конопац, sementis усев.

b) равносложна имена река и вароши на is, као: Tibĕris Tiberim, Neapŏlis Neapolim. Исто тако Albis, Liris, Hispălis.

II. У Abl. sing. имају i: §. 31.

a) речи, које у Acc. sing. im имају; дакле vi, siti, Tiberi, и т. д.

b) Neutra на e, al, ar, као: mare mari, animal animāli, calcar calcāri. Но far, jubar, nectar, hepar и имена вароши на e као Praeneste, Reāte имају e.

c) имена месеци на er и is, дакле: December Decembri, Aprilis Aprili.

d) некоја Substantiva на is, која су првобитно Adjectiva, као: natalis (sc. dies) рођендан, annalis (sc. liber) летопис, aequalis вршњак, affinis сродник, familiaris пријатељ, volucris птица, Atheniensis Атињанин, и т. д.

Примедба. Nomina propria на is, и ако су управо Adjectiva, имају само e, н. пр. Juvenalis Juvenale, Laterensis Laterense, Martialis Martiale; исто тако Celer као nomen proprium Celere. Такође aedilis едил и juvenis младић имају aedile и juvene.

III. У Abl. sing. имају i и e: §. 32.

a) речи, које у Accusativ-у sing. im и em имају, н. пр. febri и febre, navi и nave. (Restis има у Abl. само reste; securis само secūri.)

b) ignis (ватра) има igne и igni (само ferro ignique, aqua et igni interdicere), imber (пљусак) има imbre и imbri, rus (поље) има rure (с поља) и ruri (на пољу).

§. 33. IV. У Nom. (тако исто Acc. и Voc.) plur. имају ia:

Neutra на e, al, ar, која у Abl. sing. i имају; дакле maria мора, animalia животиње, exemplaria примерци (али farra од far).

§. 34. V. У Gen. plur. имају ium:

a) Neutra на e, al, ar, која у Nom. pl. имају ia; као marium, animalium, exemplarium.

b) Сва parisyllaba, као: ovis (ovis) ovium, овца, nubes (nubis) nubium, облак, imber (imbris) imbrium, пљусак, linter (lintris) lintrium, чун, caro (carnis) carnium, месо.

Изузимају се само pater отац, mater мати, frater брат, accipiter јастреб, senex (senis) старац, vates пророк, canis пас, panis леб, juvenis младић. — Apis пчела и volucris птица имају ium и um (ово последње ређе).

c) Сва imparisyllaba, у којих у Gen. sing. испред is два консонанта стоје; н. пр. ars (art-is) artium, вештина; fons (font-is) fontium, извор; тако исто assium, noctium, ossium, urbium.

Parentes, родитељи, има parentum; тако исто каже се често adolescentum, clientum, sapientum, место adolescentium и т. д., али само онда, кад се ове речи као Substantiva употребе.

d) Следећих десет једносложних речи:

faux грло	mas мужак
fraus превара	mus миш
glis пацов	nix снег
jus право	vis снага, сила
lis спор	strix сова.

Дакле: faucium, fraudium, glirium, jurium, litium, marium, murium, nivium, virium, strigium.

e) Имена народа на as (ātis), као Arpīnas, Fidēnas, и на is (ītis), као Samnis, Quirīs; такође pluralia optimātes (властела), penātes (кућни богови); за тим nostras (ātis) нашинац, наш земљак) и vestras ваш земљак, имају ium. — Код неких речи gen. feminini на tas налази се такође Gen. на ium, н. пр. civitatium место обичног civitatum.

Примедба. Имена свечаности на alia, што се само у plural-у употребљују, имају место ium такође orum, као Bacchanalia, Saturnalia, Terminalia. Дакле Bacchanalium и Bacchanaliorum etc.

Masculina и feminina треће деклинације, што у Gen. plur.�ium, свршаваху се у старије време у Acc. plur. на īs место ēs, н. пр. mons, montium, Acc. pl. montīs; pars, partium, Acc. pl. partīs. §. 35.

Као појединости ваља запамтити: Juppiter, Jovis, Jovi, Jovem, Jove; bos говече, bŏvis и т. д., boves, boum, bōbus и būbus; sus suis свинче, има у Dat. и Abl. plur. понајвише sŭbus место suibus.

Род речи треће деклинације. §. 36.

I. Masculina су речи на o, or, os, er и imparisyllaba на es, н. пр. sermo говор, calor врућина, flos цвет, carcer затвор, caespes (caespĭtis) бусен.

Изуветци.

1) Од речи, што се на o свршују

Feminina су:

a) речи на do и go осим:

ordo ordĭnis ред, cardo cardĭnis шарка, harpăgo harpagōnis чакља, ligo ligōnis мотика, margo margĭnis крај.

b) речи на io, осим:

pugio нож (с две сеченице), scipio палица, septentrio север, и ова имена животиња: papilio лептир, scorpio јакреп, vespertilio слепи миш.

c) caro, carnis месо.

2) Од речи, што се на or свршују

a) Femininum је arbor дрво.

b) Nentra су: aequor, ŏris море; cor, cordis срце; marmor, ŏris мрамор.

3) Од речи на os

a) Feminina су: cos, cōtis брус; dos, dōtis мираз; и грчка (песн.) реч eos зора.

b) Neutra су: ōs, ōris уста; ŏs, ŏssis кост.

4) Од речи на er

Neutra су: cadāver, ĕris лешина; ver, vēris пролеће; iter, itinĕris путовање; uber, ubĕris виме; verbor, ĕris ударац; cicer, ĕris грашак; acer, ĕris јавор; piper, ĕris бибер; papāver, ĕris мак.

5) Од imparisyllaba на es

a) Feminina су: compes, ĕdis оков; merces, ĕdis наплата; merges, ĭtis сноп; seges, ĕtis усев; quies, ĕtis мир; (заједно са inquies немир, requies одмор).

b) Neutrum је aes, aeris туч.

c) Communia су: ales, itis птица и quadrupes, ĕdis четвероножна животиња.

II. Feminina су речи на as, is, aus, x; за тим parisyllaba на es, и речи на s са предходним консонантом. Н. пр. civitas држава, auris уво, laus похвала, radix корен, nubes облак, pars део. §. 37.

Изуветци.

1) Од речи на as

a) Masculina су: as, assis ac (неки новац); и грчке речи на as, antis, као adāmas челик (такође драги камен), elĕphas слон.

b) Neutra су vas, vāsis суд (посуда), и Indeclinabilia fas правда, nefas неправда, грех.

2) Од речи на is

Masculina су:

a) ammis река	ignis ватра
anguis змија	lapis (ĭdis) камен
axis осовина	mensis месец
callis стаза	orbis круг
cinis (ĕris) пепео	panis леб
collis брежуљак	piscis риба
crinis коса	postis довратак
ensis мач	pulvis (ĕris) прашина
fascis сноп	sanguis (ĭnis) крв
finis крај	unguis нокат
funis конопац	vectis ћускија
fustis батина	vermis црв.

b) нека Substantiva на is, која су управо Adjectiva, и код којих ваља допунити какав Substantivum generis masc., као: natalis (sc. dies) рођендан, annalis (sc. liber) летопис.

c) имена река на is (по главном правилу § 14.).

3) Од речи на x

Masculina су:

a) грчке речи на ax, као thorax оклоп,

b) готово све речи на ex, ĭcis, као: codex књига, cortex кора, culex комарац, frutex џбун, pollex палац, pulex бува, vertex врх, и grex grĕgis стадо.

c) ове три речи на ix: calix, ĭcis чаша; fornix, ĭcis свод; phoenix, ĭcis феникс.

4) Од речи на s са предходним консонантом

Masculina су:

a) dens dentis зуб, mons планина, fons извор, pons мост.

b) нека Substantiva, која су управо Adjectiva или Participia, код којих ваља допунити какав Substantivum gen. masc., као: oriens и occidens (sc. sol), исток и запад; torrens (sc. amnis) бујица, rudens (sc. funis) конопац.

§. 38. III. Neutra су речи на a, e, c, l, n, t, ar, ur, us, н. пр. poëma песма, mare море, lac млеко, animal животиња, nomen име, caput глава, calcar оструга (мамуза), robur јачина, genus род.

Изуветци.

1) Од речи на l

Masculina су: sol сунце, sal со, досетка (кад значи со, онда у sing. такође neutrum).

2) Од речи на n

Masculina су: rēn-rēnis бубрег, splen-ēnis и liēn-liēnis слезина, pecten-pectĭnis чешаљ.

3) Од речи на ur

Masculina су: vultur кобац, turtur грлица.

4) Од речи на us

a) Masculina су: mus миш, lepus зец;

b) Feminina су речи, што

имају у Gen. ūtis, као: salus спас, virtus врлина, juventus младост, senectus старост, servitus робство; за тим речи, што имају у Gen. ūdis, као incus наковањ, palus бара; осим тога још pecus (ŭdis) говеče, и tellus (ūris) земља.

c) Communia су: grus-gruis ждрал и sus-suis свиње.

О грчким речима 3. декл. глед. §. 47.

Четврта деклинација.

§. 39. Речи, које иду по четвртој деклинацији, свршују се у Nom на us и на u.

Singularis.

Nom.	fructus	плод	cornu	рог
Gen.	fruct-us	плода	corn-us (или cornu)	рога
Dat.	fruct-ui	плоду	corn u	рогу
Acc.	fruct-um	плод	corn-u	рог
Voc.	fruct-us	плоде!	corn-u	роже!
Abl.	fruct-u	плодом.	corn-u	рогом.

Pluralis.

Nom.	fruct-us	плодови	corn-ua	рогови
Gen.	fruct-uum	плодова	corn-uum	рогова
Dat.	fruct-ibus	плодовима	corn-ibus	роговима
Acc.	fruct-us	плодове	corn-ua	рогове
Voc.	fruct-us	плодови!	corn-ua	рогови!
Abl.	fruct-ibus	плодовима.	corn-ibus	роговима.

Исто тако:

coetus скуп	genu колено
gradus степен	veru ражањ.
exercitus војска	
magistratus власт	
versus стих.	

§. 40. Примедба 1. Dativ sing. свршује се код више добрих списатеља, наиме код Цезара, на ŭ место ui, н. пр. equitatu место equitatui; но застарео је облик Genitiv-a sing. на i место us, као senati место senatus, tumulti место tumultus.

Примедба 2. У Dat. и Abl. plur. имају ŭbus место ĭbus двосложне речи на cus, као acus игла, arcus лук, lacus језеро, quercus раст, specus пећина, и осим тога још artus чланак, partus порођај, tribus трибус (срез). — Portus лука има ibus и ubus.

Примедба 3. Реч domus (кућа), koja од чести по другој, од чести по четвртој деклинацији иде, склања се овако:

Singularis.			Pluralis.	
Nom.	domus	кућа	domus	куће
Gen.	domus	куће	domuum и domorum	кућа
Dat.	domui (рет. domo)	кући	domĭbus	кућама
Acc.	domum	кућу	domos (ређе domus)	куће
Voc.	domus	кућо!	domus	куће!
Abl.	domo	кућом.	domibus	кућама.

Запамтити треба оно старо правило:

Tolle me, mu, mi, mis, si declinare domus vis.

Стари Gen. domi значи код куће, Acc. domum значи такође кући (на питање: камо?)

§. 41. Род речи четврте деклинације.

Речи на us јесу masculina, а речи на u јесу neutra.

Изузетак.

Од речи на us feminina су:

a) acus игла, domus кућа, manus рука, portĭcus ходник, tribus трибус; за tum још Pluralia: idus, uum идус (13. или 15. дан у месецу), quinquatrus, uum (нека светковина).

b) anus баба, nurus си-ја, socrus пунца по §. 15.

Пета деклинација.

§. 42. Речи пете деклинације свржују се у Nom. на es, и то само неколико речи иде ко овој деклинацији, Склањају se овако:

Singularis.				
Nom.	res	ствар	diēs	дан
Gen.	rĕi	ствари	di-ēi	дана
Dat.	rei	ствари	di-ei	дану
Acc.	rem	ствар	di-em	дан
Voc.	res	ствари!	di-es	дане!
Abl.	rē	ствари.	di-e	даном.

Pluralis.				
Nom.	res	ствари	di-es	дани
Gen.	rērum	ствари	di-ērum	дана
Dat.	rebus	стварима	di-ebus	данима
Acc.	res	ствари	di-es	дане
Voc.	res	ствари!	di-es	дани!
Abl.	rebus	стварима.	di-ebus	данима.

Примедба. 1. Само res и dies имају потпун plural. Речи acies оштрина, убојни ред, facies лице, effigies слика, species стас, series ред и spes нада употребљују се само у Nom. Acc. и Voc. pluralis. Остале речи пете деклинације немају plural.

Примедба. 2. Genitiv и Dativ sing. налази се по неки пут код најбољих списатеља на ē место на ei, као aciē место aciēi, fidē место fidēi.

Примедба. 3. У сложене речи respublica (држава) склањају се оба дела: Gen. и Dat. reipublicae, Acc. rempublicam, Abl. republica, и т. д. (по 5. и 1. декл.).

Род речи пете деклинације. §. 43.

Све речи пете деклинације јесу feminina. Само dies (дан) и meridies (подне) јесу masculina.

Примедба. Dies употребљује се такође као femininum, и то само у sing., и тада значи рок или време н. пр. dies constituta одређени рок.

Латинска деклинација грчких речи.

У латинском језику има доста грчких речи, које се са малим изузетком тако исто склањају као латинске речи. И то склањају се само по трима првим деклинацијама, т. ј. по првој, другој и трећој деклинацији. §. 44.

I. Грчке речи прве деклинације.

Грчке речи прве деклинације свршују се у Nom. на e, as и es. Н. пр. epitome извод, Aeneas Енеа, dynastes владалац. §. 45.

Речи ове склањају се у plural-у тако исто као латинске речи на a; само у sing. задржавају по који грчки облик.

Што се рода ових рећи тиче, masculina су речи на as и es, feminina речи на e.

Singularis.

Nom. epitome	Aeneas	dynastes
Gen. epitom-es	Aene-ae	dynast-ae
Dat. epitom-ae	Aene-ae	dynast-ae
Acc. epitom-en	Aene-am (an)	dynast-en
Voc. epitom-e	Aene-a	dynast-e
Abl. epitom-e	Aene-a	dynast-e (a).

Pluralis.

Nom. epitom-ae, и т. д.	—	dynastae, и т. д.

Исто тако иду:

crambe купус	Archias	anagnostes читац
musice музика	Pythagoras	comētes репата звезда
grammatice граматика	Epaminondas	pyrites кремен
aloë алоје.	Leonidas.	satr-pes сатрапа
		Atrides Атрејевић.

Примедба 1. Од речи на e имају неке, а наиме имена наука и уметности на se (н. пр. logĭce, grammatĭce, musĭce) већ у Nom. sing. латински облик, као logica, grammatica, musica, и тада се са свим латински склањају.

Примедба 2. Имена лица на es, која у грчком по првој деклинацији иду, склањају се у латинском обично по трећој деклинацији, н. пр. Aeschĭnes, Apellēs, Herōdes, Pylădes, Theodectes, Xerxes, Alcibiădes, изузевши nomina patronymica, која свагда по првој деклинацији иду. Patronymica зову се грчке речи на ides и ades, које означују порекло лица каквог, н. пр. Pelĭdes Пелејевић, Atrĭdes Атрејевић, Laërtiădes Лаертовић.

II. Грчке речи друге деклинације.

§. 46. 1) Многе грчке речи, што иду по 2. грчкој деклинацији, претвориле су облик *ος* у us, *ον* у um; као: camīnus, cycnus, taurus, tyrannus, antrum, theatrum, Homērus, Corinthus, Ilium etc. Грчка nomina propria на *γρος* и *δρος* свршују се у латинском на ger и der, н. пр. Meleăger, Alexander, Menander. Изузима се Codrus.

Примедба. Код песника (ретко у прози) налази се грчки облик os, on; и тада може Accus. и on имати место um: н. пр. Delos, Acc. Delon.

2) Nomina propria друге деклинације на *ως* или се и у латинском свршују на ōs, и склањају као у грчком, н. пр. Androgeōs, Gen. Androgeō, Dat. Androgeō, Acc. Androgeōn, Abl. Androgeō, исто тако Athos, Ceos, Cos, Teos; или имају и облик и деклинацију латинску, н. пр. Androgĕus, Androgĕi. — Athos има у Acc. такође Athōnem и у Abl. Athone.

3) Грчке речи на *ευς* склањају се обично по 2. деклинацији: н. пр. Orpheus, Orphei, Orpheo, Orpheum. Но Voc. има eu: Orpheu.

У Gen. plur. налазимо у насловима књига ōn место ōrum, н. пр. Georgicōn libri, књиге о пољоделству; Bucolicōn, Epodōn.

III. Грчке речи треће деклинације.

§. 47. Грчке речи 3. деклинације склањају се понајвише исто тако као год и латинске речи. (Глед. §. 29.) Само песници употребљују кадикад у појединим падежима грчке облике.

1) Genitiv sing.

Речи на *ις* (*εως*) имају обично латински Genitiv на is, као basis, mathēsis, poēsis;

Feminina на o, као echo одјек, Dido Дидона, Sappho Сапфо, имају у Gen. само грчки облик us: echus, Didus, Sapphus; исто тако у Dat. Acc. и Abl. правилно ō: echo, Dido и т. д., ретко oni, onem, one, као Didoni, Didonem и т. д.;

Грчка nomina propria на es, као Demosthenes, Aristīdes, Perīcles имају у Gen. и is и i, дакле Demosthenis и Demostheni; исто тако Aristidis и Aristidi, Periclis и Pericli (Achilli, Ulixi).

2) Accusativ sing.

Грчко *α* у Acc. sing. налази се често код песника, н. пр. Lacedaemon — Lacedaemŏna. Код Цицерона налази се само у речима aër, aether, Pan и Salamis (aëra, aethĕra, Pana, Salamīna).

Грчко *ιν* претвара Цицерон обично у im: mathesim, poësim.

Nomina propria на es, која у грчком по 1. деклинацији иду, склањају се у лат. обично по трећој деклинацији, н. пр. Aeschĭnes, Aeschinis и т. д. Но ове речи имају у Acc. поред em такође ēn по 1. грчкој деклинацији, дакле Aeschinem, Hyperidem etc. и Aeschinen, Hyperiden.

3) Vocativ sing.

Речи на as, Gen. antis свршују се у Voc. само на a, дакле Atlas Atla.

Nomina propria на *ης*, Gen. *ους*, лат. ēs Gen. is имају у Voc. и es и e, као Socrătes и Socrăte.

4) Ablativ sing.

Свршује се на i код свијух речи, које су равносложне и у Acc. im имају; дакле basi, poësi, mathēsi; но Phyllis, Gen. Phyllidis, Abl. Phyllide.

5) Plural.

Необична (песничка) Neutra на os, као epos епски спев, melos песма, имају у Nom. plur. ē (грчко *η*), као epe, mele.

Грчка Neutra на ma (глед. §. 29. 1.) имају у Dat. и Abl. plur. у најбољој прови is место ĭbus дакле poëma poëmatis, epigramma epigrammatis.

У Acc. налази се често и код најбољих списатеља ăs место es, као Aethiŏpas, Arcădas, Cyclōpas, Macedŏnas.

Неправилности у деклинацији именица.
(anomalia declinationis).

Многа Substantiva имају разне неправилности у својим облицима. Овамо спадају 1) Indeclinabilia, 2) Defectiva, 3) Abundantia. §. 48.

I. Indiclinabilia.

Indiclinabilia зову се она Substantiva, што се не могу склањати, и ово су: §. 49.

a) обично грчке речи на i и y, као gummi, asty.

b) поједине речи fas правда, nefas неправда, mane јутро, pondo фунта, instar слика, сличност, за тим имена Adam, Abraham, Isaac.

c) грчка и латинска имена слова.

II. Defectiva.

§. 50. Defectiva зову се она Substantiva, која немају или један број (numerus), или поједине падеже. Која немају један број, зову се defectiva numero, а која немају поједине падеже, зову се defectiva casibus.

A) Defectiva numero.

Defectiva numero деле се на такова Substantiva, која имају или само numerus singularis, или само numerus pluralis. Која имају само num. singularis, зову се singularia tantum, а која имају само num. pluralis, зову се pluralia tantum.

1) Singularia tantum јесу:

a) обично Substantiva abstracta, као: justitia правда, sapientia мудрост, juventus младост, senectus старост.

b) nomina propria. Pluralis само се онда употребљује, кад се означује више лица, која то исто име имају, као н. пр. Cn. et P. Scipiones, trecenti sex Fabii; или кад се означују лица, која су својством налик на оно лице, које се именује, н. пр. Catōnes, људи као Катон.

c) nomina materialia, као: aurum злато, argentum сребро, aes туч, cera восак, lac млеко. Само у неким случајевима имају plural гдекоја ова nomina, н. пр. aera од aes врсте туча, тучни судови; frumenta врсте жита.

d) неколика nomina collectiva, као: plebs пук, vulgus светина, supellex покућство и т. д.

e) неке поједине речи, као indŏles дар (природни), specĭmen оглед, vesper (vespera) вече, meridies подне, ver пролеће.

2) Pluralia tantum јесу:

a) многа имена вароши, као: Athenae (Атина), Thebae (Тива); Delphi, Veji, Bactra, Leuctra (Gen. orum); Gades, Sardes (Gen. ium). — Исто тако многа имена народа, острва и планина, н. пр. Aborigines, Baleares, Alpes.

b) многа имена свечаности, које више дана трајаху, као: Bacchanalia, Saturnalia, Olympia, Latinae (feriae).

c) главни месечни дани у римском календару: Calendae први дан у сваком месецу, Nonae пети или седми, Idus тринаести или петнаести.

d) многе поједине речи, и то

α) таке, које се и у српском понајвише plural-ом преводе, као:

argutiae досетке	postĕri потомци
habēnae узде	exta црева
minae претње	fides, ium жице (лира)
nugae лакрдије	majores преци
reliquiae остатци	manes душе умрлих
gemĭni близанци	optimates племићи (властела)
libĕri деца	penātes кућни богови
infĕri подземни (доњи свет)	moenia зидови
supĕri вишњи богови (горњи свет)	viscera црева.

β) таке, које се у српском singular-ом преводе, као:

angustiae кланац, неприлика	nundinae вашар, сајам
cunae (cunabula, orum) колевка	nuptiae свадба
deliciae уживање, дика	tenĕbrae помрчина
divitiae богатство	fasti календар
epulae част, гозба	arma оружје
excubiae стража	crepandia, orum играчка
exsequiae покоп	altaria, ium олтар
induciae примирје	fauces грло, кланац
inimicitiae непријатељство	fores капија
insidiae вребање, заседа	grates захвалност.
manubiae плен (у рату)	

Примедба. Неке речи имају у plural-у јом једно друго значење, као:

Singularis.	Pluralis.
aqua вода	aquae 1. воде, 2. илице.
cera восак	cerae писаћа табла.
copia множина	copiae 1. множине, 2. војска.
fortuna срећа	fortunae имаовина.
littera слово	litterae 1, слова, 2. науке, писмо.
opera труд	operae раденици.
auxilium помоћ	auxilia 1. помоћна средства, 2. помоћне војска.
castrum утврђено место	castra стан (табор).
comitium римско скупштинско место	comitia народна скупштина.
impedimentum сметња	impendimenta 1. сметње, 2. пртљаг.
rostrum кљун	rostra 1. кљунови, 2. говорница у Риму.
spolium (одерана) кожа	spolia упљачкано оружје, пљачка.
aedes, is храм	aedes, ium 1. храмови, 2. кућа.
finis крај, међа	fines 1. међе, 2. предео, област.
(ops) opis помоћ	opes, opum благо, сила.
pars део	partes 1. делови, 2. улога, странка.

B) Defectiva casibus.

§. 51. Defectiva casibus зову се оне речи, што немају све падеже. Најобичнија су ово:

ambāges (околишење) Sing. само Abl. ambāge; Plur. потпун.
compes (оков) Sing. само Abl. compĕde; plur. потпун.
daps, dăpis (јело) у Nom. sing. не употребљује се.
dicio (власт) у Nom. не употребљује се.
faux (ждрело) у sing. само Abl. fauce; plur. потпун.
fors (случај) Nom., и Abl. forte само употребљује се.
frux, frūgis (плод) Nom. sing. не употребљује се.
grates (захвалност) употребљује се само у Nom. и Acc. plur.
impĕtus, us (нападај) у plur. само Nom. и Acc.
infitias само у Acc. plur. употребљује се: infitias ire порицати.
(ops) (помоћ, plur. благо) употребљује се само у Gen., Acc., Abl. sing.; plur. потпун.
prex (молба) у sing. само Abl. prĕce; plur. потпун.
sordes (гад) у sing. само Acc. sordem и Abl. sorde; plural потпун.
spons (воља) у sing. само Abl. sponte.
venum (продаја) само као Acc. sing. у изрекама venum dare, tradere etc., дати на продају.
verber (шиба) у sing. само Abl. verbĕre; plur. потпун.
(vix) (промена) употребљује се само у Gen. Acc., Abl. sing. (vĭcis vicem, vice); plural потпун осим Gen.
vis (снага) има у sing. само Nom., Acc., Abl. (vis, vim, vi); plur. (vīres, virium) потпун.

Примедба. Поваособ ваља запамтити, да се у многих глаголских именица (Substantiva verbalia) на sus или tus налази само Abl. singularis; као: concessu, jussu, injussu, permissu, arbitratu, hortatu, mandatu, monitu, rogatu, и то у свези с којим Genitiv-ом или придевским Pronomen-ом, н пр. jussu populi, заповешћу (или по заповести) народа; jussu meo мојом заповешћу, tuo permissu твојим допуштењем, suo mandatu својим налогом. Исто тако natu (рођењем) у свези са grandis (не magnus), major, maximus стар, старији, најстарији, и са minor, minimus млађи, најмлађи.

III. Abundantia.

§. 52. Substantiva abundantia зову се оне речи, што су облицима изобилне. Амо спадају:

1) речи, које од чести по једној, од чести по другој којој деклинацији иду (heteroclĭta); н. пр. domus (кућа) од чести по другој, од чести по четвртој деклинацији (§. 40. Прим. 3.). Vesper

(вече) иде правилно по другој декл., но у Abl. има vespere (i) по трећој. Vas (суд) иде у sing. по трећој, vasis, vasi, vas, vase, а у plur. по другој, vasa, vasorum, vasis. Jugĕrum (јутро земље) има у Gen. pl. jugerum, у Dat. и Abl. plur. jugeribus, остале падеже по другој деклинацији.

2) речи, које у plural-у још један други род имају (heterogenea); н. пр.

jocus, i шала, plur. joci и joca.
locus, i место, plur. loci места у књигама, loca предели.
caelum, i небо, plur. caeli.
frenum, i узда, plur. freni и frena.
Tartărus, i доњи свет, plur. Tartăra (orum).

3) речи неке, које већ у Nom. sing. различне облике имају, и које су од чести heteroclita, од чести heterogenea, од чести обоје скупа:

a) само heteroclita: elephantus, i, и elephas, antis, слон; juventus, utis. и juventa, ae, f. младост; paupertas, atis, и pauperies, ei, f. сиромаштво; senectus, utis, и senecta, ae, f. старост; duritia, ae, и durities, ei, f. тврдоћа; luxuria, ae, и luxuries, ei, f. раскоштво; materia, ae и materies, ei, f. материја; mollitia, ae и mollities, ei, f. мекуштво; plebs. is, и plebes, ei f. народ.

b) само heterogenea; baculum, i штап, ретко baculus; clypeus штит, ретко clypeum; pilleus и pilleum, шешир.

c) уједно heteroclita и heterogenea: alimonia, ae, f. и alimonium, i n. рана; conatus, us, m. и conatum, i, n. предузетак; praetextus, us, m. и praetextum, i, n. изговор.

II. ADJECTIVA.

Adjectiva (придеви) означују каквоћу или својство, т. ј. показују, какво је лице или каква је ствар. И Adjectiva имају род и деклинацију. §. 53.

У латинском разликујемо a) Adjectiva с три облика, b) Adjectiva с два облика, c) Adjectiva с једним обликом.

I. Adjectiva с три облика зову се она, што имају за сваки род, за мушки, женски и средњи род посебан облик, и то: §. 54.

a) us, a um: bonus. bona, bonum добар, ра, ро.

b) er, a, um: niger, nigra, nigrum црн, на, но.

Ова Adjectiva и satur сит (које је један једини Adjectivum на ur, a, um) склањају се по другој и првој деклинацији, и у облици us er и um по другој, облик a по првој деклинацији.

Singularis.

Nom.	bonus	bona	bonum	niger	nigra	nigrum
Gen.	boni	bonae	boni	nigri	nigrae	nigri
Dat.	bono	bonae	bono	nigro	nigrae	nigro
Acc.	bonum	bonam	bonum	nigrum	nigram	nigrum
Voc.	bone	bona	bonum	niger	nigra	nigrum
Abl.	bono	bona	bono.	nigro	nigra	nigro.

Pluralis.

Nom.	boni	bonae	bona	nigri	nigrae	nigra
Gen.	bonorum	bonarum	bonorum	nigrorum	nigrarum	nigrorum
Dat.	bonis	—	—	nigris	—	—
Acc.	bonos	bonas	bona	nigros	nigras	nigra
Voc.	boni	bonae	bona	nigri	nigrae	nigra
Abl.	bonis	—	—	nigris	—	—

Исто тако:

altus, a, um висок, а, о	pulcher, pulchra, pulchrum леп
longus, a, um дугачак	ruber црвен
clarus, a, um славан	aeger болестан
malus, a, um хрђав	creber чест
magnus, a, um велик	sacer свет
parvus, a um мали	teter црн
probus, a, um поштен	glaber гладак
tardus, a, um лењ	dexter, dextra, dextrum десни (ређе dextera, erum).

§. 55. Од Adjectiva на er, a, um задржавају е испред r у свима падежима само ова:

asper суров	corniger рогат
miser бедан	frugifer плодоносан
tener њежан	заједно са осталим придевима на ger и fer (амо дабоме не спадају aeger болестан, niger црн, piger лењ, vafer лукав).
prosper поспешан	
lacer подеран	
liber слободан	

Примедба. Има такође Adjectiva с три облика на er, is, e. Свега их има тринаест, и склањају се по 3. деклинацији, исто тако као Adjectiva с два облика. Глед. §. 57.

§. [illegible] II. Adjectiva с два облика зову се она, што имају за masculinum и femininum облик is, и за Neutrum облик e: н. пр. brevis, breve кратак, кратка, кратко.

Ова Adjectiva склањају се по трећој деклинацији, имају у Abl. sing. i, у G n. pl. ium, и у Nom., Acc, и Voc. pl. gen. neutr. ia.

	Singularis.		Pluralis.	
	Masc. Fem.	Neut.	Masc. Fem.	Neut.
Nom.	brevis	breve	breves	brevia
Gen.	brevis		brevium	
Dat.	brevi		brevibus	
Acc.	brevem	breve	breves	brevia
Voc.	brevis	breve	breves	brevia
Abl.	brevi.		brevibus.	

Исто тако:

levis, е лак
gravis, е тежак
mollis, е мекан
pinguis, е дебео
rudis, е невешт
lenis, е благ
suavis, е пријатан
tristis, е жалостан
fortis, е храбар
utilis, е користан
dulcis, е сладак
turpis, е ружан.

Са свим као Adjectiva на is, е склањају се такође Adjectiva на er, is, e, која er за masculinum само у Nom. и Voc. sing. задржавају: §. 57.

	Singularis.				Pluralis.	
Nom.	acer	acris	acre	оштар, а, о	acres	acria
Gen.	acris				acrium	
Dat.	acri				acribus	
Acc.	acrem		acre		acres	acria
Voc.	acer	acris	acre		acres	acria
Abl.	acri.				acribus.	

Исто тако иду још ових осталих 12 Adjectiva:

alăcer, -ăcris, -ăcre хитар
campester, tris, tre раван
celĕber, bris, bre славан
celer, eris, ere брз
equester, tris, tre коњанички
pedester, tris, tre пешачки
paluster, tris, tre мочаран
puter, tris, tre труо, гњио
salūber, bris, bre здрав (н. пр. предео)
silvester, tris, tre шумски
terrester, tris, tre земаљски
volucer, cris, cre крилат.

Примедба. Само celer задржава у деклинацији е, и има у Genitiv-у plur. celerum.

§. 58. III. Adjectiva с једним обликом зову се она Adjectiva, што имају један облик за сва три рода. Свршују се на l, r, s и x (на l само vigil будан). Н. пр. prudens мудар, ра, ро; felix срећан, на, но.

Сва ова Adjectiva иду по трећој деклинацији. Ваља само још ово запамтитити:

1. У Abl. sing. свршују се на i, ређе на e.
2. У Neutr. pl. имају ia.
3. У Gen. pl. имају ium.

	Singularis.		Pluralis.	
	Masc. Fem.	Neutr.	Masc. Fem.	Neutr.
Nom.	felix	felix	felices	felicia
Gen.	felīcis		felicium	
Dat.	felici		felicibus	
Acc.	felicem	felix	felices	felicia
Voc.	felix		felices	felicia
Abl.	filici (e)		felicibus	

Исто тако:

audax смео	demens (tis) луд
mendax лажљив	clemens (tis) благ
infelix несрећан	vehemens (tis) жесток
pernix хитар	elegans (tis) красан
simplex (icis) прост	diligens (tis) вредан.

§. 59. Осим тога има много Adjectiva са једним обликом, што праве Gen. sing. на различан начин. Запамтити ваља наиме:

caelebs-caelĭbis неожењен	teres-terĕtis округао
princeps-princĭpis први	hebes-hebĕtis туп
particeps-particĭpis дионик	locuples-locuplētis богат
anceps-ancipĭtis двоструk	quadrupes-quadrupĕdis четвероног
praeceps-praecipĭtis стрменит	deses-desĭdis лењ
inops-inŏpis сиромашан	pubes-pubĕris одрастан
iners-inertis лењ	vetus-vetĕris стар
sollers-sollertis способан	vigil-vigĭlis будан
expers-expertis без дела	uber-ubĕris обил
concors-concordis сложан	pauper-paupĕris сиромашан
compos-compŏtis властан	degener-degenĕris изопачен
dives-divĭtis богат	memor-memŏris сећајући се
ales-alĭtis крилат	immemor-immemŏris несећајући се
sospes-sospĭtis читав	concolor-concolōris једнобојан
superstes- superstĭtis преостао	cicur-cicŭris питом.

Примедба 1. Само е у Abl. sing. имају:

pauper, deses, pubes
sospes, compos, caelebs
dives, vetus, particeps
princeps и superstes.

Прим. 2. Сва ова Adjectiva, што у Abl. sing. е имају, и осим тих још degener, inops, ales, memor, immemor, supplex, uber, vigil, anceps, versicŏlor (шарен), quadrŭpes, artifex (вештачки) имају у Gen. plur. u m (а не ium); дакле pauperum, veterum, inopum, ancipitum, versicolŏrum, artifĭcum etc. — О свима овим Adjectiv-има ваља уједно знати, да (због значења или из других узрока) немају Nom., Acc., и Voc. plur. generis neutrius. (Само vetus има vetera).

Прим. 3. Међу Adjectiva са једним обликом броје се такође Participia на us (Gen. tis.); н. пр. abstinens уздржљив, constans сталан, praestans одличан, и т. д. Participia ова, кад се као A d j e c t i v a употребе, имају у Abl. sing. i, као constanti animo сталним духом; а као Substantiva или права Participia, особито у конструкцији Ablativi absoluti имају с в а г д а е, као: animans животно animante; sapiens мудрац sapiente; infans детенце infante; Tarquinio regnante, кад Тарквиније владаше; absens одсутан има само е; praesens садањи, има у свези са стварима i н. пр. in praesenti (tempore), у свези са лицима е, н. пр. me praesente; continens (sc. terra) копно има с в а г д а i.

Неправилности у деклинацији Adjectiva.

1) Следећих д е в е т Adjectiva и Pronomina: §. 60.

unus, ullus, nullus
solus, totus, alius
uter, alter, neuter

имају за сва три рода у Gen. īus (место i, ae, i), у Dat. ī (место o, ae, o). Дакле

Nominativ.	Genitiv.	Dativ.
unus, a, um један, на, но	unīus	uni
ullus, a, um икоји	ullīus	ulli
nullus, a, um ни један	nullīus	nulli
solus, a, um сам	solīus	soli
totus, a, um цео	totīus	toti
alius, a. ud други	alīus	alii
uter, utra, utrum који од двојице	utrīus	utri
alter, altera, alterum један од двојице, други	alterīus	alteri
neuter, neutra, neutrum ни један од двојице	neutrīus	neutri

Примедба. Исто тако иду Composita од uter; н. пр. uterque, utrăque, utrumque (оба) Gen. utriusque, Dat. utrique. Од alterŭter (један или други

од двојице), или се склањају оба дела (Gen. alterius utrīus Dat. alteri utri), или само други део (alterutrīus, alterutri).

2) Indeclinabilia. Амо спадају: nequam неваљао, frugi ваљан, quot колико, tot толико, aliquot неколико, кардинални бројеви од quattuor до centum и singular од mille. Дакле homo frugi ваљан човек, hominem frugi ваљана човека, homines nequam, hominum nequam, hominibus nequam.

3. Defectiva.

a) Mnoga Adjectiva с једним обликом немају Nom., Acc., и Voc. pl. generis neutrius, н. пр. pauper сиромашан, ales крилат, dives богат, inops сиромашан, trux дивљи. Упор. §. 59. Прим. 2.

b) Од ceteri остали, не налази се Nom. sing. masc. ceterus; остали облици singular-а налазе се само у свези са колективним именицама. Pauci мало, употребљује се само у plural-у; исто тако обично plerīque многи (Gen. plurimorum).

4. Abundantia.

Некоја Adjectiva имају двојак облик на us, a, um и на is, e, као:

exanimus, a, um	exanimis, e мртав
semianimus, a um	semianimis, e полумртав
unanimus, a, um	unanimis, e (ретко) једнодушан
hilarus, a, um	hilaris, e раздраган, весео
imbecillus, a, um	imbecillis, e слаб
inermus, a, um (ређе)	inermis, e ненаоружан.

Substantiva victor победитељ, victrix победитељка, и ultor осветник, ultrix осветница, употребљују се по неки пут као Adjectiva, н. пр. exercitus victor победоносна војска, patria victrix победоносна отаџбина, gladius ultor осветни мач, litterae victrīces победоносна вест, ultrīces deae осветне богиње. Од женског облика на trix прави се такође Neutrum plur., н. пр, arma victricia, bella ultrīcia.

Comparatio Adjectivorum.
(Поређење придева)

§. 61. Поређење показује различне степене, у којима лицу или ствари којој припада какво својство.

Adjectiva имају у латинском као год и у српском језику три степена или реда поређења (gradus comparationis): gradus positivus, comparativus и superlativus.

1. Gradus positivus зове се онај облик Adjectiv-а, који просто означује својство предмета ког, н. пр. mons, altus висок брег.

2. Gradus comparativus зове се онај облик Adjectiv-а, што показује, да једном од два предмета својство какво у већој мери или степену припада, н. пр. mons altior виши брег.

3. Gradus superlativus зове се онај облик Adjectiv-а, што показује, да својство какво, које три или више предмета заједно имају, једном од тих предмета у највећој мери или степену припада, н. пр. mons altissimus највиши брег.

Comparativus прави се, кад се наставак ior (за masc. и fem.) и ius (за neutrum) дода основи Genitiv-а. А основу Adjectiv-а нађемо, кад се наставак Genitiv-а одбаци. Дакле: clarus славан, Gen. clar-i, основа clar, Comp. clar-ior славнији, славнија, clarius славније. Исто тако §. 62.

longus (Gen. long-i) Comp. long-ior, long-ius дужи.
pulcher (Gen. pulchr-i) Comp. pulchrior, pulchr-ius лепши.
liber (Gen. liber-i) Comp. liber-ior, liber-ius слободнији.
brevis (Gen. brev-is) Comp. brev-ior, brev-ius краћи.
acer (Gen. acr-is) Comp. acr-ior, acr-ius оштрији.
felix (Gen. felic-is) Comp. felic-ior. felic-ius срећнији.
prudens (Gen. prudent-is) Comp. prudent-ior, prudent-ius мудрији.

Прим. 1. Sinister леви, Gen. sinistr-i има у Comp. sinisterior (а не sinistrior) више лево; dexter десни, Gen. dexteri и dextri, Comp. само dexterior више десно.

Прим. 2. Adjectiva на dĭcus, fĭcus и vŏlus праве Comparativ тако, као да се свршују на dicens, ficens и volens, дакле maledicus поругљив, maledicentior; magnificus величаствен magnificentior; benevolus наклоњен, benevolentior.

Comparativ се склања правилно по трећој деклинацији. §. 63.

	Singularis.		Pluralis.	
	Masc. Fem.	Neutr.	Masc. Fem.	Neutr.
N.	longior (дужи, а)	longius (дуже)	longiores	longiora
G.	longiōris		longiorum	
D.	longiori		longioribus	
A.	longiorem	longius	longiores	longiora
V.	longior	longius	longiores	longiora
A.	longiore и longiori.		longioribus.	

Superlativus постаје, кад се наставак issĭmus, a, um дода основи; н. пр. §. 64.

clarus (Gen. clar-i) Sup. clarissimus, a, um најславнији, а, е.
longus (Gen. long-i) Sup. longissimus, a um најдужи.
brevis (Gen. brev-is) Sup. brevissimus, a, um најкраћи.
prudens (Gen. prudent-is) Sup. prudentissimus, a um најмудрији.
felix (Gen. (felic-is) Sup. felicissimus, a, um најсрећнији.

Superlativ се склања са свим правилно као bonus, a, um.

Прим. 1. Adjectiva na er, a, um **и на** er, is, **е не праве** Superlativ **на** issimus, a, um, **већ на** errimus, a, um, **вежући** rimus **за** er, **н. пр.** pulcher **леп,** pulcher-rimus, a, um; celer **брз.** celer-rimus, a, um; pauper **сиромашан,** pauper-rimus. a, um. — **Налик на то има** vetus **стари** Sup. veterrimus. Maturus **зрео има** maturissimus **и** maturrimus.

Прим. 2. Шест Adjectiva **на** ĭlis, **и то** facilis **лак,** difficilis **тежак,** similis **налик,** dissimilis **неналик,** gracilis **витак,** humilis **низак, вежу у** Superl. **за основу** limus, a, um, **дакле** facillimus, a, um; difficillimus, a, um etc.

Прим. 3. Adjectiva **на** dĭcus, fĭcus **и** vŏlus **праве као год** Comparativ **исто тако и** Superlativ, **као да се свршују на** dicens, ficens **и** volens, **дакле** maledicentissimus, magnificentissimus, benevolentissimus.

Прим. 4. Adjectiva **на** us **са предходним вокалом, као** idoneus, dubius, **немају облик за** Comparativ **и** Superlativ: **онај се описује са** magis **(већма), а овај са** maxime **(највећма), које се речи испред** Positiv-**а међу, н. пр.** noxius **шкодљив,** magis noxius **шкодљивији,** maxime noxius **најшкодљивији. — Амо не спадају** Adjectiva **на** quus, **која се правилно поређују, н. пр.** antiquus **стари,** antiquior, antiquissmus; aequus **праведан,** aequior, aequissimus.

Неправилна компарација.

§. 65. **Следећа** Adjectiva **имају** с**а свим неправилан** Comparativ **и** Superlativ:

bonus, melior, optimus добар, бољи, најбољи
malus, pejor, pessimus зао, гори, најгори
magnus, major, maximus велик, већи, највећи
parvus, minor, minimus мали, мањи, најмањи
multus, plus, plurimus многи, више, највише.

Plus (Gen. plūris) у sing. je свагда Substantivum neutrum и то defectivum, пошто нема Dat. и Ablativ-a. Plural plures (m. f.), plura (n.), plurium, pluribus употребљује се и као Substantivum и као Adjectivum. — Исто тако complures, neutr. complura и compluria, complurium, compluribus.

Прим. 1. Dives **богат има или правилно** divitior, divitissimus, **што се понајвише у прози код Цицерона налази; или** ditior, ditissimus **понајвише код доцнијих списатеља. —** Adject. indecliuabile nequam **(невољно) има** nequior, nequissimus; frugi **ваљан** (indecl.) **има** frugalior, frugalissimus.

Прим. 2. Egēnus **сиромашан и** providus **брижљив, праве** Comparativ **и** Superlativ **од** egens **и** providens, **дакле** egentior, egentissimus etc.

§. 66. **У неправилну компарацију иду још:**

I. Defectiva.

1) Positiv немају:

Comparativ.	Superlativ.
citerior овострани,	citĭmus највише овострани
ulterior оностраних,	ultimus најкрајњи, последњи
interior унутрашњи,	intimus најунутрашњији
propior ближи,	proximus најближи
deterior лошији,	deterrimus најлошији
ocior бржи,	ocissimus најбржи
potior пречи,	potissimus најпречи
prior први (између двојице)	primus први.

Примедба. Оним првим четирма Comparativ-има узимају се за Positiv обично преповиције; citra с ове стране, ultra с оне стране, intra унутра, prope близу;

2) Comparativ немају:

Positiv.	Comparativ.	Superlativ.
diversus различан,	—	diversissimus
falsus лажан,	—	falsissimus
inclĭtus славан,	—	inclitissimus
invītus нерад,	—	invitissimus
merĭtus заслужан,	—	meritissimus
novus нов,	—	novissimus
sacer свет,	—	sacerrimus
vetus стар,	—	veterrimus.

3) Superlativ немају:

adolescens млад, juvenis млад (Comp. junior), senex стар (Comp. senior), alăcer хитар, diuturnus дуготрајан, insignis одличан, longinquus удаљен, opīmus дебео, propinquus оближњи, salutaris снасоносан, и врло многа Adjectiva на bĭlis и ĭlis, као credibilis веројатан, juvenilis млађан.

Прим. Amabilis љубак, fertilis плодан, mobilis покретљив, nobilis славан и ignobilis незнатан, utilis користан имају оба степена.

4) Positiv и Superlativ немају:

anterior предњи, sequior гори, мање добар (ретко).

5) Многа Adjectiva немају ни Comparativ ни Superlativ, и то од чести због значења, од чести без одређеног узрока.

Због значења она, што означују какву материју, као ferreus гвозден, ligneus дрвен; или племе, као Graecus грчки, Romanus римски; или какво извесно време, као aestivus летњи, hodiernus данашњи, и друга; за тим она, што су сложена са per и prae, те чији Positiv већ неку компарацију означује, као permagnus превелик, peropportunus превгодан, praedives пребогат, praedurus претврд (само praeclarus преславан има оба степена: praeclarior, praeclarissimus).

Без одређеног узрока не компарују се:

α) она Adjectiva, што су постала састављањем са Verb-има и Substantiv-има, као pestifer убитачан, frugifer плодоносан, degener изрод, praeceps стрм, magnanimus великодушан; изузевши Composita од dico, facio и volo (§. 64. Прим. 3.) и од ars, mens и cor, као iners лењ, amens луд, concors сложан.

β) Adjectiva на ĭcus, ĭmus, ĭnus, īnus, īvus, ōrus, ŭlus, ālis, īlis, н. пр. modĭcus умерен, legitĭmus законит, diutĭnus дуготрајан, matutīnus рани, furtīvus потајан, canōrus јасан, sedŭlus вредан, naturālis природан, hostīlis непријатељски.

Прим. Ипак од festīvus (угодан) и liberālis (дарежљив) налази се и Comparativ и Superlativ.

γ) многа појединa, као albus бео, cadūcus трошан, canus сед, cicur питом, curvus крив, ferus дивљи, gnarus вешт, lacer подеран, lassus тром, merus чист, mirus диван, par једнак, impar неједнак, rudis суров, неискусан, trux ужасан, vagus несталан.

Међутим ако је нужно, могу се и ова сва Adjectiva компаровати, кад се напред метне magis и maxime, н. пр. magis Graecus већма грчки, maxime Graecus највећма грчки; magis albus бељи, maxime albus најбељи. Тако исто каже се magis diversus, magis falsus (I. 2.)

Напротив многа Participia постала су савршено Adjectiva, те се дакле такође компарују. Тако abstinens уздржљив, amans лубећи, florens цветајући, praestans одличан, accommodātus згодан, apertus отворен, doctus учен, eruditus образован, и многа друга.

II. Abundantia.

Двојак неправилан Superlativ имају:

exter (у sing. не употр.),	exterior спољни,	extrēmus, ретко extĭmus крајњи,
inferus доле,	inferior доњи,	infĭmus или īmus најдоњи.
posterus (pl. потомци),	posterior кашњи,	postrēmus последњи, postŭmus посмрче,
superus горе,	superior горњи,	suprēmus или sumĭmus највиши.

Прим. Adverbia и њиово прављење и компарацију, као што стоји у §. 134—137 треба овде уплести и научити.

III. NUMERALIA.

§. 67. Numeralia (бројеви) су:

1. Cardinalia, **прости бројеви**, који се употребљују на питање: **колико?** (quot?), н. пр. septem седам.

2. Ordinalia, редни бројеви, који се употребљују на питање: који по реду? (quotus?), н. пр. septimus седми.

3. Distributiva, делни бројеви, који се употребљују на питање: по колико? (quotēni?), н. пр. septēni по седам.

4. Adverbia numeralia, бројни прилози, који се употребљују на питање: колико пута? (quoties?) н. пр. septies седам пута.

Прим. 1. За означење бројева служаху се Римљани словима: I=1, V=5, X=10, L=50, C=100, D=500, M=1000. — Мањи број, кад после већег стоји, овом се прибраја: VI=6, XV=15, LXI=61 и т. д. — Мањи број, кад стоји испред већег, од овог се одузима: IV=4, IX=9, XLII=42, XCIV=94.

Прим. 2. Место D употребљаваху Римљани такође I са једним преокренутим C, дакле Ↄ и место M такође CIↃ. Кад се уз Ↄ дометне с десна још једно Ↄ, онда се добија десет пута већи број: Ↄ=500, ↃↃ=5000, ↃↃↃ=50000, ↃↃↃↃ=500000. А кад се испред I исто толико C метне, колико иза њега Ↄ стоји, онда се број удвојава: Ↄ=500, CIↃ=1000; ↃↃ=5000, CCIↃↃ=10000; ↃↃↃ=50000, CCCIↃↃↃ=100000. У новијим књигама употребљују се по неки пут наше (аранске) цифре.

I. Numeralia cardinalia. §. 68.

1. I unus, a, um један, једна, једно
2. II duo, duae, duo два, две, два
3. III tres, tria три
4. IV quattuor четири
5. V quinque пет
6. VI sex шест
7. VII septem седам
8. VIII octo осам
9. IX novem девет
10. X decem
11. XI undecim
12. XII duodecim
13. XIII tredecim
14. XIV quattuordecim
15. XV quindecim
16. XVI sedecim
17. XVII septendecim
18. XVIII duodeviginti (2 од 20)
19. XIX undeviginti (1 од 20)
20. XX viginti
21. XXI viginti unus (a, um) или unus (a, um) et viginti
22. XXII viginti duo (ae, o) или duo (ae, o) et viginti
23. XXIII viginti tres (tria), и т. д.
28. XXVIII duodetriginta
29. XXIX undetriginta
30. XXX triginta
40. XL quadraginta
50. L quinquaginta
60. LX sexaginta
70. LXX septuaginta
80. LXXX octoginta
90. XC nonaginta
100. C centum
101. CI centum unus
200. CC ducenti, ae, a
300. CCC trecenti, ae, a
400. CCCC quadringenti, ae, a
500. D или Ↄ quingenti, ae, a
600. DC или ↃC sexcenti, ae, a
700. DCC и. ↃCC septigentin, ae, a

800. DCCC octingenti, ae, a	10,000. CCIↃↃ decem millia
900. DCCCC nongenti, ae, a	100,000. CCCIↃↃↃ centum millia
1000. M mille	500,000. IↃↃↃ quingenta millia
2000. MM duo millia	1,000,000. CCCCIↃↃↃↃ decies centēna millia (десет пута по 100 хиљада.)
3000. MMM tria millia	
5000. IↃↃ quinque millia	

§. 69. Ови су бројеви Adjectiva, и од њих се склањају само прва три броја unus, duo, tres, затим ducenti, trecenti и т. д. до nongenti.

1) unus, duo, tres овако се склањају:

Singularis.	Pluralis.
Nom. unus, una, unum	uni, unae, una
Gen. unīus	unorum, unarum, unorum
Dat. unī	unis
Acc. unum, unam, unum	unos, unas, una
Abl. uno, una, uno.	unis.

Прим. Plural од unus употребљује се код pluralia tantum, што се оригиналном преводе singular-ом (§. 50), као unae nuptiae једна свадба; за тим код речи што су наведене у §. 50. Прим., кад се у plural-у преводе singular-ом, као unae litterae једно писмо, una castra један табор; и на послетку у том случају, кад има значење: једини, н. пр. uni Suevi једини Свеви.

Nom. duo, duae, duo	tres, tria
Gen. duōrum, duārum, duōrum	trium
Dat. duōbus, duābus, duōbus	tribus
Acc. duos (duo), duas, duo	tres, tria
Abl. duobus, duabus, duobus	tribus

Као duo склања се такође ambo, ambae, ambo, оба, обе, оба.

2) бројеви од ducenti до nongenti јесу Adjectiva с три облика у plural-у, која се правилно склањају као boni, bonae, bona.

3) mille је у sing. Adjectivum indeclinabile, дакле: Nom. mille equites, Gen. mille equitum, Dat. mille equitibus и т. д. Plural millia (или milia) хиљаде, Gen. millium, Dat. и Abl. millibus, свагда је Substantivum gen. neutrius, и има уза се у Genitiv-у онај предмет, што се броји, н. пр. tria millia equitum, три хиљаде коњаника; unum et viginti millia hominum. Дође ли уз хиљаде још какав мањи број, који се склања, онда и предмети, што се броје, стоје у истом падежу, у ком и millia, н. пр. caesi sunt tria millia trecenti milites или caesi sunt milites tria millia trecenti поред caesi sunt militum tria millia trecenti или caesi sunt tria millia militum et trecenti. Bis mille, ter mille и т. д. место duo millia, tria millia и т. д. употребљују само песници.

4) О сложеним бројевима ваља запамтити, да од 20—100 мањи број стоји испред већег са et, или иза њега без et, н. пр. viginti sex или sex et viginti. Од 100 даље стоји свагда већи број напред, са или без et, н. пр. centum quinquaginta или centum et quinquaginta.

II. Numeralia ordinalia. §. 70.

1. primus, a, um, први, ва, во
2. secundus други
3. tertius трећи
4. quartus четврти
5. quintus пети
6. sextus шести
7. septimus седми
8. octavus осми
9. nonus девети
10. decimus десети
11. undecimus
12. duodecimus
13. tertius decimus
14. quartus decimus
15. quintus decimus
16. sextus decimus
17. septimus decimus
18. duodevicesimus
19. undevicesimus
20. vicesimus
21. vicesimus primus или unus et vicesimus
22. vicesimus secundus, или vicesimus alter, или alter et vicesimus
23. vicesimus tertius
28. duodetricesimus
29. undetricesimus
30. tricesimus
40. quadragesimus
50. quinquagesimus
60. sexagesimus
70. septuagesimus
80. octogesimus
90. nonagesimus
100. centesimus
200. ducentesimus
300. trecentesimus
400. quadringentesimus
500. quingentesimus
600. sexcentesimus
700. septingentesimus
800. octingentesimus
900. nongentesimus
1000. millesimus
2000. bis millesimus
3000. ter millesimus
5000. quinquies millesimus
10,000. decies millesimus
50,000. quinquagies millesimus
100,000. centies millesimus
1,000,000. decies centies millesimus.

Ови су бројеви Adjectiva с три облика, и склањају се дакле правилно као bonus, a, um. §. 71.

За опредељење времена по годинама и сатима узимају се у латинском numeralia ordinalia; н. пр. година 1848. после Христова рођења, annus millesimus octingentesimus quadragesimus octavus post Christum natum. На питање кад? меће се ово у Abla-

tiv; године 1848., anno millesimo octingentisimo quadragesimo octavo. У девет сати, nonā horā. Quota hora est? колико је сати? Hora fere decima, готово 10 сати.

При употребљавању речце et код састављања мањег и већег ординалног броја важи оно, што је речено код кардиналних бројева.

Прим. Од ординалних бројева праве се ова Adjectiva: primānus, secundānus, tertiānus etc., војник првог, другог, трећег одељења (класе, легије).

§. 72. III. Numeralia distributiva.

1. singuli, ae, a по један	22. viceni bini
2. bini, ae, a по два	28. duodetriceni
3. terni, ae, a по три	69. undetriceni
4. quaterni	30. triceni
5. quīni	40. quadragēni
6. sēni	50. quinquageni
7. septēni	60. sexageni
8. octōni	70. septuageni
9. novēni	80. octogeni
10. dēni	90. nonageni
11. undēni	99. undeceni
12. duodēni	100. centeni
13. terni deni	200. duceni
14. quaterni deni	300. treceni
15. quini deni	400. quadringeni
16. seni deni	500. quingeni
17. septeni deni	600. sexceni
18. duodeviceni или octoni deni	700. septingeni
19. undeviceni или noveni deni	800. octingeni
20. vicēni	900. nongeni
21. viceni singuli	

по хиљаду не каже се milleni, већ singula millia; исто тако bina millia, quina millia, sexagena millia.

§. 73. Ови су бројеви Adjectiva с три облика, која само plural имају, и скањају се као boni, ae, a.

Као што је већ речено, ова се Numeralia употребљују на питање по колико? (quotēni?) код лица и ствари; н. пр. Caesar et Ariovistus denos comites adduxerunt, Цезар и Ариовист довели су по десет пратилаца, т. ј. сваки десет. Aves binos habent pedes.

Осим тога употребљују се Num. distributiva 1) код мултипликације, као: bis bina sunt quattuor, двапут два јесу четир; bis terna sunt sex; septies novena sunt sexaginta tria 2) код pluralia tantum, која се у српском преводе singular-ом, као: binae nuptiae две свадбе; и код речи споменутих у §. 50. Прим., кад се у plural-у преводе singular-ом, као: binae litterae два писма, binae aedes две куће, bina castra два табора. Но место singuli и terni употребљује се у овом случају uni и trini, дакле: unae litterae једно писмо (singulae litterae појединa слова), trinae litterae, trina castra.

У Gen. plur. каже се често binum, senum, denum etc. место binorum etc. Само singuli нема никад singulum, већ увек singulorum.

IV. Adverbia numeralia. §. 74.

1. semel једанпут	30. tricies
2. bis двапут	40. quadragies
3. ter трипут	50. quinquagies
4. quater четири пута	60. sexagies
5. quinquies	70. septuagies
6. sexies	80. octogies
7. septies	90. nonagies
8. octies	100. centies
9. novies	200. ducenties
10. decies	300. trecenties
11. undecies	400. quadringenties
12. duodecies	500. quingenties
13. ter decies или tredecies	600. sexcenties
14. quater decies или quattuordecies	700. septingenties
15. quinquies decies или quindecies	800. octingenties
16. sexies decies или sedecies	900. nongenties
17. septies decies	1000. millies
18. duodevicies	2000, bis millies
19. uudevicies	100,000. centies millies
20. vicies	1,000,000. decies centies millies или millies millies.
21. vicies semel или semel et vicies	
22. vicies bis или bis et vicies	

Прим. 1. Ови бројеви свршују се код најбољих списатеља и на ens, н. пр. quinquiens.

Прим. 2. Има још једна врста бројних прилога (Adv. num.), што стоје на питање: који пут? Праве се од ординалних бројева и свршују се на um или o, н пр, primum или primo први пут (други пут каже се iterum), tertium или tertio трећи пут и т. д. Облици на um више се употребљују. Последњи пут каже се ultimum.

§. 75. Тако звана Numeralia multiplicativa (множни бројеви) јесу Adjectiva, која показују, из колико се делова каква целина састоји, и стоје на питање коликострук? (quotŭplex?) Само се ова употребљују:

simplex (ĭcis) једноструk
duplex двоструk
triplex троструk
quadrŭplex четвероструk
quincŭplex петероструk
septemplex седмероструk
decemplex десетороструk
centŭplex стоструk.

§. 76. Тако звана Num. proportionalia (размерни бројеви), стоје на питање колико пута толики? (quotŭplus?) и јесу Adjectiva с три облика на us, a, um. Има их само шест: simplus једанпут толики, duplus двапут толики, triplus, quadrŭplus, septŭlus, octŭplus.

Од ових бројева употребљује се обично Neutrum, и то понајвише у Ablativ-у на питање за колико? н. пр. већи или мањи; као duplo major двојином већи.

§. 77. Састављањем бројева са речи annus добијамо: a) Substantiva: biennium, triennium, quadriennium, quinquennium, sexennium, septennium, decennium, време од 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10 година; b) Adjectiva: biennis, triennis, quadriennis, quinquennis, sexennis, septennis, decennis, vicennis, двогодишњи, трогодишњи и т. д.

Састављањем са dies добијамо Substantiva: biduum, triduum quatriduum, време од 2, 3, 4 дана,

Састављањем са mensis добијамо Adjectiva: bimestris двомесечни, trimestris, quadrimestris, quinquemestris, semestris (шестмесечни или погодишњи).

Запамти још: bĭmus, trĭmus, quadrĭmus, двогодишњи, трогодишњи, четвиргодишњи (или 2, 3, 4 године стар).

IV. PRONOMINA.

§. 78. Pronomina (заменице) зову се оне речи, којима се замењују nomina substantiva. Деле се:

1) на Pronomina personalia, личне заменице
2) „ Pronomina demonstrativa, показне заменице
3) „ Pronomen relativum, односну заменицу
4) „ Pronomina interrogativa, упитне заменице
5) „ Pronomina indefinita, неодређене заменице
6) „ Adjectiva pronominalia, придевске заменице.

I. Pronomina personalia.

Pronomina personalia jecy: ego ja, tu ти, sui себе. Склањају се овако: §. 79.

Singularis.

Nom.	ego ja	tū ти	—
Gen.	mei мене, ме	tui тебе, те	sui себе
Dat.	mihi мени, ми	tibi теби, ти	sibi себи
Acc.	me мене, ме	te тебе, те	se себе, се
Voc.	—	tu ти	—
Abl.	me мном.	te тобом.	se собом.

Pluralis.

Nom.	nos ми	vos ви	—
Gen.	nostri нас nostrum од, између нас	vestri вас vestrum од, између вас	sui себе
Dat.	nōbis нама, нам	vōbis вама, вам	sibi себи
Acc.	nos нас	vos вас	se себе, се
Voc.	—	vos ви	—
Abl.	nobis нама.	vobis вама.	se собом.

Прим. 1. Pronomen sui, sibi, se зове се такође pronomen reflexivum, (повратна заменица) пошто се повраћа на субјект реченице. н. пр. он хваљаше себе, laudabat se.

Прим. 2 Свима падежима личних заменица (изузевши Gen. plur. и tu) може се додати слог met, кад је на њима сила говора; дакле: egomet, mihimet, vobismet, sibimet. Acc. и Abl. se често се тога ради удвостручава: sese.

Прим. 3. У свези са препозицијом (предлогом) cum са, која Ablativ захтева, каже се увек mecum са мном (не cum me); тако исто: tecum с тобом; secum са собом; nobiscum с нама; vobiscum с вама.

II. Pronomina demonstrativa.

Pronomina demonstrativa jecy ово: §. 80.

1) hic, haec, hoc овај, ова, ово.
2) ille, illa, illud, онај, она, оно (онде).
3) iste, ista, istud тај, та, то.
4) is, ea, id онај, она, оно (овде); (у зависним падежима такође: он, она, оно).
5) idem, eadem, idem исти, иста, исто.
6) ipse, ipsa, ipsum сам, сама, само.

Ова pronomina склањају се овако:

1. hic, haec, hoc.

Singularis.

Nom. hic, haec, hoc	овај, ова, ово
Gen. hujus	овог, ове, овог
Dat. huic (једносложно)	овом, овој, овом
Acc. hunc, hanc, hoc	овог, ову, ово
Abl. hoc, hac, hoc	овим, овом, овим.

Pluralis.

Nom. hi, hae, haec	ови, овае, ова
Gen. hōrum, hārum, hōrum	ових
Dat. his	овима
Acc. hos, has, haec	ове, ове, ова
Abl. his	овима.

Прим. 1. haec место hac као Fem. plur. налази се по неки пут и код најбољих писатеља.

Прим. 2. Облицима од hic, који се свршују на s, и Neutrum-у singularis додаје се слог ce, кад је на њима сила говора, као: hujusce, hisce, hoccе. Састављањем са упитном речцом ne добија се: hiccine? (или још боље hicine) зар овај?, haeccine, hoccine.

2. ille, illa, illud.

Singularis.

Nom. ille, illa, illud	онај, она, оно
Gen. illīus	оног, оне, оног
Dat. illi	оном, оној оном
Acc. illum, illam, illud	оног, ону, оно
Abl. illo, illa, illo	оним, оном, оним.

Pluralis.

Nom. illi, illae, illa	они, оне, она
Gen. illorum, illarum, illorum	оних
Dat. illis	онима
Acc. illos, illas, illa	оне, оне, она
Abl. illis	онима.

Исто тако склања се iste, ista, istud, Gen. istīus, Dat. isti etc.

Прим. Од iste и hic, и такође од ille и hic постају сложени облици: istic, istaec, istoc или istuc и illic, illaec, illoc или illuc. Склањају се као hic, но немају Gen. и Dativ; дакле Acc. istunc, istanc, istoc или istuc; Abl. istoc, istac, istoc. У Plur. само istaec и illaec.

3) is, ea, id.

Singularis.

Nom. is, eă, id онај, она, оно.
Gen. ejus, оног, оне, оног, (њега, га; ње, је; њега, га)
Dat. ei оном, оној, оном (њему, му; њој, јој; њему, му)
Acc. eum, eam, id оног, ону, оно (њега, њ, га; њу, је; њега, га)
Abl. eo, ea, eo оним, оном, оним (њим, њом, њим).

Pluralis.

Nom. ii (ei), eae, ea они, оне, она
Gen. eōrum, eārum, eōrum оних (њих, их)
Dat. iis или eis онима (њима, им)
Acc. eos, eas, ea оне, оне, она (њих, их)
Abl. iis или eis онима (њима).

4) idem, eadem, idem.

Singularis.

Nom. īdem, eădem, ĭdem исти, иста, исто
Gen. ejusdem истог, исте, истог
Dat. eidem истом, истој, истом
Acc. eundem, eandem, idem истог, исту, исто
Abl. eodem, eadem, eodem истим, истом, истим.

Pluralis.

Nom. iīdem, eaedem, eădem исти, исте, иста
Gen. eorundem, earundem, eorundem истих
Dat. iisdem или eisdem истима
Acc. eosdem, easdem, eădem исте, исте, иста
Abl. iisdem или eisdem истима.

5) ipse, ipsa, ipsum.

Singularis.

Nom. ipse, ipsa, ipsum сам, сама, само (ја, ти, он, она etc.)
Gen. ipsīus самог, саме, самог (мене, тебе, њега, ње etc.)
Dat. ipsi самом, самој, самом (мени, теби, њему, њој etc.)
Acc. ipsum, ipsam, ipsum самог, саму, само (мене, тебе, њега, њу etc.)
Abl. ipse, ipsa, ipso самим, самом, самим (мном, тобом etc.)

Pluralis.

Nom. ipsi, ipsae, ipsa сами, саме, сама (ми, ви, они, оне etc.)
Gen. ipsorum, ipsarum, ipsorum самих (нас, вас, њих)
Dat. ipsis самим (нама, вама, њима etc.)
Acc. ipsos, ipsas, ipsa саме, саме, сама (нас, вас, њих)
Abl. ipsis самим (нама, вама etc.)

III. Pronomen relativum.

§. 81. Латински pronomen relativum јест qui, quae, quod који, која, које. — Склања се овако:

Singularis.

Nom.	qui, quae, quod који, која, које (или ко — што)
Gen.	cujus којег, које, којег (обич. чији, ја, је)
Dat.	cui којем, којој, којем
Acc.	quem, quam, quod којег, коју, које (или кога — што)
Abl.	quo, qua, quo којим, којом, којим.

Pluralis.

Nom.	qui, quae, quae који, које, која
Gen.	quorum, quarum, quorum којих (обично чији, ја, је)
Dat.	quibus којима
Acc.	quos, quas, quae које, које, која
Abl.	quibus којим.

Прим. 1. Место cum quo, с којим, шчиме, каже се понајвише quocum (ср. §. 79. прим 3); тако исто: quacum, quibuscum; но такођер: cum qua, cum quibus.

Прим. 2. Pronomen relativum преводи се врло често на српски са што за сва три рода, но само у Nom. и Acc. sing. и plur., н. пр. liber, quem ēmi, књига, што сам купио; soror tua, quae ibi fuit, сестра твоја, што је ту била.

IV. Pronomina interrogativa.

§. 82. Упитне заменице јесу две: 1) quĭs, quĭd? ко, што? 2) qui, quae, quod? који, која, које? или какав, каква, какво? Прва се употребљује као Substantivum, а друга као Adjectivum. Склањају се овако:

a) Substantivum.

Singularis.	Pluralis.
N. quĭs, quĭd? ко, што? (шта?)	qui, quae, quae? који, које? што?
G. cujus? чији, ја, је? чега?	quorum, quarum, quorum? којих?
D. cui? коме? чему?	quibus? којима?
A. quem, quid? кога? што?	quos, quas, quae? које? што?
A. quo? киме? чиме?	quibus? којима?

Прим. Quis употребљује се такође као Adjectivum, н. пр. quis rex? quis populus? Као Ablativ од quid налази се такође quī, како? н. пр. qui fit? како бива?

b) Adjectivum.

N. qui, quae, quŏd? који, која, које? какав, каква, какво? Склања се исто тако као pronomen relativum.

Прим. Свима облицима обадвију заменица додаје се речца nam (то), кад је на њима сила говора, н. пр. quisnam? ко то? quinam? cujusnam? etc.

V. Pronomina indefinita.

Pronomina indefinita (заменице неодређене или непознатога лица) јесу ово: §. 83.

1. aliquis, aliqua, aliquid и aliquod ко, који, која, које, што; по неки пут неко, нешто; Gen. alicujus etc. Nom. pl. aliqui, aliquae, aliqua.

Прим. 1. После ne, num, si, nisi, quo употребљује се место aliquis обично краћи облик quis, qua, quid (такође qui, quae, quod), као: si quis dubitat ако ко сумња; num quae te vexat cura? да ли те мори каква брига?

Прим. 2. Краћи облик од aliquis стоји свагда и код упитног слога ec, и са овим се спаја у једну реч; н. пр. ecquis hoc vidit? јели ко ово видио? Исто тако ecquid; ecqui, ecquae (ecqua) ecquod.

2. quis (qui), quae (qua), quid и quod, ко (који), која, што и које.

3. quidam, quaedam, quoddam и quiddam неки, нека, неко, нешто; некоји, некоја, некоје, Gen. cujusdam etc.

Прим. Acc. sing. quendan, quandam; Gen. plur. quorundam, quarundame

4. quicunque, quaecunque, quodcunque (понајвише Adjectivum) који, која, које год или ко год, што год. Gen. cujuscunque etc.

5. quisque, quaeque, quidque и quodque, свако, свашто; сваки, свака, свако. Gen. cujusque etc.

Прим. quisque саставља се често са unus, као: unusquisque, unaquaeque unumquidque и unumquodque, сваки појединн. Gen. uniuscujusque, Dat. unicuique. Acc. unumquemque, unamquamque, unumquidque и unumquodque.

6. quisquis, quidquid ко му драго, што му драго. Осим ова два облика употребљује се још само Abl. sing. quoquo, као: quoquo modo на сваки начин.

7. quispiam, quaepiam, quidpiam и quodpiam, неко, нешто; Gen. cujuspiam etc.

8. quisquam, quidquam (quicquam), ико, ишта; Gen. cujusquam etc.

9. quilibet, quaelibet, quidlibet и quodlibet (Gen. cujuslibet etc.), сваки, свака, свако.

10. quivis, quaevis, quidvis и quodvis, сваки, свака, свако, Gen. cujusvis etc.

Облици са qui (који) и quod (које) јесу Adjectiva, а облици са quis (ко) понајвише Substantiva, са quid (што) само Substantiva.

Прим. Придевска pron. indefinita: alius, alter, neuter, uterque etc. **глед.** §. 60. 1.

VI. Adjectiva pronominalia.

§. 84. Adjectiva pronominalia (придевске заменице) деле се на pronomina possessiva и на pronomina correlativa.

1. Pronomina possessiva (присвојне заменице) јесу: meus, mea, meum, мој, моја, моје; tuus, tua, tuum, твој, твоја, твоје; suus, sua, suum, свој, своја, своје; noster, nostra, nostrum, наш, наша, наше; vester, vestra, vestrum, ваш, ваша, ваше. Склањају се са свим правилно као Adjectiva с три облика, осим што meus (али не mea, meum) има у Voc. sing. mi (§. 26. d.).

Прим. 1. **Српска** pron. possessiva **његов и њен или његзин изражују се кроз све падеже** sing. **и** plural-**а у латинском** Genitiv-**ом** sing. **од** is, ea, id; **а** **њиов и њин** Genitiv-**ом** plur. **од** is, ea, id. **Дакле**: ejus filius **његов или њен син**, ejus filii **његовог или њеног сина и. т. д.**; ejus filii **његови или њени синови**, ejus filiorum **његових или њених синова, и т. д.** Eorum pater **њихов отац**, eorum patris **њиховог оца и т. д.**; eorum patres **њихови оцеви**, eorum patrum **њихових оцева и т. д.** Earum frater **њин брат**, earum fratris **њиног брата и т. д.**

Прим. 2. Ablativ-**у** suo, sua **додаје се по неки пут слог** pte, **н. пр.** suopte ingenio **својим (собственим) даром**, suapte manu **својом руком.**

2. Pronomina correlativa означују неодређену каквоћу, количину или множину, а називају се тако по томе, што стоје у међусобном одношају, и ово су:

	interrog. и relat.	demonstr.	indef.
a)	qualis, e какав, ва, во	talis, e такав, ва, во	—
b)	quantus, a, um колики, ка, ко	tantus, a, um, толики, ка, ко	aliquantus, a, um обично само у Neutr. aliquantum иколико
c)	quot (indecl.) колико	tot (indecl.) толико	aliquot (indecl.) неколико

Запамтити ваља још: qualiscunque **какав год**, quantuscunque **колики год**, quotcunque **или** quotquot **колико год.** — **Од** tot **прави се** totĭdem (indecl.) **исто толико**, **од** tantum tantundem (Nom. **и** Acc. neutr.) **исто толико**, Gen. tantĭdem.

V. VERBA.

Verba (глаголи) зову се оне речи, што показују, да предмет какав или нешто ради, или се у некоме стању налази, н. пр. scribo пишем, curro трчим; dormio спавам. §. 85.

I. Латински глагол има два главна облика: радни (forma activa или Activum), који показује, да предмет какав, о ком се нешто изриче, нешто ради, н. пр. laudo похваљујем, pater amat filium отац љуби сина; и трпни облик (forma passiva или Passivum), који показује, да предмет какав, о ком се нешто изриче, нешто трпи, т. ј. да му се нешто чини; н. пр. laudor похваљујем се, filius amatur син се љуби (бива љубљен). Глаголи са активним обликом зову се обично Verba activa, а глаголи са трпним обликом Verba passiva.

II. Verba activa деле се

1) на transitiva, глаголе прелазне, који означују радњу, која од каквог предмета излази и на други какав предмет прелази, н. пр. puer frangit ramum дечак трга гранчицу.

2) на intransitiva или neutra, глаголе непрелазне, који означују радњу, која не прелази ни на какав други предмет, већ у оном предмету остаје, о ком се нешто изриче, н. пр. puer currit дечак трчи, vir natat човек плива; или који неко стање означују, као rosa floret ружа цвета, sol splendet сунце сија.

Прим. Само Verba activa transitiva могу потпун Passivum имати, а intransitiva не.

(III. Осим тога налазе се у латинском језику Verba deponentia, глаголи са пасивним обликом и активним значењем, као hortor опомињем, veneror поштујем.

И Verba deponentia деле се на transitiva, н. пр. hortor discipulum опомињем ђака; и на intransitiva или neutra, н. пр. labor падам.)

Код коњугације или спрезања глагола ваља да се знају: §. 86.

I. Tempora verbi (времена глагола).

1) praesens (садање), као: amo љубим.
2) imperfectum (прошло трајно), као: amabam љубљах.
3) futurum (будуће), као: amabo љубићу.
4) perfectum (прошло), као: amavi љубио сам.
5) plusquamperfectum (предпрошло), као: amaveram био сам љубио.
6) futurum exactum (прошло будуће), као: amavero будем љубио.

II. Modi verbi (начини глагола).

1) indicativus (одређени), као: amo љубим.
2) conjunctivus (зависни), као: amem љубио бих.
3) imperativus (заповедни), као: ama љуби.

Ова три начина зову се verbum finitum (с обзиром на начин, време, број и лице опредељени глагол).

III. Nomina verbalia (глаголска имена).

1) infinitivus, као: amare љубити, љубљење.
2) gerundium, као: amandi љубљења.
3) supinum, као: amatum љубити.
4) participium, као: amans љубећи.

IV. Numerus и personae verbi.

Numerus (број) или je singularis или pluralis, и у једном и другом броју разликују се по три лица: прво (које говори), друго (којем се говори), и треће лице (о којем се говори). За свако од та три лица има посебан облик у sing. и plural-у.

1) Прво лице Sing. amo љубим, Plur. amamus љубимо.
2) Друго лице Sing. amas љубиш, Plur. amatis љубите.
3) Треће лице Sing. amat љуби, Plur. amant љубе.

Прим. Некоја verba имају само треће лице Sing.; н. пр. tonat грми, pluit пада киша. Зову се impersonalia.

Помоћни глагол esse, бити.

§. 87. За прављење некојих времена требају сви глаголи, особито у Pasiv-у, глагол esse, бити, који се с тога зове помоћни глагол (verbum auxiliare). Овај је глагол у латинском, као може бити у свима језицима, неправилан, и спреже се овако:

	Indicativus.	Conjunctivus.
	Praesens.	
S.	sum jесам, сам	sim да сам
	ĕs jеси, си	sīs да си
	est јест, је.	sit да је.
Pl.	sŭmus јесмо, смо	sīmus да смо
	estis јесте, сте	sītis да сте
	sunt јесу, су.	sint да су.

Imperfectum.

S. ĕram бијах	essem био (ла, ло) бих
eras бијаше	esses био (ла, ло) би
erat бијаше.	esset био (ла, ло) би.
Pl. erāmus бијасмо	essēmus били (ле, ла) бисмо
erātis бијасте	essētis били (ле, ла) бисте
erant бијаху.	essent били (ле, ла) би.

Futurum.

S. ĕro бићу	futurus (a, um)	sim да ћу	бити
eris бићеш		sis да ћеш	
erit биће.		sit да ће	
Pl. erĭmus бићемо	futuri (ae, a)	simus да ћемо	
erĭtis бићете		sitis да ћете	
erunt биће.		sint да ће	

Perfectum.

S. fŭi био (ла, ло) сам	fuĕrim да сам био (ла, ло)
fuisti био (ла, ло) си	fuĕris да си био (ла, ло)
fuit био (ла, ло) је.	fuĕrit да је био (ла, ло).
Pl. fuĭmus били (ле, ла) смо	fuerĭmus да смо били (ле, ла)
fuistis били (ле, ла) сте	fuerĭtis да сте били (ле, ла)
fuĕrunt били (ле, ла) су.	fuĕrint да су били (ле, ла).

Plusquamperfectum.

S. fuĕram био (ла, ло) сам	fuissem био (ла, ло) бих
fuĕras био (та, ло) си	fuisses био (ла, ло) би
fuĕrat био (ла, ло) је.	fuisset био (ла, ло) би.
Pl. fuerāmus били (ле, ла) смо	fuissēmus били (ле, ла) бисмо
fuerātis били (ле ла) сте	fuissētis били (ле, ла) бисте
fuĕrant били (ле, ла) су.	fuissent били (ле, ла) би.

Futurum exactum.

S. fuĕro будем	
fuĕris будеш	
fuĕrit буде.	нема.
Pl. fuerĭmus будемо	
fuerĭtis будете	
fuĕrint буду.	

Imperativus.	Infinitivus.
Praesens.	
S. ĕs буди	Praes. esse бити.
Pl. este будите.	Perf. fuisse да је био (ла, ло).
Futurum.	
S. esto буди esto нека буде.	Fut. futurum, am, um, esse да ће бити.
Pl. estōte будите sunto нека буду.	
Gerundium и Supinum.	**Participium.**
нема.	Praes. — Fut. futurus, a, um будући, а, е.

Прим. Место Conj. Imperf. essem, esses, esset и essent налазе се не ретко облици fŏrem, fŏres, fŏret — fŏrent; место fuērunt: fuēre; и место futurum, am, um esse: fŏre.

§. 88. Као sum спрежу се такође Composita:

absum abfui не бити ту, одсуствовати
adsum, adfui (affui) бити ту, присуствовати, налазити се
desum, defui не бити, оскудевати
insum, infui унутра бити
intersum, interfui учествовати
obsum, obfui сметати, шкодити
praesum, praefui стајати на челу, ту бити
prosum, profui користовати
subsum, subfui доле бити
supersum, superfui преостајати.

Прим. 1. Participium praesentis сачувао се само у absens одсутан и praesens присутан, садањи. Praesum кад значи на челу стајати, нема Participium praesentis.

Прим. 2. Prosum има d у свима облицима, што почињу са e. Дакле:

Praes. ind.	prosum, prod-es, prod-est prosumus, prod-estis, prosunt.	Conj. prosim
Impf. ind.	prod-eram.	Conj. prod-essem.
Fut. ind.	prod-ero	

Прим. 3. Pronomina: ego, tu etc. мењу се у латинском као год и у српском језику само онда уз глагол, кад је на њима сила говора. Н. пр. tu abfuisti, non ego, ти си изостао, не ја.

Правилне коњугације.

У латинском има четири коњугације. Разликујемо их по томе, на што се свршује Infinitivus praesentis activi. Свршује ли се Infinitivus §. 89.

на āre, то иде verbum по првој коњугацији.
„ ēre „ „ „ „ другој „
„ ĕre „ „ „ „ трећој „
„ īre „ „ „ „ четвртој „

Да можемо глагол какав коњуговати (спрезати), морамо свагда знати ова четири основна облика: Praesens indicativi activi, Perfectum indicativi activi, Supinum, и Infinitivus praesentis activi. Основни ти облици свршују се овако: §. 90.

1. Conj.	Praes. o, amo,	Perf. āvi, amāvi,	Sup. ātum, amātum,	Inf. āre amāre;
2. Conj.	Praes. eo, moneo,	Perf, ui, monui	Sup. ĭtum, monĭtum,	Inf. ēre monēre;
3. Conj.	Praes. o, lego,	Perf. i, lēgi,	Sup. tum, lectum,	Inf. ĕre legĕre;
4. Conj.	Praes. io, punio,	Perf. īvi, punīvi,	Sup. ītum, punītum,	Inf. īre punīre

Од ових основних облика изводе се сви остали глаголски облици овако:

(Извађање ово нек се тек онда предузме, пошто се најпре научи механично спрезање глагола.)

А. Од Praesens-a indicativi activi изводи се;

1) Imperfectum indicativi activi. Претвара се:

I. Conj. o у ābam: am-o am-ābam
II. — eo у ēbam: mon-eo mon-ēbam
III. — o у ēbam: leg-o leg-ēbam
IV. — io у iēbam: pun-io pun-iēbam.

2) Futurum indicativi activi. Претвара се:

I. Conj. o у ābo: am-o am-ābo
II. — eo у ēbo: mon-eo mon-ēbo
III. — o у am: leg-o leg-am
IV. — io у iam: pun-io pun-iam.

3) Praesens conjunctivi activi. Претвара се:

I. Conj. o у em: am-o am-em
II. — eo у eam: mon-eo mon-eam
III. — o у am: leg-o leg-am
IV. — io у iam: pun-io pun-iam.

4) Participium praesentis activi. Претвара се:

I. Conj. o у ans: am-o am-ans
II. — eo у ens: mon-eo mon-ens
III. — o у ens: leg-o leg-ens
IV. — io у iens: pun-io pun-iens.

5) Participium futuri passivi или gerundivum. Претвара се:

I. Conj. — o у andus: am-o am-andus
II. — eo у endus: mon-eo mon-endus
III. — o у endus: leg-o leg-endus
IV. — io у iendus: pun-io pun-iendus.

Према томе управља се gerundium amandi, amando, monendi, monendo etc.

B. Од Perfectum-a indicativi activi прави се:

1) Plusquamperfectum indicativi activi. Претвара се i у ĕram: amāv-i amav-ĕram, monu-i monu-ĕram, leg-i leg-ĕram, punīv-i puniv-ĕram.

2) Futurum exactum indicativi activi. Претвара се i у ĕro: amav-i amav-ĕro, monu-i monu-ĕro, leg-i leg-ĕro, punīv-i puniv-ĕro.

3) Perfectum conjunctivi activi. Претвара се i у ĕrim: amav-i amav-ĕrim, monu-i monu-ĕrim, leg-i leg-ĕrim, puniv-i puniv-ĕrim.

4) Plusquamperfectum conjunctivi activi. Претвара се i у issem; amav-i amav-issem, monu-i monu-issem, leg-i leg-issem, puniv-i puniv-issem.

5) Infinitivus perfecti activi. Претвара се i у isse: amav-i amav-isse, monu-i monu-isse, leg-i leg-isse, puniv-i puniv-isse.

C. Од Supinum-a прави се:

1) други supinum на u. Изостави се m: amā-tum ama-tu, monī-tum moni-tu, lec-tum lec-tu, punī-tum puni-tu.

2) Participium futuri activi. Претвара се um у ūrus: ama-tum ama-turus, moni-tum moni-turus, lec-tum lec-turus, puni-tum puni-turus.

3) Participium perfecti passivi. Претвара се um у us, a um: ama-tum ama-tus, ama-ta, ama-tum; исто тако moni-tus, a, um; lec-tus, ta, tum; puni-tus, a, um.

4) Perfectum, Plusquamperfectum и Futurum exactum passivi, кад се уз Part. perf. pass. ставе облици од sum у Indicativ-у и Conjunctiv-у; дакле: amatus (a, um) sum, sim, eram, essem, ero etc.

5) Infinitivus futuri passivi. Стави се уз Supinum īri: amatum iri, monitum iri, lectum iri, punītum iri.

D. Од Infinitiv-a praesentis activi прави се:

1) Conjunctivus imperfecti activi. Дода се m: am-āre am-ārem, mon-ēre mon-ērem, leg-ĕre leg-ĕrem, pun-īre pun-īrem.

2) Conjunctivus imperfecti passivi. Дода се r: am-āre am-ārer, mon-ēre mon-ērer, leg-ĕre leg-ĕrer, pun-īre pun-īrer.

3) Imperativus praesentis activi. Одбаци се re: ama-re ama, mone-re monē, lege-re legĕ, puni-re puni.

4) Imperativus praesentis passivi, који у свима коњугацијама има исти облик као Infinitivus praesentis activi; дакле amāre, monēre, legĕre, punīre.

5) Infinitivus praesentis passivi. Претвара се:

a) āre прве коњугације у āri: am-are am-ari;

b) ēre друге коњугације у ēri: mon-ere mon-eri;

c) ĕre треће коњугације у i: leg-ere leg-i;

d) īre четврте коњугације у īri: pun-ire pun-iri.

E. Као допуну за прављење глаголских облика ваља још ово запамтити: Где се Activum у временима, која се од Praesens-a ind. act. изводе, на o или m свршује, у Passivum-у се претвара o у or, m у r: amo-amor, āmabam-amabar, amabo-amabor, amem-amer; исто тако lego-legor, legebam-legebar, legam-legar etc.

Преглед.

Amo (amor)	amavi	amatum	amare
amabam (amabar)	amaveram	amatu	amarem
amabo (amabor)	amavero	amaturus	amarer
amem (amer)	amaverim	amatus	ama
amans	amavissem	amatus sum (eram, ero)	amare
amandus	amavisse	amatum iri	amari.

Прва коњугација.

I. ACTIVUM.

§. 91.

Indicativus.	Conjunctivus.
Praesens.	
S. am-o љубим am-ās љубиш am-at љуби.	S. am-em да љубим am-es да љубиш am-et да љуби.
Pl. am-āmus љубимо am-ātis љубите am-ant љубе.	Pl. am-ēmus да љубимо am-ētis да љубите am-ent да љубе.
Imperfectum.	
S. am-ābam љубљах am-ābas љубљаше am-ābat љубљаше.	S. am-ārem љубио (ла, ло) бих am-āres љубио (ла, ло) би am-āret љубио (ла, ло) би.
Pl. am-abāmus љубљасмо am-abātis љубљасте am-ābant љубљаху.	Pl. am-arēmus љубили (ле, ла) бисмо am-arētis љубили (ле, ла) бисте am-ārent љубили (ле, ла) би.
Futurum.	
S. am-ābo љубићу am-ābis љубићеш am-ābit љубиће.	S. amatūrus, a, um { sim да ћу љубити sis да ћеш љубити sit да ће љубити.
Pl. an-abĭmus љубићемо am-abĭtis љубићете am-ābunt љубиће.	Pl. amatūri, ae, a { simus да ћемо љубити sitis да ћете љубити sint да ће љубити.
Perfectum.	
S. am-āvi љубио (ла, ло) сам am-avisti љубио (ла, ло) си am-āvit љубио (ла, ло) је.	S. am-avĕrim да сам љубио (ла, ло) am-averis да си љубио (ла, ло) am-averit да је љубио (ла, ло).
Pl. am-avĭmus љубили (ле, ла) смо am-avistis љубили (ле, ла) сте am-avērunt љубили (ле, ла) су.	Pl. am-averimus да смо љубили (е, а) am-averitis да сте љубили (ле, ла) am-averint да су љубили (ле, ла).
Plusquamperfectum.	
S. am-avĕram био (ла, ло) сам am-averas био (ла, ло) си am-averat био (ла, ло) је { љубио (ла, ло)	S. am-avissem љубио (ла, ло) бих am-avisses љубио (ла, ло) би am-avisset љубио (ла, ло) би { био (ла, ло)
Pl. am-averāmus били (е, а) смо am-averātis били (ле, ла) сте am-avĕrant били (ле, ла) су { били (ле, ла)	Pl. am-avissēmus љубили (ле, ла) бисмо am-avissētis љубили (ле, ла) бисте am-avissent љубили (ле, ла) би { били (е, а)

Futurum exactum.

S. am-avĕro будем љубио (ла, ло) am-averis будеш љубио (ла, ло) am-averit буде љубио (ла, ло). Pl. am-averĭmus будемо љубили (ле, ла) am-averĭtis будете љубили (ле, ла) am-averint буду љубили (ле, ла).	нема.

Imperativus.

Praesens.	Futurum.
S. am-a љуби	S. am-āto љуби am-āto нек љуби.
Pl. am-āte љубите.	Pl. am-atōte љубите am-anto нек љубе.

Infinitivus.

Praes. am-āre љубити.
Perf. am-avisse да је љубио (ла, ло).
Fut. am-atūrum, am, um esse да ће љубити.

Participium.

Praes. am-ans љубећи
Fut. am-atūrus, a, um онај, она, оно, што ће љубити.

Gerundium.

Gen. am-andi љубљења
Dat. am-ando љубљењу
Acc. (ad) am-andum (за) љубљење
Abl. am-andò љубљењем.

Supinum.

1. am-ātum љубити.
2. am-ātu љубити.

II. PASSIVUM.

§. 92.

Indicativus.	Conjunctivus.
Praesens.	
S. am-or љубим се am-āris љубиш се am-ātur љуби се.	S. am-er да се љубим am-ēris да се љубиш am-ētur да се љуби.
Pl. am-āmur љубимо се am-amĭni љубите се am-antur љубе се.	Pl. am-ēmur да се љубимо am-emĭni да се љубите am-entur да се љубе.
Imperfectum.	
S. am-ābar љубљах се am-abāris љубљаше сэ am-abātur љубљаще се.	S. am-ārer љубио (ла, ло) бих се am-arēris љубио (ла, ло) би се am-arētur љубио (ла, ло) би се.
Pl. am-abāmur љубљасмо се am-abamĭni љубљасте се am-abantur љубљаху се.	Pl. am-arēmur љубили (е, а) бисмо се am-aremĭni љубили (е, а) бисте се am-arentur љубили (е, а) би се.
Futurum.	
S. am-ābor љубићу се am-abĕris љубићеш се am-abĭtur љубиће се.	нема.
Pl. am-abĭmur љубићемо се am-abimĭni љубићете се am-abuntur љубиће се.	
Perfectum.	
S. am-ātus (a, um) { sum љубљен (a, o) сам es љубљен (a, o) си est љубљен (a, o) је	S. am-ātus (a, um) { sim да сам љубљен (a, o) sis да си љубљен (a, o) sit да је љубљен (a, o).
Pl. am-āti (ae, a) { sumus љубљени (e, a) смо estis љубљени (e, a) сте sunt љубљени (e, a) су.	Pl. am-ati (ae, a) { simus да смо љубљени (e, a) sitis да сте љубљени (e, a) sint да су љубљени (e, a).
Plusquamperfectum.	
S. am-ātus (a, um) { eram био (ла, ло) сам eras био (ла, ло) си erat био (ла, ло) је } љубљен (a, o)	S. am-āti (ae, a) { essem био (ла, ло) бих esses био (ла, ло) би esset био (ла, ло) би } љубљен (a, o)
Pl. am-āti (ae, a) { eramus били (е, а) смо eratis били (е, а) сте erant били (е, а) су } љубљени (e, a)	Pl. am-āti (ae, a) { essēmus били (е, а) бисмо essētis били (е, а) бисте essent били (е, а) би } љубљени (e, a)

Futurum exactum.

S. am-ātus (a, um)	ero биће у љубљен (a, o) eris биће ш љубљен (a, o) erit биће › љубљен (a, o).	нема.
Pl. am-āti (ae, a)	erimus биће мо љубљени (e, a) eritis биће те љубљени (e, a) erunt биће љубљени (e, a).	

Imperativus.

Praes. S. am-āre љуби се

Pl. am-amĭni љубите се.

Fut. S. am-ātor љуби се
am-ātor нек се љуби.

Pl. —
am-antor нек се љубе.

Infinitivus.

Praes. am-āri љубити се.
Perf. am-ātum, am, um, esse бити љубљен, на, но.
Fut. am-ātum iri да ће се љубити.

Participium.

Perf. am-ātus, a, um љубљен, на, но,
Fut. am-andus a, um онај, она, оно, што се има љубити.

Речи за вежбање.

laudo похваљујем	libero ослобађам	narro приповедам
creo стварам	nomino именујем	nego поричем
aro орем	decoro китим	orno украшавам
mando налажем	castigo каштигујем	paro спремам
voco зовем	accūso оптужујем	muto мењам.

Друга коњугација.

I. ACTIVUM.

§. 93.

Indicativus.	Conjunctivus.
Praesens.	
S. mon-ĕo опомињем mon-es опомињеш mon-et опомиње.	S. mon-ĕam да опомињем mon-eas да опомињеш mon-eat да опомиње.
Pl. mon-ēmus опомињемо mon-ētis опомињете mon-ent опомињу.	Pl. mon-eāmus да опомињемо mon-eātis да опомињете mon-eant да опомињу.
Imperfectum.	
S. mon-ēbam опомињах mon-ēbas опомињаше mon-ēbat опомињаше.	S. mon-ērem опомињао бих mon-ēres опомињао би mon-ēret опомињао би.
Pl. mon-ebāmus опомињасмо mon-ebātis опомињасте mon-ēbant опомињаху.	Pl. mon-erēmus опомињали бисмо mon-erētis опомињали бисте mon-ērent опомињали би.
Futurum.	
S. mon-ēbo опомињаћу mon-ēbis опомињаћеш mon-ēbit опомињаће.	S. monitūrus, (a, um) { sim да ћу опомињати sis да ћеш опомињати sit да ће опомињати.
Pl. mon-ebĭmus опомињаћемо mon-ebĭtis опомињаћете mon-ēbunt опомињаће.	Pl. moniturі, ae, a { simus да ћемо опомињати sitis да ћете опомињати sint да ће опомињати.
Perfectum.	
S. mon-ui опоменуо сам *) mon-uisti опоменуо си mon-uit опоменуо је.	S. mon-uĕrim да сам опоменуо mon-uĕris да си опоменуо mon-uĕrit да је опоменуо.
Pl. mon-uĭmus опоменули смо mon-uistis опоменули сте mon-uērunt опоменули су.	Pl. mon-uerĭmus да смо опоменули mon-uerĭtis да сте опоменули mon-uĕrint да су опоменули.
Plusquamperfectum.	
S. mon-uĕram био сам mon-ueras био си mon-uerat био је } опоменуо	S. mon-uissem био бих mon-uisses био би mon-uisset био би } опоменуо.
Pl. mon-ueramus били смо mon-ueratis били смо mon-uerant били су } опоменули	Pl. mon-uissēmus били бисмо mon-uissētis били бисте mon-uissent били би } опоменули.

*) Означење женског и средњег рода код појединих облика, као што се налази у првој коњугацији, изостављено је у овој, трећој и четвртој коњугацији; треба се у том погледу управљати по означењу у првој коњугацији.

Futurum exactum.

S. mon-uĕro будем опоменуо mon-uĕris будеш опоменуо mon-uĕrit буде опоменуо. Pl. mon-uerĭmus будемо опоменули mon-uerĭtis будете опоменули mon-uĕrint буду опоменули.	нема

Imperativus.

Praes.	S. mon-e опомињи.	Fut.	S. mon-ēto опомињи mon-ēto нека опомиње.
	Pl. mon-ēte опомињите.		Pl. mon-etōte опомињите mon-ento нека опомињу.

Infinitivus.

Praes. mon-ēre опомињати.
Perf. mon-uisse да је опоменуо.
Fut. mon-itūrum, am, um esse да ће опоминьати.

Participium.

Praes. mon-ens опомињући.
Fut. mon-itūrus, a, um онај, она, оно, што ће опомињати.

Gerundium.

Gen. mon-endi опомињања
Dat. mon-endo опомињању
Acc. (ad) mon-endum (за) опомињање
Abl. mon-endo опомињањем.

Supinum.

1. mon-ĭtum
2. mon-ĭtu } опомињати.

II. PASSIVUM.

§. 94

Indicativus.	Conjunctivus.
Praesens.	
S. mon-eor опомињем се mon-ēris опомињеш се mon-ētur опомиње се.	S. mon-ĕar да се опомињем mon-eāris да се опомињеш mon-eātur да се опомиње.
Pl. mon-ēmur опомињемо се mon-emĭni опомињете се mon-entur опомињу се.	Pl. mon-eāmur да се опомињемо mon-eamĭni да се опомињете mon-eantur да се опомињу.
Imperfectum.	
S. mon-ēbar опомињах се mon-ebāris опомињаше се mon-ebātur опомињаше се.	S. mon-ērer опомињао бих се mon-erēris опомињао би се mon-erētur опомињао би се.
Pl. mon-ebāmur опомињасмо се mon-ebamĭni опомињасте се mon-ebantur опомињаху се.	Pl. mon-erēmur опомињали бисмо се mon-eremĭni опомињали бисте се mon-erentur опомињали би се.
Futurum.	
S. mon-ēbor опомињаћу се mon-ebĕris опомињаћеш се mon-ebĭtur опомињаће се.	нема.
Pl. mon-ebĭmur опомињаћемо се mon-ebimĭni опомињаћете се mon-ebuntur опомињаће се.	
Perfectum.	
S. monĭ-tus, (a, um) { sum опомењен сам es опомењен си est опомењен је.	S. moni-tus, (a, um) { sim да сам опомењен sis да си опомењен sit да је опомењен.
Pl. moniti, (ae, a) { sumus опомењени смо estis опомењени сте sunt опомењени су.	Pl. moniti, (ae, a) { simus да смо опомењени sitis да сте опомењени sint да су опомењени.
Plusquamperfectum.	
S. monitus, (a, um) { eram био сам опомењен eras био си опомењен erat био је опомењен.	S. monitus, (a, um) { essem био бих опомењен esses био би опомењен esset био би опомењен,
Pl. moniti, (ae, a) { eramus били смо eratis били сте erant били су } опомењени.	Pl. moniti, (ae, a) { essemus били бисмо essetis били бисте essent били би } опомењени.

Futurum exactum.

S. monĭtus, (a, um)	ero биħу опомењен eris биħеш опомењен erit биħе опомењен.	нема.
Pl. monĭti, (ae, a)	erimus биħемо опомењени eritis биħете опомењени erunt биħе опомењени.	

Imperativus.

Praesens.	Futurum.
S. mon-ēre опомињи се	S. mon-ētor опомињи се mon-ētor нек се опомиње.
Pl. mon-emĭni опомињите се.	Pl. — mon-entur нек се опомињу.

Infinitivus.

Praes. mon-ēri опомињати се.
Perf. mon-ĭtum, am, um esse бити опомењен, а, о.
Fut. mon-ĭtum, iri да ħе се опомињати.

Participium.

Perf. mon-ĭtus, a, um опомењен, а, о.
Fut. mon-endus, a, um онај, она, оно, што се има опомињати.

Речи за вежбање.

admoneo	опомињем	praebeo	пружам	mĕreo	заслужујем
commoneo		terreo	застрашујем	nŏceo	шкодим
coërceo	обуздавам	absterreo		pāreo	покоравам се
exerceo	вежбам	deterreo		appāreo	указујем се
hăbeo	имам	căreo	немам	plăceo	допадам се
adhibeo	употребљујем	dēbeo	дужан сам, морам	displĭceo	не допадам се
cohibeo	ограничавам	dŏleo	болујем	tăceo	ћутим
exhibeo	издајем	jăceo	лежим	văleo	здрав сам.
prohibeo	спречавам	adjaceo	лежим уз		

Трећа коњугација.

I. ACTIVUM.

§. 95.

Indicativus.	Conjunctivus.
Praesens.	
S. lĕg-o читам	S. leg-am да читам
leg-is читаш	leg-as да читаш
leg-it чита.	leg-at да чита.
Pl. leg-ĭmus читамо	Pl. leg-āmus да читамо
leg-ĭtis читате	leg-ātis да читате
leg-unt читају.	leg-ant да читају.
Imperfectum.	
S. leg-ēbam читах	S. leg-ĕrem читао бих
leg-ēbas читаше	leg-eres читао би
leg-ēbat читаше.	leg-eret читао би.
Pl. leg-ebāmus читасмо	Pl. leg-erēmus читали бисмо
leg-ebātis читасте	leg-erētis читали бисте
leg-ēbant читаху.	leg-ĕrent читали би.
Futurum.	
S. leg-am читаћу	S. lectūrus (a, um) { sim да ћу, sis да ћеш, sit да ће } читати
leg-es читаћеш	
leg-et читаће.	
Pl. leg-ēmus читаћемо	Pl. lecturi, (ae, a) { simus да ћемо, sitis да ћете, sint да ће } читати
leg-ētis читаћете	
leg-ent читаће.	
Perfectum.	
S. lēg-i читао сам	S. leg-ĕrim да сам читао
leg-isti читао си	leg-eris да си читао
leg-it читао је.	leg-erit да је читао.
Pl. leg-ĭmus читали смо	Pl. leg-erĭmus да смо читали
leg-istis читали сте	leg-erĭtis да сте читали
leg-ērunt читали су.	leg-erint да су читали.
Plusquamperfectum.	
S. leg-ĕram био сам читао	S. leg-issem био бих читао
leg-eras био си читао	leg-isses био би читао
leg-erat био је читао.	leg-issit био би читао.
Pl. leg-erāmus били смо читали	Pl. leg-issēmus били бисмо читали
leg-erātis били сте читали	leg-issetis били бисте читали
leg-erant били су читали.	leg-issent били би читали.

Futurum exactum.

S. leg-ĕro будем читао leg-eris будеш читао leg-erit буде читао. Pl. leg-erĭmus будемо читали leg-eritis будете читали leg-erint буду читали.	нема.

Imperativus.

Praesens.	Futurum.
S. leg-e читај	S. leg-ĭto читај leg-ĭto нек чита.
Pl. leg-ĭte читајте.	Pl. leg-itōte читајте leg-unto нек читају.

Infinitivus.

Praes. leg-ĕre читати.
Perf. leg-isse да је читао.
Fut. lec-turum, am, um esse да ће читати.

Participium.

Praes. leg-ens читајући
Fut. lec-tūrus, a, um онај, она, оно, што ће читати.

Gerundium.

Gen. leg-endi читања
Dat. leg-endo читању
Acc. (ad) leg-endum (за) читање
Abl. leg-endo читањем.

Supinum.

1. lectum } читати.
2. lec-tu }

II. PASSIVUM.

§. 96.

Indicativus.	Conjunctivus.
Praesens.	
S. leg-or читам се	S. leg-ar да се читам
leg-ĕris читаш се	leg-āris да се читаш
leg-ĭtur чита се.	leg-ātur да се чита.
Pl. leg-ĭmur читамо се	Pl. leg-āmur да се читамо
leg-imĭni читате се	leg-amĭni да се читате
leg-untur читају се	leg-antur да се читају.
Imperfectum.	
S. leg-ēbar читах се	S. leg-ĕrer читао бих се
leg-ebāris читаше се	leg-erēris читао би се
leg-ebātur читаше се.	leg-erētur читао би се.
Pl. leg-ebāmur читасмо се	Pl. leg-erēmur читали бисмо се
leg-ebamĭni читасте се	leg-eremĭni читали бисте се
leg-ebantur читаху се.	leg-erentur читали би се.
Futurum.	
S. leg-ar читаћу се	нема.
leg-ēris читаћеш се	
leg-ētur читаће се.	
Pl. leg-ēmur читаћемо се	
leg-emĭni читаћете се	
leg-entur читаће се.	
Perfectum.	
S. lectus (a, um) { sum читан сам, es читан си, est читан је.	S. lectus (a, um) { sim да сам читан, sis да си читан, sit да је читан.
Pl. lecti (ae, a) { sumus читани смо, estis читани сте, sunt читани су.	Pl. lecti (ae, a) { simus да смо читани, sitis да сте читани, sint да су читани.
Plusquamperfectum.	
S. lectus (a,um) { eram био сам читан, eras био си читан, erat био је читан.	S. lectus (a,um) { essem био бих читан, esses био би читан, esset био би читан
Pl. lecti (ae,a) { eramus били смо читани, eratis били сте читани, erant били су читани.	Pl. lecti (ae, a) { essemus били бисмо, essetis били бисте, essent били би } читани.

Futurum exactum.

S. lectus (a, um)	ero биђу читан eris биђеш читан erit биће читан.	нема.
Pl. lecti (ae, a)	erĭmus биђемо читани eritis биђете читани. erunt биће читани.	

Imperativus.

Praesens.	Futurum.
S. leg-ĕre читај се	S. leg-ĭtor читај се leg-ĭtor нек се чита.
Pl. leg-imĭni читајте се.	Pl. — leg-untor нек се читају.

Infinitivus.

Praes. lĕg-i читати се.
Perf. lec-tum, am, um esse бити читан, а, о.
Fut. lectum iri да ће се читати.

Participium.

Perf. lec-tus, a, um читан, а, о.
Fut. leg-endus, a, um онај, она, оно, што се има читати.

Речи за вежбање.

emo, ēmi, emptum купујем
āgo, ēgi, actum радим
dico, dixi, dictum казујем
duco, duxi, ductum водим
tego, texi, tectum покривам
cogo, coēgi, coactum приморавам
flecto, flexi, flexum савијам
frango, frēgi, fractum мрвим
gero, gessi, gestum носим
laedo, laesi, laesum вређам
mitto, mīsi, missum шаљем
pungo, pupŭgi, punctum бодем.

Четврта коњугација.

I. ACTIVUM.

Praesens.

§. 97.

Indicativus.	Conjunctivus.
S. pun-io казним	S. pun-iam да казним
pun-is казниш	pun-ias да казниш
pun-it казни.	pun-iat да казни.
Pl. pun-īmus казнимо	Pl. pun-iāmus да казнимо
pun-ītis казните	pun-iātis да казните
pun-iunt казне.	pun-iant да казне.

Imperfectum.

S. pun-iēbam казнијах	S. pun-īrem казнио бих
pun-iebas казнијаше	pun-ires казнио би
pun-iebat казнијаше	pun-iret казнио би.
Pl. pun-iebāmus казнијасмо	Pl. pan-irēmus казнили бисмо
pun-iebatis казнијасте	pun-iretis казнили бисте
pun-iebant казнијаху.	pun-irent казнили би.

Futurum.

S. pun-iam казнићу	S. puni-tūrus (a, um) sim да ћу казнити
pun-ies казнићеш	sis да ћеш казнити
pun-iet казниће.	sii да ће казнити.
Pl. pun-iēmus казнићемо	Pl. puni-tūri (ae, a) simus та ћемо казнити
pun-iētis казнићете	sitis да ћете казнити
pun-ient казниће.	sint да ће казнити.

Perfectum.

S. pun-īvi казнио сам	S. pun-ivĕrim да сам казнио
pun-ivisti казнио си	pun-iveris да си казнио
pun-ivit казнио је.	pun-iverit да је казнио.
Pl. pun-ivĭmus казнили смо	Pl. pun-iverĭmus да смо казнили
pun-ivistis казнили сте	pun-iveritis да сте казнили
pun-ivērunt казнили су.	pun-ivĕrint да су казнили.

Plusquamperfectum.

S. pun-ivĕram био сам казнио	S. pun-ivissem био бих казнио
pun-iveras био си казнио	pun-ivisses био би казнио
pun-iverat био је казнио	pun-ivisset био би казнио.
Pl. pun-iverāmus били смо казнили	Pl. pun-ivissēmus били бисмо
pun-iveratis били сте казнили	pun-ivissetis били бисте
pun-iverant били су казнили.	pun-ivissent били би

казнили

Futurum exactum.

S. pun-ivĕro будем казнио pun-iveris будеш казнио pun-iverit буде казнио. Pl. pun-iverĭmus будемо казнили pun-iveritis будете казнили pun-iverint буду казнили.	нема.

Imperativus.

S. pun-ī казни	S. pun-īto казни pun-īto нека казни.
Pl. pun-īte казните.	Pl. pun-itōte казните pun-iunto нека казне.

Infinitivus.

Praes. pun-īre казнити.
Perf. pun-ivisse да је казнио.
Fut. pun-itūrum, am, um esse да ће казнити.

Perticipium.

Praes. pun-iens казнећи
Fut. pun-itūrus, a, um, онај,она, оно, што ће казнити.

Gerundium.

Gen. pun-iendi кажњења
Dat. pun-iendo кажњењу
Acc. (ad) pun-iendum (за) кажњење
Abl. pun-iendo кажњењем.

Supinum.

1. pun-ītum } казнити.
2. pun-ītu }

II. PASSIVUM.

§. 98.

Indicativus.	Conjunctivus.
Praesens.	
S. pun-ĭor казним се pun-īris казниш се pun-ītur казни се.	S. pun-iar да се казним pun-iāris да се казниш pun-iātur да се казни.
Pl. pun-īmur казнимо се pun-imĭni казните се pun-iuntur казне се.	Pl. pun-iāmur да се казнимо pun-iamĭni да се казните pun-iantur да се казне.
Imperfectum.	
S. pun-iēbar казнијах се pun-iebāris казнијаше се pun-iebātur казнијаше се.	S. pun-īrer казнио бих се pun-irēris казнио би се pun-irētur казнио би се.
Pl. pun-iebāmur казнијасмо се pun-iebamĭni казнијасте се pun-iebantur казнијаху се.	Pl. pun-irēmur казнили бисмо се pun-iremĭni казнили бисте се pun-irentur казнили би се.
Futurum.	
S. pun-iar казнићу се pun-iēris казниће ш се pun-iētur казниће се.	нема.
Pl. pun-iēmur казниће мо се pun-iemĭni казниће те се pun-ientur казниће се.	
Perfectum.	
S. punī-tus (a, um) { sum кажњен сам es кажњен си est кажњен је.	S. punī-tus (a, um) { sim да сам кажњен sis да си кажњен sit да је кажњен.
Pl. punī-ti (ae, a) { sumus кажњени смо estis кажњени сте sunt кажњени су.	Pl. puni-ti (ae, a) { simus да смо кажњени sitis да сте кажњени sint да су кажњени.
Plusquamperfectum.	
S. punī-tus (a, um) { eram био сам кажњен eras био си кажњен erat био је кажњен.	S. punī-tus (a, um) { essem био бих кажњен esses био би кажњен esset био би кажњен.
Pl. puni-ti (ae, a) { eramus били смо кажњени eratis били сте кажњени erant били су кажњени.	Pl. punī-ti (ae, a) { essemus били бисмо essetis били бисте essent били би } кажњени

Futurum exactum.

S. punī-tus (a, um)	ero биħу кажњен eris биħеш кажњен erit биħе кажњен.	нема.
Pl. punīti (ae, a)	erimus биħемо кажњени eritis биħете кажњени erunt биħе кажњени.	

Imperativus.

Praesens.	Futurum.
S. pun-īre казни се.	S. pun-ītor казни се pun-ītor нек се казни.
Pl. pun-imĭni казните се.	Pl. — pun-iuntor нек се казне.

Infinitivus.

Praes. pun-īri казнити се.
Perf. pun-ītum, am, um esse бити кажњен, а, о.
Fut. pun-ītum iri да ħе се казнити.

Participium.

Perf. pun-ītus, a, um кажњен, а, о.
Fut. pun-iendus, a, um онај, она. оно, што се има казнити.

Речи за вежбање.

audio, audīvi, audītum чујем
finio, finīvi, finītum свршујем
munio, munīvi, munītum утврђујем
lenio, lenīvi, lenītum ублажујем
custodio, custodīvi, custodītum чувам
haurio, hausi, haustum crpim
comperio, compĕri, compertum дознајем
sentio, sensi, sensum осећам
venio, vēni, ventum долазим
vincio, vinxi, vinctum вежем.

Deponentia.

§. 99. **Verba deponentia спрежу се у свима коњугацијама по пасивној форми, но уз пасивне облике имају још из Activ-а 1) Gerundium; 2) Supinum; 3) Participia Praesentis и Futuri, заједно са свима облицима, што се праве помоћу тих Participia и глагола sum.**

Значење је ових глагола кроз сва времена активно; само Part. Fut. Pass, на ndus има свагда пасивно значење, као н. пр. hortandus, онај, што се има (или мора) опоменути. С тога се тај Participium прави само од транзитивних Deponentia.

Прим. 1. Verba audeo **усуђујем се,** gaudeo **радујем** се, soleo **обичавам,** fido **уздам се (и овог** Composita: confīdo **уздам се,** diffīdo **не уздам се) имају у** Perfect-у **и отуд изведеним временима пасиван облик:** ausus sum, gavīsus sum, solĭtus sum, fisus sum (confisus, diffisus sum); Plusquamperf. Ind. ausus eram, Conj. ausus essem etc. **Зову се** Semideponentia.

Прим. 2. И Deponentia **и** Passiva **имају често рефлексивно (повратно) значење. Тако** Deponentia: jocor **шалим** се, miror **чудим** се, vereor **бојим се. Исто тако** Passiva: mutor **мењам** се, recreor **опорављам** се, fallor **варам** се.

Indicativus.

Praesens.

	I.	II.	III.	IV.
	опомињем	штитим	обављам	поклањам
S.	hortor	tueor	fungor	largior
	hortāris	tuēris	fungĕris	largīris
	hortātur	tuētur	fungĭtur	lapgĭtur
Pl.	hortāmur	tuēmur	fungĭmur	largīmur
	hortamini	tuemini	fungimĭni	largimĭni
	hortantur	tuentur	fungŭntur	largiuntur.

Imperfectum.

(опомињах и т. д.)

S.	hortābor	tuēbar	fungēbar	largiēbar
	hortabāris	tuebāris	fungebāris	largiebāris
	hortabātur	tuebātur	fungebātur	largiebātur
Pl.	hortabāmur	tuebāmur	fungebāmur	largiebāmur
	hortabamĭni	tuebamĭni	fungebamĭni	iarȝiebamĭni
	hertabantur	tuebantur	fungebantur	largiebantur.

Futurum.

(опомињаћу и т. д.)

S.	hortābor	tuebor	fungar	largiar
	hortabĕris	tuebĕris	fungēris	largiēris
	hortabĭtur	tuebĭtur	fungētur	largiētur
Pl.	hortabĭmur	tuebĭmur	fungēmur	largiēmur
	hortabimĭni	tuebimĭni	fungemĭni	largiemĭni
	hortabuntur	tuebuntur	fungentur	iargientur.

Perfectum.

(опоменуо сам и т. д.)

S.	hortātus, a, um } sum, es, est	tuĭtus, a, um } sum, es, est	func-tus, a, um } sum, es, est	largĭ-tus, a, um } sum, es, est
Pl.	hortati, ae, a, } sumus, estis, sunt	tuĭti, ae, a } sumus, estis, sunt	functi, ae, a } sumus, estis, sunt	largĭti, ae, a } sumus, estis, sunt.

Plusquamperfectum.

(био сам опоменуо и т. д.)

S.	hortātus, a, um } eram, eras, erat	tuĭtus, a, um } eram, eras, erat	func-tus, a, um } eram, eras, erat	largĭ-tus a, um } eram, eras, erat
Pl.	hortati, ae, a } eramus, eratis, erant	tuiti, ae, a } eramus, eratis, erant	functi, ae, a } eramus, eratis, erant	largiti, ae, a } eramus, eratis, erant.

Futurum exactum.

(будем опомену и т. д.)

S.	hortatus, a, um } ero, eris, erit	tuĭtus, a, um } ero, eris, erit	func-tus, a. um } ero, eris, erit	largĭ-a, um } ero, eris, erit
Pl.	hortati, ae, a } erimus, eritis, erunt	tuiti, ae, a } erimus, eritis, erunt	functi, ae, a } erimus, eritis, erunt.	largiti, ae, a } erimus, eritis, erunt.

Conjunctivus.

Praesens.

(да опомињем и т. д.)

S.	horter	tuear	fungar	largiar
	hortēris	tueāris	fungāris	largiāris
	hortetur	tueatur	fungatur	largiatur
Pl.	hortemur	tueamur	fungamur	largiamur
	hortemĭni	tueamini	fuugamini	largiamini
	hortentur	tueantur	fungantur	largiantur.

Imperfectum.

(опоминьао бих и т. д.)

S.	hortārer	tuērer	fungĕrer	largīrer
	hortarērīs	tuerēris	fungerēris	largirēris
	hortaretur	tueretur	fungeretur	largiretur
Pl.	hortaremur	tueremur	fungeremur	largiremur
	hortaremini	tueremini	fungeremini	largiremini
	hortarentur	tuerentur	fungerentur	largirentur

Futurum.

(да ћу опоминьати и т. д.)

S.	horta-	sim	tuitū-	sim	func-	sim	largi-	sim
	tūrus,	sis	rus,	sis	tūrus,	sis	tūrus,	sis
	a, um	sit	a, um	sit	a, um	sit	a, um	sit
Pl.	horta-	simus	tuituri,	simus	func-	simus	largi-	simus
	turi,	sitis	ae, a	sitis	turi,	sitis	turi,	sitis
	ae, a	sint		sint	ae, a	sint	ae, a	sint.

Perfectum.

(да сам опоменуо и т. д.)

S.	hortā-	sim	tuĭtus,	sim	func-	sim	largī-	sim
	tus,	sis	a, um	sis	tus,	sis	tus,	sis
	a, um	sit		sit	a, um	sit	a, um	sit
Pl.	hortati,	simus	tuiti,	simus	functj,	simus	largiti,	simus
	ae, a	sitis	ae, a	sitis	ae, a	sitis	ae, a	sitis
		sint		sint		sint		sint

Plusquamperfectum.

(био бих опоменуо и т. д.)

S.	hortā-	essem	tuĭtus,	essem	func-	essem	largī-	essem
	tus,	esses	a, um	esses	tus,	esses	tus,	esses
	a, um	esset		esset	a, um	esset	a, um	esset
Pl.	hortati,	essemus	tuiti,	essemus	functi,	essemus	largiti,	essemus
	ae, a	essetis	ae, a	essetis	ae, a	essetis	ae, a	essetis
		essent		essent		essent		essent

Imperativus.

Praessens.

(опоминьи и т, д.)

S.	hortāre	tuēre	fungĕre	largīre
Pl.	hortamini	tuemini	fungimini	largimini.

Futurum.

(опомињи и т. д.)

S.	hortātor	tuētor	fungĭtor	largītor
	hortator	tuetor	fungitor	largitor
Pl.	—	—	—	—
	hortantor	tuentor	funguntor	largiuntor.

Infinitivus.

Praesens.

(опомињати и т. д.)

hortāri	tuēri	fungi	largīri.

Perfectum.

(да је опоменуо и т. д.)

hortātum (am, um) } esse	tuĭtum (am, um) } esse	functum (am, um) } esse	largĭtum (am, um) } esse

Futurum.

(да ће опомињати и т. д.)

hortatūrum (am, um) } esse	tuitūrum (am, um) } esse	functūrum (am, am) } esse	largitūrum (am, um) } esse

Participium.

Praesens.

(опомињући и т. д.)

hortans	tuens	fungens	largiens,

Perfectum.

(опоменувши и т. д.)

hortātus (a, um)	tuĭtus (a, um)	functus (a, um)	largītus (a, um)

Futurum Act.

(онај, што ће опомињати и т. д.)

hortatūrus, (a, um)	tuitūrus (a, um)	functūrus (a, um)	largitūrus (a, um)

Futurum Pass.

(онај, што се има опомињати и т. д.)

hortandus (a, um)	tuendus (a, um)	fungendus (a, um)	largiendus (a, um)

Gerundium.

(опомињања и т. д.)

G. hortandi	tuendi	fungendi	largiendi
D. hortando	tuendo	fungendo	largiendo
A. (ad) hortandum	tuendum	fungendum	largiendum
A. hortando	tuendo	fungendo	largiendo.

Supinum.

(опомињати и т. д.)

1. hortātum	tuĭtum	functum	largītum
2. hortatu	tuitu	fūnctu	largitu.

Речи за вежбање.

I. коњугација.

Adūlor **ласкам**
arbitror **мислим**
aspernor **презирем**
comĭtor **пратим**
consōlor **тешим**
contemplor **сматрам**
crimĭnor **окривљујем**
epŭlor **једем**
cunctor **оклевам**
frustror **варам**
furor **крадем**
glorior **дичим се**
gratulor **честитам**
imĭtor **угледам се**
interprĕtor **тумачим**
lactor **радујем се**
lamentor **тужим**
lucror **добијам**
medĭcor **лечим**
meditor **премишљам**
minor **претим**
miror **дивим со**
miseror **жалим**
moror **оклевам**
opīnor **мислим**
populor **пустошим**
praedor **пљачкам**
precor **молим**
testor **сведочим**
venor **ловим.**

II. коњугација.

Polliceor, pollicĭtus sum **обећавам**
vereor, verĭtus sum **бојим се**
confiteor, confessus sum **признајем.**

III. коњугација.

Loquor, locūtus sum **говорим**
lābor, lapsus sum **падам**
obliviscor, oblītus sum **заборављам**
utor, usus sum **употребљујем.**

IV. коњугација.

Blandior, blandītus sum **ласкам.**
mentior, mentītus sum **лажем**
partior, partītus sum **делим**
molior, molītus sum **предузимам**
assentior, assensus sum **пристајем**
experior, expertus sum **дознајем.**

Примедбе за све четири коњугације.

1) Има неколико глагола на ĕo, који не иду по другој, већ по првој коњугацији, као: beo усрећити, creo створити, delineo насликати, illaqueo заплести, meo ићи. §. 100.

2) Исто тако има глагола на ĭo, што не иду по четвртој, већ по трећој коњугацији; ову су: capio узети, cupio желити, facio чинити, fodio копати, fugio бежати, jacio бацати, pario рађати, quatio потресати, rapio грабити, sapio заударати, (lacio) мамити, (specio) гледати и Dep. gradior корачати, patior трпити и morior умрети. Глаголи ови (а уједно и њихова Composita) задржавају i у оним облицима, што се од Praesens-а изводе, но и у овима облицима га губе, кад друго једно i или кратко ĕr сљедује, дакле:

Activum.		Passivum.	
	Praesens.		
cap-i-o	cap-i-am	cap-i-or	cap-i-ar
capis (не cap-i-is)	cap-i-as	capĕris	cap-i-aris
capit	etc.	capĭtur	etc.
capĭmus		capĭmur	
capĭtis		capimini	
cap-i-unt		cap-i-untur	
	Imperfectum.		
cap-i-ebam	capĕrem	cap-i-ebar	capĕrer
cap-i-ebas	capĕres	cap-i-ebaris	capereris
etc.	etc.	etc.	etc.
	Futurum.		
cap-i-am		cap-i-ar	
cap-i-es		cap-i-ēris	
etc.		etc.	
Imperativus.		Infinitivus.	
cape	capĕre	capĕre	capi
capĭte	capimĭni	Participium.	Gerundium.
capĭto	capĭtor	Praes. capiens	capiendi.
capĭto	capĭtor	Fut. Pass. capiendus.	
capitote	—		
cap-i-unto	cap-i-untor		

Deponentia спрежу се дабогме као Passivum capior; дакле: morior, morĕris, morĭtur, morĭmur, morimĭni, moriuntur; moriar moriaris etc.; moriebar; morĕrer; moriar, moriēris; morĕre умри; mŏri умрети; moriens; moriendi.

3) У Perfect-има на āvi, ēvi, īvi и одатле изведеним облицима бива често скраћивање, и то

a) код оних на avi и evi испада слог vi, кад иза њега долази s, и слог ve, кад за тим сљедује r, дакле amavisti, amasti; amavisse amasse; amaveram amāram; delevissem delessem; deleveram delēram; consueverunt consuērunt.

b) код оних на ivi испада слог vi, кад иза њега долази s, н. пр. audivisti audīsti, audivissem audissem, scivisse scisse; а од слога ve, кад за тим долази r, отпада само v, н. пр. audiveram audieram; audivero audiero; petiverim petierim.

Налик на ово скраћује се novisti **у** nosti, novisse nosse; noveram nōram. novissem nossem; **и** Compositum cognoveram cognōram, cognovissem cognōssem.

4) Треће лице Plur. Perf. Ind. Act. свршује се често (особито код историка) на ēre место ērunt, н. пр. amavēre, scripsēre.

5) Друго лице Sing. Praes., Imperf., и Fut. Pass. свршује се често на re место ris, као: amēris и amēre, moneāris moneāre, amarēris amarēre, amabāris amabāre, amabĕris amabĕre, abutēris abutēre. У Praes. Ind. ово је ретко, дакле: amāris, не amāre.

6) Неколика Participia Fut. Act. праве се неправилно. Н. пр. од juvo, juvi, jutum juvaturus (али adjuturus); од seco, secui, sectum не secturus, већ secaturus; од sono, sonui, sonitum не soniturus већ sonaturus; од pario (Sup. partum) pariturus; од ruo (Sup. rutum) ruiturus; од morior, nascor, orior не mortuurus, naturus, orturus, већ moriturus, nasciturus, oriturus.

7) Четири глагола треће коњугације, dicere, ducere, facere, ferre имају у Imperativ-у Act. dic, duc, fac, fer. Исто тако Composita, дакле: benedic, educ, calefac, refer. Само она Composita од facio, код којих а у і прелази, праве Imperativ правилно, н. пр. confice, effice. Место императивног облика sci од scio, знам, употребљује се само scito, исто је тако место scite обичније scitote.

8) Од глаголских облика, што су које застарели, које песнички, ваља овде запамтити

a) Conj. Praes. на im место am, који се осим појединих других случајева (duim место dem, perduim место perdam у молитвама и кад је ко кога проклињао) као правилан сачувао код sim, velim, nolim, malim;

b) Indicativ Inperf. на ibam у четвртој коњугацији место iobam, као lenībam место leniebam (песн.);

c) Conjunctiv Perf. и Futurum exactum у првој коњугацији на assim и asso место averim и avero, н. пр. imperassit, levasso; у другој коњугацији на essim и esso место uerim и uero, н. пр. habessit, prohibessis; у трећој коњугацији на sim и so место ĕrim и ĕro, н. пр. capso место cepero и наиме (такође у бољој прози) faxim, is etc. у свечаној жељи, н. пр. di immortales faxint, ut —; Fut. ex. faxo, и ausim, ausis, ausit, ausint (место ausus sim) усудио бих се;

d) **избацивањем слогова (синкопом) скраћене облике** Perf. **и** Plusquamperfect-a **код глагола треће коњагације, код којих је после** s **или** x **избачено** is, **н. пр.** accestis **место** accessistis, extinxti **место** extinxisti, **или такође** iss, **н. пр.** surrexe **место** surrexisse, traxe **место** traxisse, extinxem **место** extinxissem (**песн.**);

e) Inf. Praes. Pass. **на** ier, **као** farier, immiscerier, accingier, mollirier (**песн.**);

f) Part. Fut. Pass. (**и** Gerundium) **треће и четврте коњугације на** undus **место** endus, **особито у извесним уобичајеним формулама, као** in jure dicundo, decemviri legibus scribundis, aliquem repetundarum postulare etc. **Место** potiendus **каже се само** potiundus.

Conjugatio periphrastica.

Conjugatio periphrastica **или** описна коњугација **зове се** **§. 101.**
она коњугација, што постаје, кад се уз оба Participia Futuri (Activi и Passivi) метне глагол sum. **И то**

1) **Кад се уз Participium Fut. Act. метне глагол** sum, **постаје** conjugatio periphrastica activa. **Дакле:**

Praes. amaturus, a, um sum (Conj. sim.) **хоћу да љубим;** Inf. amaturum, am, um esse.

Imperf. amaturus, a, um eram (Conj. essem) **хотијах љубити.**

Fut. amaturus, a, um ero (Conj. **нема**) **хтећу љубити.**

Perf. amaturus, a, um fui (Conj. fuerim) **хтео сам љубити;** Inf. amaturum, am, um fuisse.

Plusq. amaturus, a, um fueram (Conj. fuissem) **био сам хтео љубити.**

Fut. ex. amaturus, a, um fuero (Conj. **нема**) **будем хтео љубити.**

Прим. Part. **на** urus **са** sim **употребљује се уједно као** Conjunctivus futuri activi.

2) **Кад се уз Participium Fut. Pass. (или** Gerundivum) **метне** sum, **постаје** conjugatio periphrastica passiva, **и то**

a) **лична** Conjugatio periphrastica passiva, **кад се уз** Gerundivum **прелазних глагола метне** sum:

Praes. amandus, a, um sum (Conj. sim) **мене треба љубити, морам се љубити;** Inf. amandum, am, um esse.

Imperf. amandus, a, um eram (Conj. essem) **мене требаше љубити.**

Fut. amandus, a, um ero (Conj. **нема**) **мене ће требати љубити.**

Perf. amandus, a, um fui (Conj. fuerim) **мене је требало љубити;** Inf. amandum, am, um fuisse.

Plusqpf. amandus, a, um fueram (Conj. fuissem) мене је било требало љубити.

Fut. ex. amandus, a, um fuero (Conj. нема) мене буде требало љубити.

b) безлична Conjugatio periphrastica passiva, кад се уз Neutrum Sing. од Gerundivum-а непрелазних глагола метне sum:

Praes. pugnandum est (Conj. sit) треба војевати, мора се војевати.

Imperf. pugnandum erat (Conj. esset) мораше се војевати.

Fut. pugnandum erit (Conj. нема) мораће се војевати.

Perf. pugnandum fuit (Conj. fuerit) морало се војевати.

Plusqpf. pugnandum fuerat (Conj. fuisset) било се морало војевати.

Fut. ex. pugnandum fuerit (Conj. нема) буде се морало војевати.

Овој коњугацији може се додати и означење лица Dativ-ом на питање коме? н. пр.

mihi pugnandum est треба (ваља) ми војевати, морам војевати,
tibi pugnandum est мораш војевати,
illi pugnandum est мора војевати.
nobis pugnandum est морамо војевати,
vobis pugnandum est морате војевати,
illis pugnandum est морају војевати.

Прим. Ова коњугација прави се и од прелазних глагола, кад немају објект уза се, н. пр. patri scribendum est отац мора писати: али отац мора писати књигу, каже се: liber patri scribendus est.

О прављењу Praesens-а, Perfect-а, Supin-а и Infini-tiv-а.

§. 102. Досад смо учили, како се спреже, кад се зна Praesens, Perfectum, Supinum и Infinitivus. Но морамо знати такође главна правила, по којима се праве та четири основна облика.

Ова четири основна облика праве се од основе глагола. Основа са свршује у првој коњугацији на **a**, у другој на **e**, у трећој на консонант или **u**, у четвртој на **i**.

§. 103. I. Прављење Praesens-а.

Praesens (Ind. Activi) постаје додавњем основи вокала **o** (који у првој коњугацији оно **a** прогута) дакле amo (првобитно ama-o); mone-o, leg-o (exu-o), audi-o.

II. Прављење Perfect-а.

Perfectum се свршује на **i**. Ово се **i** додаје основи

1) са v или u (са v, кад напред стоји вокал, са u, кад консонант); као: ama-v-i, dele-v-i, audi-v-i; dom-u-i, doc-u-i, col-u-i.

2) са s, као: sum-o sum(p)-si, scrib-o scripsi (из scrib-s-i), rego rexi (из reg-si).

3) пошто се вокал основе отегне, као: ĕmo ēmi, fŏdio fōdi, lĕgo lēgi.

4) пошто се понови први консонант основе са следећим вокалом или са ĕ (редупликација), као: curro cu-curri, posco po-posci, cado cĕ-cĭdi.

Прим. Вокал редупликације био је у старијем језику свагда e, као peposci, memordi место poposci, momordi. Кад глагол почиње с два консонанта, онда основа губи први консонант, spondeo spo-pondi, sto steti. Сложени глаголи (Composita) одбацују редупликацију, као respondeo respondi; но ипак ју задржавају Composita од do, sto, disco, posco, и кашто од curro и. пр. circumdo circumdĕdi, adsto adstĭti, deposco depoposci, addisco addidĭci, decurro decucurri и decurri.

III. Прављење Supin-а.

Supinum се свршује

1) на tum, које се или непосредно за основу веже, као што то бива у првој, другој и четвртој коњугацији (amā-tum, delē-tum, audītum), или спојено са вокалом i, као dom-ĭtum.

2) на sum, н. пр. curro cursum, fallo fal-sum, pello pul-sum.

IV. Infinitiv постаје, кад се у првој, другој и четвртој коњугацији дода основи re, а у трећој коњугацији ĕrĕ, дакле: ama-re, mone-re, audi-re, leg-ere.

Кад се прави Perfectum и Supinum, ваља још на ове законе пазити: §. 104.

1) b претвара се испред s и t у p: scribo scripsi, scriptum.

2) g, h, q, v претварају се испред t у c, и сливају се са s у x, као: lego lectum, traho tractum, relinquo relictum, vivo victum; даље rego rexi (из reg-si), traho traxi (из trah-si), coquo coxi (из coc-si), vivo vixi (из vic-si).

3) d и t испред s или испада, или се у s претвара (асимилује), н. пр. claudo clausi, divĭdo divīsi divīsum, cedo cessi cessum, mitto misi missum.

4) m претвара се у s код premo pressi (из prem-si); иначе остаје непромењено и испред s и t долази уз ањ још p, као demo dempsi demptum.

5) Кад се основа свршује на два консонанта, онда се други консонант губи испред s и t, као: mulc-eo mulsi mulsum (исто тако mulg-eo); sparg-o sparsi sparsum; flect-o flexi flexum; torqu-eo torsi tortum.

Неправилна Perfecta и Supina у првој коњугацији.

§. 105. I. Perfectum на ui, Supinum на ĭtum.

Crĕpo, crepui, crepĭtum, crepāre.

Comp. increpo **кудити тако исто**; discrepo, discrepui **разликовати се нема** Sup.

Cubo, cubui (ретко cubavi), cubĭtum, cubare лежати.

Comp, incŭbo **лежати на чему, исто тако**; excubo (Perf. **само** excubui) **стражарити**; accubo **лежати уз**, recŭbo **лежати на леђи без** Perf. **и** Sup. Comp., **што имају** m **испред** b, **иду по трећој коњугацији**: accumbo, —cubui, —cubitum, —cumbere **леђи уз**, incumbo **одати се**, occumbo, succumbo **подлећи**, procumbo **леђи на леђа**.

Dŏmo, domui, domĭtum, domare, укротити, припитомити.

Comp. edŏmo, perdŏmo **са свим укротити, припитомити**.

Sŏno, sonui, sonĭtum sonare звечати. Part. Fut. sonaturus.

Comp. consŏno, persŏno **тако исто, но** resŏno **одјекнути** **има** resonavi **и нема** Supinum.

Tŏno, tonui, tonĭtum, tonare грмити.

Comp. attŏno **има** Part. attonĭtus (**као громом погођен**) **збуњен**.

Veto, vetui, vetĭtum, vetare, забранити.

II. Perf. на ui, Sup. на tum:

Frĭco, fricui, frictum и fricātum, fricare трти.

Comp. refrico, refricui, Part. Fut. refricaturus **наново растрти, повредити**.

Seco, secui, sectum, secare, сећи. Part. Fut. Act. secaturus.

Comp. desĕco, resĕco **одсећи**, insecо **усећи**, disseco **расећи**.

Neco убити (правилно).

Comp. enecо, enecui (enecavi) enectum, **смртно измучити**.

Mico, micui, micare блистати се, без Supin-а.

Comp. emĭco, emicui, emicatum **просјајивати се**; dimico, dimicavi, dimicatum **борити се**.

III. Perf. на āvi и ui, Sup. на ātum и ĭtum:

Plico, plicavi, plicatum и plicui, plicitum, āre сабрати (не употребљује се).

Comp. applico, āvi, ātum, **ређе** applicui, applicitum **приденути**; **тако исто** explico **развити, разјаснити**; implico **заплести**. Duplico **удвојити**, multiplico **умножити**, supplico **молити и остали глаголи на** plico, **што се праве од** Adject. **на** plex, **правилни су**; **дакле**: duplicavi, duplicatum, āre, etc.

IV. Perf. на i, Sup. на tum са продужењем основног вокала:

Jŭvo, jūvi, jūtum, juvare, помагати. Part. Fut. juvaturus.

Comp. adjuvo потпомагати. Part. Fut. adjuturus, иначе као juvo.

Lăvo. lāvi, lautum (lavātum, lōtum), lavare прати. Inf. lavĕre код песника.

V. Perf. са редупликацијом, Sup. на tum.

Do, dĕdi, dătum, dăre, дати. Тако исто:

Comp. circumdo опколити, satisdo јамчити, possumdo упропастити, venumdo продавати.

Остала Composita, у којих је први део једносложан, као н. пр. abdo сакрити, addo додати etc. иду по трећој коњугацији, и имају dĭdi, dĭtum. Упор. §. 107. II. код credo.

Sto, stĕti, stātum, stāre, стајати.

Тросложна Comp. имају у Perf, stĕti, двосложна stĭti; и једна и друга Comp. немају Supinum, осим praesto. Но ипак налази се у гдекојих Part. Fut. Act. као: constaturus, instaturus, obstaturus; исто тако само praestaturus.

antesto (antisto), antestĕti, āre, напред стајати, надмашити.
circumsto, circumstĕti, около стајати, опкољавати.
intersto, interstĕti, стајати у среди.
praesto, praestĭti, praestĭtum, надмашити, показати.
consto, constiti, састојати се, вредити.
insto, institi, наваљивати (на кога), предстојати.
obsto, obstiti, сметати.
persto, perstiti, одржати се.
adsto (asto), adstiti, стајати код чега.
resto, restiti, преостати.
disto, бити удаљен
exsto, налазити се
supersto стајати изнад
} немају ни Perf. ни Sup.

Прим. Следећа правилна Verba прве коњугације имају Part. Perf. Pass. такође са активним значењем: juro (заклињем се) juratus (заклевши се); coeno ручати, coenatus (ручавши); poto пити, potus (пивши).

Неправилна Perf. и Sup. у другој коњугацији.

I. Perf. на ui, Sup. на tum: §. 106.

Doceo, docui, doctum, ōre, поучавати.

Comp. edoceo поучити. известити.

Прим. Учило се каже се traditum est.

Misceo, miscui, mixtum и mistum, мешати.

Comp. admisceo домешати, immisceo умешати, permisceo смешати etc.

Tĕneo, tenui, tentum, држати.

Comp. abstĭneo, —tinui, (—tentum) уздржати се, contineo садржавати, detineo, retineo задржати, забавити, obtineo одржати, distineo ра-

стављати. — Supinum **немају** attineo **тицати се, и** pertineo **пружати се, тицати се.** — **Место** sustentus **употребљује се** sustentatus.

II. Perf. на ui, Sup. на sum:

Censeo, censui, censum **ценити, мислити.**

Comp. recenseo, recensui, recensum (recensĭtum) **пресудити,** percenseo **оценити без** Sup, **тако исто** succenseo **срдити се нема** Sup. —

III. Perf. на ui, без Sup.

Arceo, arcui **задржати.**

Comp. coërcui, coërcĭtum **обуздати, тако исто** exerceo, ui, itum **вежбати**; Part. Pf. Pass. exercitus **значи намучен, напаћен; извежбан каже се** exercitatus.

Areo **бити сув.**

Caleo **бити врућ.**

Part. Fut. Act caliturus.

Calleo **бити лукав.**

Candeo **бити бео, бити усијан.**

Egeo и indigeo **потребовати.**

Emĭneo **провиривати, одликовати се.**

Flōreo **цветати.**

Horreo **страшити се.**

Comp. abhorreo **ужаснути се.**

Langueo **бити млитав.**

Lăteo **бити скривен.**

Lĭqueo (Perf. licui и liqui) **бити течан.**

Mădeo **бити мокар.**

Nĭteo **сјати.**

Oleo **мирисати.**

Comp. ŕedoleo **на што мирисати.**

Palleo **бити блед.**

Păteo **стајати отворен.**

Rĭgeo **бити укочен.**

Rubeo **црвенити се.**

Sĭleo **ћутати.**

Sorbeo **сркати.**

Comp. absorbeo, exsorbeo **прогутати.**

Sordeo **бити каљав.**

Splendeo **сјати.**

Stŭdeo **трудити се.**

Stŭpeo **чудити се.**

Tĭmeo **бојати се.**

Torpeo **бити укочен.**

Tŭmeo **бити надувен.**

Vĭgeo **бити снажан.**

Vĭreo **зеленити се.**

IV. Perf. на si, Sup. на tum (**камо такође спада** —xi, —ctum, §. 104. 2.)

Indulgeo, indulsi, indultum **гледати кроз прсте, одати се.**

Torqueo, torsi, tortum **окретати, бацати, мучити.**

Comp. contorqueo **окренути,** detorqueo **искренути, извртнути,** extorqueo **истиснути, отети** etc.

Augeo, auxi, auctum **умножити.**

V. Perf. на si, Sup. на sum:

Ardeo, arsi, arsum **горети.**

Haereo, haesi, haesum **висити.**

Comp. adhaereo, inhaereo **на чему висити,** cohaereo **бити спојен.**

Jubeo, jussi, jussum **заповедити.**

Măneo, mansi, mansum **остати.**

Comp. permaneo **остати,** remaneo **заостати.**

Mulceo, mulsi, mulsum гладити.

Mulgeo, mulsi, mulsum мусти.

Rīdeo, risi, risum смејати се.

Comp. arrīdeo насмејати се, derīdeo, irrideo исмејати, subrīdeo смешити се.

Suadeo, suasi, suasum саветовати.

Comp. dissuadeo одвраћати, persuadeo наговарати, убедити.

Tergeo, tersi, tersum (такође tergo, —ĕre) брисати.

Comp. (само по другој коњуг.) abstergeo, отрти, detergeo збрисати.

VI. Perf. на si, без Sup.

Algeo, alsi зебсти.

Fulgeo, fulsi fulgēre (код песника такође fulgĕre) сјати, севати.

Frīgeo, frixi бити ладан, смрзнути се.

Luceo, luxi светлити.

Lūgeo, luxi тужити, жалити.

Turdeo, tursi набуборити.

Urgeo (urgueo), ursi наваљивати, заокупити.

VII. Perf. на i, Sup. на tum с продужењем основног вокала.

Căveo, cāvi, cautum чувати се.

Comp. praecăveo предупредити.

Făveo, fāvi, fautum бити наклоњен.

Fŏveo, fōvi, fōtum грејати.

Mŏveo mōvi, mōtum кретати.

Comp. admŏveo примакнути, amŏveo уклонити, commŏveo подстакнути, promŏveo напред покренути, remŏveo, submŏveo удаљити etc.

Vŏveo, vōvi, vōtum заветовати.

Comp. devŏveo као жртву завештати, проклињати.

VIII. Perf. на i, Sup. на sum:

Prandeo, prandi, pransum доручковати.

Part. Pert. Pass. pransus има активно значење: доручковао, Упор. §. 105. V. Прим.

Sĕdeo, sēdi, sessum седити.

Comp. circumsĕdeo опколити, supersĕdeo на чему седити, уздржати се; остала Comp. претварају ĕ у ĭ: assideo, assēdi, assessum код чега седити, insideo на чему седити, obsideo опколити, possideo имати. Dissideo одвајати се, не слагати се, praesideo председавати, заштићавати, resideo заостати немају Supinum.

Vĭdeo, vīdi, vīsum видити, гледати.

Comp. invĭdeo завидити, provideo предвидити, бринути се,

Mordeo, momordi, morsum гристи.

Pendeo, pependi, pensum висити.

Comp. dependeo висити, impendeo предстојати немају ни Perf. ни Sup.

Spondeo, spopondi, sponsum, обећати, завештати.
Comp. despondeo, despondi, desponsum верити, заручити; тако исто respondeo, respondi, responsum одговорити.
Tondeo, totondi, tonsum стрићи, шишати.
Comp. detondeo, detondi, detonsum острићи, ошишати.

IX. Perf. на i без Sup.

Ferveo, fērbui (fervi), fervēre (код песн. такође fervĕre) врити.
Păveo, pāvi бојати се.
Strīdeo, strīdi (код песника такође strīdo-stridĕre) сикати.
Connīveo. connīvi и connixi жмирити.

X. Perf. на ēvi, Sup. на ētum.

Deleo, delevi, deletum уништити, порушити.
Fleo, flevi, fletum плакати, исто тако defleo оплакивати.
Neo, nevi, netum прести.
Pleo, plevi, pletum пунити (не употребљује се).
Comp. compleo, impleo, repleo напунити, expleo испунити, suppleo допунити.
Oleo, olevi, oletum расти (не употребљује се).
Comp. aboleo, abolēvi, abolĭtum укинути. Остала Comp. праве се на esco (гл. §. 107. VII).

XI. Понаособ ваља запамтити

Cieo, cīvi, cĭtum, ciēre подстаћи (ретко cio cīre).
Comp. са значењем звати имају облике по 4. коњуг. као: accio, accīre дозвати, у Partic. само accĭtus; concio сазвати, Part. concĭtus (concĭtus подстакнут, тако исто percĭtus); excio изазвати, Part. excĭtus (excĭtus поплашен).

XII. Без Perf. и Sup.

Albeo белити се.	Līveo бледити.
Aveo желити.	Maereo туговати.
Flāveo жутити се.	Polleo силити се, бити кадар.
Hĕbeo бити туп.	Renīdeo засветлити се.
Humeo бити влажан.	Scăteo извирати.
Immĭneo претити.	Squaleo бити прљав.

XIII. Semideponentia (§. 99. Прим. 1.)

Audeo, ausus sum, audēre усудити се (ausim = ausus sim).
Gaudeo, gavisus sum, gaudēre радовати се.
Soleo, solĭtus sum, solēre обичавати.

Perfecta и Supina у трећој коњугацији.

I. Основе на b и p.

§. 107. Nūbo, nupsi, nuptum удати се; nupta cum aliquo или alicui закога удата.
Comp. obnūbo застрети, покрити.

Scrĭbo, scripsi, scriptum писати.

Comp. adscribo **дописати**, describo **описати**, inscribo **уписати**, praescribo **прописати**, proscribo **уценити**, **прогнати**, etc.

Carpo, carpsi, carptum брати, тргати.

Comp. decerpo, —cerpsi. —cerptum **отргнути**, discerpo **растргнути**, excerpo **извадити (писмено)**.

Rēpo, repsi, reptum пузити.

Comp. arrēpo, obrēpo, subrēpo **допузити**, irrēpo **увући се**.

Scalpo, scalpsi, scalptum сецкати, бости.

Sculpo, sculpsi, sculptum тесати (длетом).

Comp. exsculpo **истесати**, insculpo **жљебити**, **укопати**.

Serpo, serpsi (serptum) пузити.

Bibo, bĭbi, (bibĭtum) пити.

Comp. ebibo **испити**, imbibo **усисати**, без Sup.

Lambo, lambi (lambitum) лизати.

Capio, cēpi, captum узети.

Comp. accipio, —cēpi, —ceptum **примити**, concipio **схватити**, decipio **преварити**, **залудити**, excipio **изузети**, incipio **почети**, percipio **пољати**, praecipio **прописати**, recipio **примити**, suscipio **подузети**, **предузети** etc.; **само** entecapio, —cēpi, —ceptum **и** —captum **напред узети задржава ă**.

Rumpo, rūpi, ruptum крхати, раскинути.

Comp. (transit.) abrumpo **откинути**, corrumpo **покварити**, **подмитити**; (intransit.) erumpo, prorumpo **избити**, irrumpo **продрети**, **упасти (н. пр. у непријатељску земљу)**; (tpansit **и** intrans.) perrumpo **продрети**, **раскинути**.

Răpio, rapui, raptum, грабити, отимати.

Comp. abripio, —ripui, —reptum **отети**, arripio **отети**, corripio **зграбити**, diripio **пљачкати**, eripio **истргнути**, surripio **украсти**.

Strĕpo, strepui, strepĭtum шуштати.

Comp. obstrepo **зашуштати**.

Cŭpio, cupīvi, cupītum, cupĕre желити.

Săpio, sapii (īvi, ui), без Sup., заударати, мудровати.

Comp. resipio **заударати исто тако**; desipio без Perf. **лудовати**.

II. Основе на d и t.

Claudo, clausi, clausum затворити.

Comp. conclūdo, —clūsi, —clūsum, inclūdo **затворити**, excludo **искључити**, intercludo **запречити**, **престружити**.

Divĭdo, divīsi, divīsum делити.

Laedo, laesi, laesum вређати.

Comp. allīdo, —līsi. līsum, illīdo **ударити о што**; collīdo **сударити се**; **подударити се**, elīdo **избити**.

Lūdo, lūsi, lūsum играти се.

Comp, delūdo, elūdo, illūdo **исмејати**.

Plaudo, plausi, plausum пљескати.

Comp. applaudo пљескањем одобравати исто тако; но explōdo, —plōsi, —plōsum испудити.

Rādo, rāsi, rāsum гребсти.

Comp. abrādo изгребсти, обријати (barbam браду); corrādo нагомилати (pecuniam новац).

Rōdo, rōsi, rōsum глодати.

Comp. arrōdo наглодати, corrōdo изглодати.

Trudo, trūsi, trūsum потискивати.

Comp. abstrūdo одбити, extrūdo истиснути.

Vādo (без Perf. и Sup.) ићи.

Cdmp. evādo, —vāsi, —vāsum умаћи, изаћи, постати; тако исто invādo напасти, салетити, pervādo продрети.

Cēdo, cessi, sessum отићи, уклонитити се.

Comp. abscēdo отићи, accēdo приступити, доћи, antecēdo превазићи, concēdo попустити, допустити, decēdo отићи discēdo удаљити се, разићи се, excēdo изићи, intercēdo умешати се, оградити се (rogationi против предлога), succēdo следовати, напредовати; etc.

Accendo, accendi, accensum запалити. Тако исто incendo, succendo запалити.

Cūdo, cūdi, cūsum ковати; тако исто excūdo, procūdo.

Ēdo, ēdi, ēsum јести. Глед. §. 115.

Comp. comedo појести, exedo изјести,

Defendo, defendi, defensum бранити; исто тако offendo ударити, увредити.

Fundo, fūdi, fusum лити.

Comp. circumfundo облити, confundo слити, effundo излити, perfundo прелити, profundo разлити, расути etc.

Mando, mandi, mansum преживати.

Prehendo, prehendi, prehensum (скраћено prendo, prendi, prensum) ухватити.

Comp. apprehendo ухватати, comprehendo шчепати, deprehendo ухватити, reprehendo укоравати. Такође од Comp. налази се скраћени облик, н. пр. comprendo, comprendi, comprensum

Scando, scandi, scansum пењати се.

Comp. ascendo, —endi, —ensum попети се; исто тако conscendo попети се; descendo сићи; escendo попети се; transcendo прећи.

Cădo, cecĭdi, cāsum пасти.

Comp. occĭdo, occĭdi, occāsum пропасти; тако исто incĭdo унасти, намерити се, recĭdo натраг пасти; accĭdo догодити се, concĭdo пасти, oecĭdo спасти, excĭdo испасти, немају Supinum.

Caedo, cecĭdi, caesum обарати.

Comp. occĭdo, occĭdi occĭsum убити; тако исто abscĭdo одсећи, concĭdo сасећи, excĭdo уништити. incĭdo усећи, praecĭdo спреда одсећи, recĭdo одсећи.

Pendo, pependi, pensum мерити, платити.

Comp. appendo, appendi, appensum **домерити**; исто тако expendo **издати**, impendo **потрошити**, perpendo **тачно измерити**, **промислити**, suspendo **обесити**.

Tendo, tetendi, tensum и tentum затезати.

Comp. attendo, attendi, attentum **пазити**; исто тако contendo, intendo **запети** (н. пр. **стрелу**), distendo **рестегнути** etc.; **само** tensum у Supin-у **имају** detendo **одапети**, ostendo **показати**; extendo **растегнути**, protendo **пружити**, rotendo **натраг затегнути имају** —tensum и —tentum.

Tundo, tutŭdi, tunsum и tūsum турати, ударати.

Comp. contundo, contŭdi, c o n t ū s u m **смрскати**; obtundo obtŭdi, obtusum и obtunsum **отупити**.

Crēdo, credĭdi, credĭtum веровати.

Исто тако сва Composita **од** do, **у којих је први део једносложан** (§. 105' V.); abdo **сакрити**, addo **додати**, eondo **сазидати**, dēdo **предати**, ēdo **издати**, perdo **упропастити**, prōdo **издати**, reddo **повратити** (**учинити**), subdo **подметнути**, trado **предати**, vendo **продати**. — Abscondo **сакрити има** absondi, **ретко** abscondĭdi. — Passivum **за** vendo **јест** veneo (**гл. §. 118. Прим. 3.**) **А као** Passivum **за** perdo **употребљује се** pereo. Part. Perf. perditus **јест** Adjectiv **и значи изгубљен** (**н. пр.** homo perditus).

Fŏdio, fōdi, fossum копати.

Comp. confŏdio, perfŏdio **пробости**, effŏdio **ископати**, infŏdio **укопати**, suffŏdio **поткопати**.

Pando, pandi passum (ретко pansum) ширити.

Comp. expando **раширити имa у** Sup. **оба облика**; a dispando **разастрети имa само** dispansum.

Findo, fĭdi, fissum цепати; исто тако diffindo расцепити.

Scindo, scĭdi, scissum одсећи, раскинути.

Comp. discindo **раскинути**, rescindo **откинути**, **уништити**; abscindo **отрћи**, и exscindo (excindo) **порушити**, **праве** Sup. и Part. Perf. Pass. **од** abscĭdo и excĭdo; excindo **имa у** Perf. **такође** excĭdi.

Sīdo, sēdi (sīdi), sessum сести.

Comp. assīdo, assēdi, assessum **сести**, insīdo **наместити се**, consīdo **настанити се**, possīdo **заузети**, subsīdo **засести**, **застати**.

Mitto, mīsi, missum слати.

Comp. admitto **припустити**, amitto **изгубити**, committo **поверити**, dimitto **распустити**, intermitto, omitto **пропустити**, permitto **допустити**, praetermitio **пропустити**, promitto **обећати**, remitto **натраг послати**, **попустити** etc.

Quatio, (quassi), quassum потресати.

Comp. concŭtio, —cussi, —cussnm **потрести**, **исто тако** discŭtio **разбити**, excŭtio **истрести**, incŭtio **задати** (**н. пр.** metum, timorem alicui), percŭtio **потрести**, **уздрмати**.

Mĕto, messui (ретко), messum сећи, жети.

Comp. demĕto **одсећи**, **покосити**. **Место** messui (**жео сам**) **каже се** messem feci.

Verto, verti, versum окретати.

Comp. adverto **окренути**, averto **одвратити**, converto **окренути**, everto **порушити**, inverto **преокренути**, perverto **превернути**. Reverto **повратити се**, deverto **скренути**, praeverto **претећи имају** у Praes., Imperf. и Fut. **обично облик** Deponentia (упор. §. 111.)

Pĕto, petīvi (petii), petītum искати, молити.

Comp. appĕto, expĕto, **захтевати**, repĕto **понављати** etc.

Sisto, stĭti, stătum поставити. — (Part. stătus јест Adjectivum, значи: утврђен, опредељен.)

Comp. (intrans.) obsisto, obstĭti, obstĭtum **на пут стати, одупирати се**; **исто** tako absisto, desisto **одустати**, assisto **приступити**, consisto, subsisto **стати**, existo **постати, истаћи се**, insisto **остати (при чему)**, resisto **противити се**. Circumsisto (trans.) **опкољавати има у** Perf. circumstĕti, **а** Sup. **нема**.

III. Основе на c, g, q, h и ct.

Dīco, dixi, dictum рећи.

Comp. edīco **објавити, наредити**, indīco **наговестити**, interdīco **забранити**, praedīco **предсказати**.

Dūco, duxi, ductum водити.

Comp. abdūco **одвести**, addūco **довести, навести**, circumdūco **обвести**, condūco **најмити**, produco **извести**, redūco **натраг довести** etc.

Lacio (не употребљује се) мамити.

Comp. illicio, illexi, illectum **намамити**; **исто тако** pellicio; **но** elicio, elicui, elicitum **измамити. Од** allicio **намамити не употребљује се** Sup. **и отуд изведени облици**; allectus **долази од** allegĕro **(избрати)**.

Spĕcio (не употребљује се) гледати.

Com. adspĭcio, —exi, —ectum **сматрати**, conspĭcio **угледати, приметити**, circumspĭcio **гледати наоколо**, despĭcio **презирати**, inspicio **гледати унутра**, perspĭcio **провидити**, prospĭcio **погледати, бринути се**, respĭcio **узети у обзир**, suspĭcio **велецени ти, подозревати**.

Flīgo, flixi, flictum туђи (не употребљује се.)

Comp. afflīgo **оборити**, conflīgo **борити се исто тако**; **но** profligo **оборити, победити иде по првој коњуг.** profligavi, ātum, —āre.

Rĕgo, rexi, rectum управљати, владати.

Comp arrīgo **подигнути**, corrigo **поправити**, dirigo **управљати**, erigo **усправити**, porrigo **пружити. Место** perrigo **каже се** pergo, perrexi, perrectum **наставити (продужити)**; **исто тако место** surrigo, surgo, surrexi, surrectum **подигнути се, устати, тако још** assurgo, consurgo, exsurgo.

Sugo, suxi, suctum сисати.

Tĕgo, texi, tectum покрити.

Comp. detĕgo **открити**, obtĕgo **покрити**, protĕgo **заштитити** etc.

Cingo, cinxi, cinctum опасати, опколити.

Comp. accingo **опасати**, succingo **опасати, наоружати**, discingo **распасати**.

Tingo, (—guo), tinxi, tinctum умочити, бојадисати.

Ungo (—guo), unxi, unctum мазати.

Jungo junxi, junctum спајати, састављати.

Comp. adjungo додати, conjungo спојити, disjungo, sejungo одвојити, injungo, натоварити, subjungo покорити etc.

Plango, planxi, planctum бити се (у прса), жалити (код песника).

Stinguo гасити (не употребљује се).

Comp, extinguo, tinxi, —tinctum и restinguo угасити, distinguo разликовати.

Fingo, fĭnxi, fictum творити, образовати.

Comp. affingo лажно приписивати, confingo измислити, effingo начинити по чему, представити.

Pango Perf. panxi (pēgi) укуцати (н. пр, clavum), спевати (carmina), pepĭgi закључити (н. пр. pacem, foedus; Praes. обично paciscor) Sup. pactum.

Comp. compingo, compēgi, compactum спојити, impingo ударити (о нто).

Pingo, pinxi, pictum сликати; исто тако depingo сасликати.

Stringo, strinxi, strictum окрзнути.

Comp. astringo затегнути, constringo сабрати (н. пр. frontem), destringo истргнути (gladium), obstringo заплести, обвезати, perstringo провући.

Ango, anxi (без Sup.) плашити.

Ningo, ninxi (без Sup.) понајвише као Verbum impersonale: ningit пада снег.

Mergo, mersi, mersum топити (вода живу).

Comp. demergo утопити, submergo загњурити; emergo изронути (intrans., но у Part. Perf. emersus).

Spargo, sparsi, sparsum расипати, распрштати.

Com, aspergo, —ersi, —ersum попрскати, conspergo попрскати, dispergo разастрти, раширити, inspergo посути.

Fīgo, fixi, fixum спајати.

Comp. affīgo приденути, прибити, confīgo, transfīgo пробости, infīgo утиснути, углавити etc.

Trăho, traxi, tractum вући.

Comp. abstrăho одвући, attraho привући, contraho скупити, detraho свући, скинути, extraho извући, subtraho одвући, etc.

Vĕho, vexi, vectum возити.

Comp. advĕho довести, aveho одвести, conveho заједно возити, inveho увозити, etc.

Cŏquo, coxi, coctum кувати.

Comp. concoquo скувати, decoquo наудити, досадити (коме).

Făcio, fēci, factum чинити, правити.

Comp. 1) са глаголима начињена, као facio (Pass. fio) гл. §. 120. assuefacio навикнути, calefacio, concalefacio угрејати, commonefacio опоменути, condocefacio извежбати, desuefacio одучити, expergefacio пробудити, liquefacio растопити, madefacio покваситн, olfacio (уместо olefacio) мирисати (trans.), patefacio отврити, отворити; исто тако satisfacio задовољити, угодити.

2) са преповијајма начињена: afficio, affēci, affectum, Pass. afficior, affectus sum, affĭci снабдети; исто тако conficio свршити, deficio нестати, оскудевати, отпасти, efficio, perficio израдити, извршити, interficio убити, praeficio ставити на чело, proficio извршити, напредовати, reficio на ново начинити, поправити, sufficio накнадно бирати, досгајати, дотећи, залегати.

Jăcio, jēci, jactum бацити.

Comp. abjicio, abjēci, abjectum одбацити; исто тако adjicio додати, conjicio набацити, умовати, dejicio доле бацити, disjicio разбацити, разбити (н. пр. војску), ejicio избацити, injicio убацити, interjicio бацити између (кога или чега), objicio набацити, пребацивати, rejicio натраг бацити, одбацити, subjicio покорити, transjicio, trajicio пребацити, превести (војску).

Ico, īci, ictum ударити (foedus савез склопити).

У Praes. налази се само icit, icimus и icitur; у опште употребљује се само īci, ictus и icere; замењује се глаголом ferio (гледа §. 108).

Vinco, vīci, victum победити.

Comp. convinco убедити, devinco побити до ноге, pervinco надвладати.

Linquo, līqui (без Sup.) пустити, оставити (поет.); место тога у прози:

Comp. relinquo, —līqui, —lictum оставити; исто тако delinquo погрешити, derelinquo напустити, оставити (на цедилу).

Ago, ēgi, actum гонити, вршити, радити.

Comp. circumago обгонити, perago свршити као ăgo. Остала Composita претварају а у i: abĭgo, abēgi, abactum отерати; исто тако adigo дотерати, exigo истерати, утерати, redigo повратити, subigo покорити, transido провести. Контракцијом постали су глаголи: cōgo, coēgi, coactum принудити и dēgo, dēgi (без Sup.) проводити (aetatem). Ambigo сумњати, нема ни Perf. ни Sup.

Frango, frēgi, fractum крхати, ломити.

Comp. confringo, —frēgi, —fractum скрхати, разбити, effringo обити, infringo слабити (trans.) заламати.

Lĕgo, lēgi, lectum читати, бирати.

Comp. 1) са ĕ и Perf. — lēgi: allĕgo добрати, perlego прочитати, relego наново читати. — 2) са ĭ и Perf. — lēgi: colligo скупити, deligo, eligo, seligo избрати. — Diligo љубити, intelligo увидити, negligo занемарити, имају у Perf. — lexi. Part. Perf. Pass. dilectus љубљен (од diligo) не употребљује се у прози, место тог каже се carus alicui (мио).

Fŭgio, fūgi, fugĭtum бегати.

Comp. aufugio (место abfugio) побећи, confugio побећи, diffugio разбећи се, effugio избећи, perfugio, transfugio пребећи, искочити, subterfugio утећи и т. д.

Vergo (без Perf. и Sup.) нагињати се.

Parco, peperci (ретко parsi), **parsum** штедити.

У Perf. Pass. употребљује се место parsum est temperatum est.

Pungo, pupŭgi, punctum бости.

Comp. compungo, —punxi, —punctum **избости**; **исто тако** interpungo (**тачкама**) **разликовати.**

Tango, tetĭgi, tactum дирати.

Comp. attingo, attĭgi, attactum **додирнути, достићи,** contingo **додирнути, граничити, срећно испасти,** obtingo (**без** Sup.) **допасти.**

Flecto, flexi, flexum савијати, управљати.

Comp. deflecto **скренути,** inflecto **угнути,** reflecto **завнути, закренути**

Necto, nexi и nexui, nexum спајати.

Comp. **у** Perf. **само** ui: annecto **привезати,** connecto **спојити.**

Pecto, pexi, pexum чешљати.

Plecto (**без Perf. и Sup.**) **туђи** (**обично се употребљује само Pass. plector казнити се**).

IV. Основе на l, m, n, r.

Alo, alui, alitum и altum ранити, оснажити.

Cŏlo, colui, cultum обдељавати (земљу), неговати.

Comp. accolo **код чега становати,** excolo **изобразити, украсити,** incolo **становати.**

Consŭlo, consului, consultum питати за савет.

Molo, molui, molĭtum млети.

Occŭlo, occului, occultum сакрити.

Fallo, fefelli, falsum преварити.

Comp. refello, refelli (**без** Sup.) **опровргнути.** Part. Perf. Pass. falsus **јест** Adjectivum; **оманут, преварен каже се** deceptus.

Pello, pepŭli, pulsum гонити, отерати.

Comp. appello, appuli, appulsum **дотерати, прикрмити, изићи на суво**; **исто тако** compello **стерати,** depello, expello **отерати,** impelio **натерати,** repello (Perf. reppŭli) **натраг терати** etc.

Cello не употребљује се, место тог:

Comp. percello, percŭli, perculsum **ударити, оборити.** Antecello, excello, praecello **одликовати се, надмашити, немају ни** Perf. **ни** Sup.; **место** Perf. **каже се** excellens exstiti, praestiti etc.

Vello, velli (vulsi), vulsum чупати, кидати.

Comp. avello **откинути,** evello **искинути исто тако**; **у** Perf. **само** velli; convello **откинути,** divello **раскинути,** revello **откинути**; pervello (**без** Sup.) **чупати, болети.**

Volo, nolo, malo гл. §. 117.

Tollo, sustŭli, sublātum подигнути (упор. fero стр. 101.)

Comp. attollo, extollo (**без** Perf. **и** Sup.) **уздизати.**

Cŏmo, compsi, comptum украсити.

Dēmo, dempsi, demptum одузети.

Prōmo, prompsi, promptum изнети, извадити.

Comp. deprōmo **узети однекуд,** exprōmo **показати, изнети на видик.**

Sūmo, sumpsi, sumptum узети.

Comp. absumo одузети, потрошити. assumo додати, consumo потрошити. провести, insumo употребити.

Prĕmo, pressi, pressum притискивати.

Comp. comprimo, —pressi, —pressum стиснути; исто тако deprimo површтити, exprimo истиснути, исцедити, imprimo утиснути, opprimo угушити, свладати, reprimo натраг потиснути, узбити etc.

Emo, ēmi, emptum куповати.

Comp. coëmo накуповати; остала Composita претварају ĕ у ĭ: adimo одузети, dirimo раздвојити, eximo изузети, interimo, perimo уништити, redimo искупити, откупити.

Frĕmo, fremui, fremĭtum шуштати, мрмљати.

Gĕmo, gemui, gemĭtum уздисати.

Trĕmo, tremui (без Sup.) дрктати.

Vŏmo, vomui, vomĭtum пљувати, бљувати.

Comp. evŏmo испљувати.

Cano, cecĭni, cantum певати.

Comp. concĭno, — cinui, —centum слагати се; исто тако praecino прорицати. Part. Perf. од cano није cantus, место тога (carminibus) celebratus, dictus и т. д.

Temno, —ĕre презирати, поет., место тог у прози:

Comp. contemno, —tempsi, —temptum презирати.

Gigno, genui, genĭtum родити.

Comp. ingigno усадити, progigno родити.

Pōno, pŏsui, posĭtum метнути, поставити.

Comp. appōno дометнути, compono саставити, depono положити, dispono разредити, expono изложити, разјаснити, impono уметнути, наложити, oppono супрот ставити, propono предложити, antepono, praepono предпоставити, postpono запоставити и т, д.

Cerno (crēvi, crētum) лучити, мотрити. Perf. и Sup. само у

Comp. decerno одлучити, закључити, discerno разликовати, secerno одделити.

Lĭno, lēvi или lĭvi, lĭtum помазати.

Comp. у Perf. само —lēvi: illĭno намазати, oblino умазати. (Part. oblĭtus треба разликовати од oblĭtus, које долази од obliviscor заборавити).

Sino, sīvi, sĭtum пустити.

Comp. desino, desii, desitum престати. Part. sĭtus значи као Adjectivum лежећи, положен.

Sperno, sprēvi, sprētum презирати.

Sterno, strāvi, strātum стерати, оборити.

Comp. consterno посути, покрити, prosterno оборити, substerno подастрти.

Gĕro, gessi, gestum носити.

Comp. aggĕro доносити, congero наносити, digero поделити.

Uro, ussi, ustum жећи, палити.

Comp. adūro напалити, comburo, exuro спалити, сежећи, inuro запалити, жигосати.

Păr̆io, pepĕri, partum родити. Part. Fut. pariturus.

Comp. сва по 4. коњугацији: compĕrio, compĕri, compertum дознати, repĕrio, repĕri (обично reppĕri), repertum наћи; apĕrio, aperui, apertum отворити, открити; исто тако operio и cooperio покрити, прикрити. Part. Perf. partus употребљује се место Part. Perf. од parāre стећи. Apertus значи отворен (н. пр. locus, campus, mare) и долази најчешће као Adjectivum; право пасивно значење има patefactus (patefacta porta, conjuratione). Part. Fut. Act. од Comp. прави се правилно од Supin-а, н. пр. comperturus, aperturus etc.

Curro, cucurri, cursum трчати.

Comp. accurro, accurri или accucurri, accursum дотрчати; исто тако concurro стећи се, накупити се, decurro стрчати, discurro растркати се, excurro истрчати, incurro натрчати, percurro протрчати, praecurro, procurro напрад трчати; у Perf. само curri: occurro насусрет трчати, удесити се, recurro трчати натраг, succurro хитати у помоћ.

Sĕro, (serui, sertum) уврстити, метнути. Perf. и Sup. само у

Comp. consĕro спојити, desero оставити, dissero разложити, разјаснити, insero уметнути и т. д. Desertus је Adjectivum и значи пуст, а као Part. Perf. Pass. за desero употребљује се destitutus. Part. Perf. Pass. за dissero јест disputatus.

Sĕro, sēvi, sătum сејати.

Comp. consĕro, consēvi, consĭtum посејати; исто тако insero усадити, накаламити.

Quaero, quaesīvi, quaesītum тражити, питати.

Comp. acquīro, acquisīvi, acquisītum набавити, стећи; исто тако anquīro потраживати, conquiro, exquiro, inquiro, perquiro истраживати, requiro захтевати. Exquisītus значи само изабран = одличан (magistri exquisiti, exquisitissimis verbis laudare etc).

Tĕro, trīvi, trītum трти.

Comp. āttĕro трти о што, слабити, contero растрти, obtero згазити, уништити, protero погазити.

Verro, (verri), versum помести, почистити (н. пр. domum, aedes, templa etc.)

Comp. converro, (—verri), —versum помести.

Fero, tŭli, lātum, ferre носити (гл. §. 116.).

Comp. као fero: antefĕro, praefero предпоставити, circumfero обносити, defero преносити, предати, perfero предати, поднети, profero подносити (пред кога), transfero преносити, претоварити; али:

affĕro, attŭli, allātum донети,
aufĕro, abstŭli, ablatum однети,
confĕro, contuli, collatum сносити (наносити), упоређивати,
diffĕre, distuli, dilatum одложити, одгодити, (differo, differre разликовати се).
effĕro, extuli, elatum изнети, саранити. уздићи,
infĕro, intuli, illatum унети,
offĕro, obtuli, oblatum понудити,

refĕro, retuli (обично rettuli), relatum натраг носити, јављати, причати. Од suffĕro употребљују се облици sustuli, sublatum само за Praes. tollo уклонити; место sublātus уздигнут, употребљује се elātus; за suffĕro подићи, издржати употребљује се као Perf. sustinui.

V. Основе на s и x (=cs)

Texo, texui, textum ткати.

Comp, contexo сатка́ти, склопити, intexo уткати, уметнути, praetexo опточити, retexo распрести, уништити, pertexo откати.

Arcesso, arcessīvi, arcessītum позвати; исто тако accerso.

Capesso, capessīvi, capessītum својски прихватити.

Facesso, facessīvi, facessītum својски вршити.

Incesso, insessīvi и incessi (без Sup.) напасти на кога.

Lacesso, lacessīvi, lacessītum дражити.

Vīso, visi (без Sup.) огледати, обићи (посетити).

VI. Основе́ на u и v.

Acuo, acui, acūtum оштрити. Part. Perf. Pass. нема; acutus се само као Adjectivum употребљује, и значи оштар.

Arguo, argui, (argūtum) окривити. Part. Perf. Pass. нема; argutus је само Adjectivum са значењем оштроуман.

Comp. coarguo осведочити, потворити, окривити (Part. Perf. Pass. convictus), redarguo опровргти. Part. Perf. Pass. refutatus).

Exuo, exui, exūtum свући.

Imbuo, imbui, imbūtum умочити.

Induo, indui indūtum обући.

Luo, lui luitum платити, бити кажњен.

Luo, lui, lūtum прати.

Comp. abluo опрати, diluo растаљити (течношћу), раслабити (dilūtus Adj. (гакат, слаб, блед) eluo испрати, измити, уништити, polluo окаљати, обесветити.

Minuo, minui, minūtum умањавати.

Comp. deminuo, imminuo умалити, покварити и т. д.

Ruo (rui, rūtum само код Comp.) срљати, Part. Fut. ruiturus.

Comp. (intrans.) corruo срушити се, irruo грунути унутра (оба без Sup.); (transit.) diruo, —rui, —rūtum разорити; исто тако eruo ишчупати obruo обасути; proruo (intrans) искренути, и (trans) оборити.

Statuo, statui, statūtum определити, закључити:

Comp. constituo, constitui, constitūtum закључити; исто тако destituo оставити (на цедилу, у блату), instituo уредити, restituo успостављити, повратити, substituo заменити.

Suo, sui, sūtum шити.

Comp. consuo сашити, dissuo рашити, insuo ушити.

Tribuo, tribui, tribūtum дати, поделити.

Comp. attribuo додати, distribuo разделити etc.

Solvo, solvi, solūtum решити, платити.

Comp, absolvo одрешити, ослободити, dissolvo растројити, exsolvo ибавити, опростити, persolvo платити, resolvo натраг платити.

Volvo. volvi, volūtum ваљати, окретати.

Comp. convolvo ваљати, окретати, devolvo свољати, evolvo извољати, involvo умотати, obvolvo застрети, revolvo натраг ваљати, окретати, subvolvo подавити.

Congruo, congrui (без Sup.) слагати се,подударати се.

Ingruo, ingrui (без Sup.) продрети.

Metuo, metui (без Sup.) бојати се.

Pluo, plui (pluvi) (без Sup.), употребљује се понајвише као verbum impersonale: pluit пада киша.

Struo, struxi, structum подизати, зидати.

Comp. construo, exstruo сазидати, destruo порушити, растројити instruo уредити, obstruo зазидати, закрчити.

Vivo, vixi, victum живити.

Fluo, fluxi, fluxum тећи.

Comp. affluo пратјецати, обиловати, circumfluo опгицати, confluo сливати се, diffluo разливати се, effluo истећи, изливати се etc.

VII. Основе на sc у Praesens-у. Ово sc спада основи само код ових глагола:

Compesco, compescui (без Sup.) укротити.

Disco, didici (без Sup.) учити.

Comp. addisco, addidici приучити; dediscо одучити, edisco напамет учити, perdisco темељно учити.

Posco, poposci (без Sup.) захтевати.

Comp. deposco, depoposci изискати; исто тако exposco захтевати, reposco (без Perf.) захтевати натраг.

У осталих глагола на sco свршује се основа на вокал.Овамо спадају Verba са инхоативним свршетком и сама Inchoativa. Прва су:

Cresco, crēvi, crētum расти.

Comp. accresco прирасти, марасти, concresco срасти се, decresco опадати. (бивати мањи), excresco израсти, recresco инова расти, succresco прирастати.

Nosco, nōvi, nōtum познавати.

Comp. agnosco познати, увидити, cognosco познати, сазнати и recognosco изнова прегледати, у Sup. agnĭtum, cognĭtum и recognĭtum; но ignosco, ignōvi, ignōtum опростити; dignosco, internosco (оба без Sup.) разликовати.

Pasco, pāvi, pastum пасти (trans.), напасати.

Comp. depasco попасти, обрстити.

Quiesco, quiēvi, quiētum почивати

Comp. acquiesco умирити се, conquiesco смирити се, осећати се задовољним, requiesco починути, одморити се.

Suesco, suēvi, suētum навикнути се.

Comp. assuesco, consuesco навикнути се, привикнути се.

Inchoativa означују починање какве радње или каквог стања, и изводе се од чести од Verba (Inchoativa verbalia), од чести од Adjectiva и Substantiva (Inchoat. nominalia). Прва имају већом страном Perfectum, а неколика и Supinum основног глагола. Inchoat. nominatia имају од чести Perfectum на ui; већина пак нема ни Perfectum ни Supinum.

1) Inchoativa verbalia.

a) са Perf. и Supin-ом основног глагола:

Iveterasco, inveterāvi, inveterātum (invetĕro) старити, остарити, (inveteratus укорењен).

Coalesco, coalui, coalĭtum (alo) срасти се.

Condolesco, condolui, condolĭtum и indolesco (doleo) заболити.

Convalesco, convalui, convalĭtum (valeo) оздравити, ојачати.

Exardesco, exarsi, exarsum (ardeo) букнути, распалити се.

(Olesco) отуд adolesco, adolēvi, adultum одрасти, abolesco, ēvi —ĭtum нестати, exolesco, ēvi, —ētum и obsolesco, —ēvi, —ētum застарити, извештати.

Concupisco, concupīvi, concupītum (cupio) зажелити.

Obdormisco, obdormīvi, obdormītum (obdormio) заспати.

Revivisco, revixi, revictum (vivo) оживити.

Scisco scīvi, scītum (scio) закључити, одлучити (populiscītum, plebiscītum, народна одлука).

Comp. adscisco примити, conscisco одлучити, задати (н. пр. sibi mortem), descisco отпасти, rescisco дознати, дочути.

b) са Perfect-ом основног глагола:

Aresco, exaresco, —arui (areo) осушити се, усанути.

Conticesco, conticui (taceo) умукнути.

Delitesco, delitui (lateo) сакрити се.

Effervesco, efferbui (ferveo) ускипити; исто тако defervesco преврети, покипити.

Effloresco, efflorui (floreo) процветати.

Exalbesco, exalbui (albeo) избелити, побледити.

Excandesco, excandui (candeo) усјати се,

Extimesco, extimui (timeo) бојати се: исто тако pertimesco.

Erubesco, erubui (rubeo) поцрвенити.

Horresco, exhorresco, perhorresco, —horrui (horreo) страшити се, препасти се.

Languesco, relanguesco, —langui (langueo) малаксати. клонути.
Liquesco, deliquesco, —licui (liqueo) растопити се.
Occalesco, occallui (calleo) постати неосетљив.
Putresco, putrui (putreo) иструнути, иструлити.
Senesco, consenesco, —senui (seneo) старити, остарити.
Stupesco, obstupesco, —stupui (stupeo) препасти се, упропастити се.
Tabesco, contabesco, extabesco, —tabui (tabeo) пропадати, губити се.
Tepesco, tepui (tepeo) узмлачити се.
Contremisco, contremui (tremo) задрктати.
Ingemisco, ingemui (gemo) узданути.
Resipisco, resipui (sapio) опаметити се.
Adhaeresco, inhaeresco, —haesi (haereo) прилепити се.

c) без Perfect-а и Supin-а:

Hisco место hiasco (hiare) зијати.
Albesco (albeo) белити (intrans.).
Augesco (augeo) множити се, расти.
Flavesco (flaveo) жутити (intrans.).
Hebesco (hebeo) отупити (intrans.), малаксати.

2) Inchoativa nominalia са Perfect-ом:

Duresco, obduresco, obdurui (durus) тврднути, отврднути.
Evanesco, evanui (vanus) нестати, излапити.
Increbresco, percrebresco, percrebui (creber) учестати.
Maturesco, maturui (maturus) зрети, сазревати.
Obmutesco, obmutui (mutus) умукнути.
Obsurdesco, obsurdui (surdus) оглувити.
Recrudesco, recrudui (crudus) позледити се, повратити се (о ранама).

Без Perfect-а су ова Inchoat. nominalia: ditesco обогатити се, ingravesco отежати, pinguesco дебљати, repuerasco подетити се и још нека друга.

VIII. Semideponentia: fīdo, fīsus sum, fidere, обичније confido, confīsus sum, confidere уздати се, поверовати, и diffido, diffīsus sum, diffidere не уздати се.

Неправилна Perf. и Sup. у четвртој коњугацији.

Amicio (без Perf.), amictum заогрнути, оденути. §. 108.
Comperio, reperio, aperio и operio глед. стр. 101. под Pario.
Eo и queo глед. неправилна Verba (§. 118 и 119).
Farcio, farsi, fartum пунити, кљукати, трпати.

Comp. confercio, confersi, confertum сабити, effarcio (effercio) испунити, infercio укљукати, refercio напунити, накљукати.

Fulcio, fulsi, fultum подупирати.

Haurio, hausi, haustum црпсти; исто тако **exhaurio** исцрпсти.

Sălio, salui (salii ретко), **saltum** скакати.

Comp. desĭlio, —silui, —sultum доле скочити; исто тако exsilio искочити, insilio ускочити. resilio натраг скочити, transilio прескочити.

Sancio, sanxi, sanctum (sancītum) светити, посветити, установити. Part. Perf. Pass. обично sanctus.

Sarcio, sarsi, sartum крпити, поправљати.

Sepĕlio, sepelīvi, sepultum закопати, сарапити.

Saepio (sēpio), **saepsi, saeptum** оградити (н. пр. плотом etc.).

Sentio, sensi, sensum осећати.

Comp. consentio слагати се, dissentio не слагати се, praesentio напред осећати, слутити.

Vĕnio, vēni, ventum доћи.

Comp. advenio доћи, convenio стећи се, састати се, сложити се, evenio догодити се, intervenio умешати се, invenio наћи, пронаћи, obvenio сусрести, допасти, pervenio доћи, стићи, provenio изићи, subvenio доћи у помоћ etc.

Vincio, vinxi, vinctum везати.

Comp. devincio обвезати (себи) кога, revincio привезати, утврдити.

Ferio ударити, **superbio** поносити се и **Verba desiderativa** на **—urio** (глед. §. 157. 3.) немају ни Perfect ни Supin.

Deponentia.

§. 109. I. Deponentia прве коњугације правилна су сва, и по тој коњугацији иде највећи број Deponentia, од прилике 170. Примери под §. 99.

§. 110. II. Deponentia друге коњугације. Има их свега осам, и то пет са правилним, три са неправилним Perfect-om:

Liceor, licĭtus sum давати за што (при лицитацији).

Comp. polliceor обећати.

Mereor, merĭtus sum заслужити, учинити се заслужним. (Bene, male mereri, bene meritus).

Comp. emereor услужити (такође пасивно emeritus услужен), promereor учинити се заслужним.

Misereor, miserĭtus (miserĭus ретко) **sum** смиловати се.

Tueor, tuĭtus (чешће tutatus) **sum** штитити, чувати.

Comp. contueor, — tuĭtus sum огледати, intueor сматрати.

Vereor, verĭtus sum бојати се поштовати.

Comp. revereor поштовати, subvereor без Perf. побојавати се.

Făteor, fassus sum признавати.

Comp. confiteor, confessus sum признати, profiteor изјавити отворено, очитовати. Diffiteor порицати нема Perf.

Reor, rătus sum мислити (нема Part. Praes.).

Medeor лечити, нема Perfect-а. (Као Perf. употребљује се medicātus sum или sanavi).

III. Deponentia треће коњугације. Има их свега 29: §. 111.

Fruor, fruĭtus и fructus cum (ретко, место тог usus sum) уживати. Part. Fut. Act. fruiturus.

Comp. perfruor, perfructus sum подпуно уживати.

Fungor, functus sum извршивати.

Comp. defungor, perfungor обавити, претрпити, свршити.

Vĕhor, vectus sum возити се (управо Passiv од veho стр. 97.)

Comp. invehor (in aliquem) напасти на кога (грдњом), карати кога.

Grădior, gressus sum корачати.

Comp. aggrĕdior напасти, congredior сукобити се, digredior разићи се, egredior изићи, ingredior ући, progredior напред ићи, напредовати, regredior ићи натраг, узмицати, transgredior прећи.

Lăbor, lapsus sum оклизнути се, пасти.

Comp. collăbor згрувати се, delabor спасти' dilabor распасти се, elabor умаћи,, illăbor упасти, prolabor напред оклизнути се, пропасти.

Lŏquor, locūtus sum говорити.

Comp. allŏquor ословити, colloquor разговарати се, eloquor изговорити, obloquor порицати.

Mŏrior, mortuus sum умрети. Part. Fut. Act. moriturus.

Comp. demorior поумирати, emorior изумрети.

Nĭtor, nīsus и nixus sum ослањати се.

Comp. annĭtor наслањати се на што, connitor, enitor трудити се, innitor ослањати се на што, obnitor одупрети се о што.

Pătior, passus sum трпити.

Comp. perpĕtior, perpessus sum претрпити, поднети.

Plector не употребљује се.

Comp. amplector, amplexus sum и complector обухватити, загрлити.

Quĕror, questus sum тужити се; исто тако conquĕror потужити се.

Sĕquor, secūtus sum следити, поводити се.

Comp. assĕquor, consĕquor постићи, стићи, exsequor извршити, insequor, persequor гонити, obsequor покоравати се, prosequor пратити, subsequor узастопце ићи (за ким).

Utor, ūsus sum употребљавати.

Comp. abūtor злоупотреблавати, deutor хрђаво поступати.

Revertor повратити се, има у Perf. reverti; исто тако devertor свернути се и praevertor претећи. Само облик reversus употребљује се као Participium (повративши се).

Adipiscor, adeptus sum постићи.

Defetiscor, defessus sum уморити се (defessus Adj.)

Expergiscor, experrectus sum пробудити се.

Irascor, (irātus sum), срдити се. Као Perf. употребљује се succensui. Iratus јест Adjectivum.

Miniscor не употребљује се.

Comp. comminiscor, commentus sum измислити, и reminiscor сећати се, који глагол Perf. нема, већ се употребљује recordatus sum.

Nanciscor, nactus или обичније nanctus sum постићи, добити.

Nascor, natus sum постати, родити се. Part. Fut. Act. nasciturus.

Comp. enascor израсти, innascor постати у чему (innatus урођен), renascor наново расти.

Obliviscor, oblītus sum заборавити.

Paciscor, pactus sum погађати се, начинити уговор.

Pascor, pastus sum пасти (intrans.)

Proficiscor, profectus sum путовати, отићи.

Ulciscor, ultus sum осветити.

Vescor (без Perf.) јести, ранити се. Perf. употребљује се ēdi.

Ringor (без Perf.) кесити се.

Liquor (без Perf.) топити се.

§. 112. Deponentia четврте коњугације. Има их свега 13, седам са правилним, шест са неправилним Perfect-ом:

Blandior, blandītus sum ласкати, удварати се.

Largior, largītus sum поклањати.

Mentior, mentītus sum лагати.

Comp. ementior слагати, измислити.

Mōlior, molītus sum намеравати, подузимати.

Comp. amōlior уклонити, demōlior порушити.

Partior, partītus sum делити.

Potior, potītus sum докопати се, задобити. Код песника налази се у Praes. Ind. понајвише potĭtur, potĭmur; у прози у Imperfect-у Conj. такође potĕretur, potĕremur.

Sortior, sortītus sum бацити коцку, добити коцком.

Assentior, assensus sum пристати; Perf. такођер assensi.

Expĕrior, expertus sum искусити, покушати.

Mētior, mensus sum мерити.

Comp. admētior домерити dimetior размерити, emetior измерити.

Oppĕrior, oppertus (opperītus) sum чекати.

Ordior, orsus sum почети, исто тако exordior започети.

Orior, ortus sum појавити се, постати. Part. Fut. Act. oriturus. Praes; Ind. иде по трећој коњугацији; дакле orĕris, orĭtur, orĭmur; Imperf. Conj. има правилно orīrer, или такођер orĕrer, у трећем лицу Sing. чешће orĕretur.

Comp. coŏrior, exorior и oborior постајати, подизати се, као orior. Adorior напасти, иде само по четвртој коњугацији.

Verba anomala.

Осим помоћног глагола sum (§. 87.) има још 10 других глагола, који се у појединим облицима разликују од облика све четири коњугације. Зову се с тога Verba anomala или неправилни глаголи, и ово су: §. 113.

possum, edo, fero, volo, nolo, malo, eo, queo, nequeo, fio.

1. Possum, potui, posse моћи. §. 114.

Овај глагол сложен је из pot (од potis кадар) и sum, те с тога и спреже се као sum; но 1) где облици од sum са s почињу, претвара се pot у pos; 2) где облици од sum са e почињу остаје pot, осим у posse и possem (место potesse, potessem); 3) где облици од sum са f почињу, избацује се f, н. пр. potui место potfui.

	Indicativus.	Conjunctivus.
	Praesens.	
S.	possum могу	possim да могу
	potĕs	possīs
	potest.	possit.
Pl.	possŭmus	possīmus
	potestis	possītis
	possunt.	possint.
	Imperfectum.	
S.	potĕram могах	possem могао бих
	poteras	posses
	etc.	etc.
	Futurum.	
S.	potĕro моћи ћу	
	poteris	
	poterit.	нема.
Pl.	poterĭmus	
	poterĭtis	
	potĕrunt.	
	Perfectum.	
S.	pŏtui могао сам	potuĕrim да сам могао
	potuisti	potueris
	etc.	etc.
	Plusquamperfectum.	
S.	potuĕram био сам могао	potuissem
	potueras	potuisses
	etc.	etc.

Futurum exactum.

S. potuĕro будем могао
potueris
potuerit
Pl. potuerĭmus
potuerĭtis
potuĕrint.

нема.

Infinitivus.

Praes. posse моћи.
Perf. potuisse да је могао.

Imperativus нема.

Participium нема; potens употребљује се само као Adjectivum, значи моћан.

§. 115. 2. Edo, ēdi, ēsum, edere јести.

Овај Verbum иде са свим правилно по трећој коњугацији; но осим тога има он поједине скраћене облике, који су са свим једнаки оним облицима од sum, што почињу са es, само што се отегнуто изговарају.

Praes. Ind. act.

S. edo
edis и ēs
edit и ēst
Pl. edimus
editis или ēstis
edunt.

Imperf. Conj. Act.

ederem или ēssem
ederes или ēsses
и т. д. као Conj. Impf. од sum.

Imperativus.

Praes. ede или ēs
edite или ēste.
Fut. edito или ēsto
editote или ēstote
edunto.

Infinitivus.

Praes. edere или ēsse.

Прим. Исто тако иду и Composita: comĕdo, exĕdo, perĕdo потрошити, појести, дакле и. пр. comedĕre и comēsse, comedĕrem и comēssem и т. д. Од comedo има такође Part. Pf. Pass. comestus. — У Passiv-у налази се само editur и ēstur, једе се, ederetur и ēssētur јело би се.

§. 116. 3. Fĕro, tŭli, lātum, ferre носити.

Овај Verbum иде правилно по трећој коњугацији. Неправилан је у следећим облицима:

Praesens Ind. Act.	Praesens Ind. Pass.
S. fero, fers, fert.	S. feror, ferris, fertur.
Pl. ferĭmus, fertis, ferunt.	(остало правилно).

Imperativus Act.	Imperativus Pass.
S. fer, ferto, ferto.	S. ferre, fertor, fertor.
Pl. ferte, fertote, ferunto.	(остало правилно).

Све остало изводи се правилно од горе наведених основних облика, дакле: Inf. Praes. Pass. ferri, Imperf. Conj. Act. ferrem, Pass. ferrer etc. Fut. Act. feram, feres etc. Pass. ferar, ferēris etc. Perf. Conj. Act. tulerim, Plusq. tuleram, tulissem; Fut. exact. tulero Perf. Pass. latus sum, latus sim; Plusq. latus eram, latus essem.

Прим. Исто тако иду Composita од fero. Глед. §. 107. стр. 101.

4. Volo, volui, velle хтети. §. 117.
Nolo, nolui, nolle нехтети.
Malo, malui, malle волити.

Ова Verba иду по трећој коњугацији, и имају неправилне облике само у Praes. Indicat. и Conj., затим у Infin. Praes., и Imperf. Conj.

	Indicativus.			Conjunctivus.	
			Praesens.		
S.	vŏlo	nōlo	mālo	vĕlim	nōlim	mālim
	vīs	non vīs	māvis	velīs	nolīs	malīs
	vult	non vult	māvult	vĕlit	nolit	malit
Pl.	volŭmus	nolŭmus	malŭmus	velīmus	nolīmus	malīmus
	vultis	non vultis	mavultis	velītis	nolītis	malītis
	volunt.	nolunt.	malunt.	velint	nolint	malint.
			Imperfectum.			
S.	volēbam	nolēbam	malēbam	vellem	nollem	mallem
	volēbas	nolēbas	malēbas	velles	nolles	malles
		etc.			etc.	
			Futurum.			
S.	volam	nolam	malam			
	voles	noles	males			
		etc.				
			Perfectum.			
S.	volui	nolui	malui	voluĕrim	noluerim	maluerim
	voluisti	noluisti	maluisti	volueris	nolueris	malueris
		etc.			etc.	

Plusquamperfectum.

S. voluĕram	nolueram	malueram	voluissem	noluissem	maluissem
volueras	nolueras	malueras	voluisses	noluisses	maluisses
	etc.			etc.	

Futurum exactum.

S. voluĕro	noluero	maluero
volueris	nolueris	malueris
	etc.	

Imperativus.

Praes. S. noli немој
Pl. nolīte
Fut. S. nolīto
nolīto
Pl. nolītōte
nolunto.
(volo и malo немају Imperativ).

Infinitivus.

Praes. velle, nolle, malle.
Perf. voluisse, noluisse, maluisse.

Participium.

volens (Adj. вољно), nolens, (malo нема Partic.)

Прим. Место si vis налази се кадикад облик sīs, ако оћеш, ако је по вољи.

§. 118. 5. Eo, īvi, ĭtum, īre ићи.

Овај Verbum иде понајвише правилно по четвртој коњугацији; но осим краткогī у Supin-у има такође у Praesens-у и оним временима, што се отуда изводе, неправилне облике:

	Indicativus.	Conjunctivus.
Praes.	eo, īs, it, īmus, ītis, eunt.	ĕam, eas, eat, eāmus, eatis, eant.
Imperf.	ībam, ibas etc.	īrem, īres etc.
Fut.	ībo, ibis etc.	—
Perf.	īvi, ivisti etc.	iverim, iveris etc.
Plusq.	īveram, iveras etc,	ivissem, ivisses etc.
Fut. ex.	īvero, iveris etc.	—

Imperativus.

Praes. ī; īte.
Fut. īto
īto
itōte
eunto.

Infinitivus.

Praes. īre.
Perf. ivisse.
Fut. iturum esse.

	Participium.	Gerundium.	Supinum.
Praes.	iens	Gen. eundi.	ĭtum.
	(Gen. euntis).	Dat. eundo.	ĭtu.
Fut.	iturus, a, um.	Acc. (ad) eundum.	
		Abl. eundo.	

Исто тако иду Composita, само што у Perf. и отуд исведеним облицима свагда v избацују, и што у Inf. Perf. и Conj. Plusq. двоструко і понајвише у једно ī сливају; н. пр. redeo, Perf. redii (не redīvi), Plusq. redieram, Fut. ex. rediero, Inf. Perf. redīsse, Plusq. Conj. redīssem. Composita су ово:

abeo отићи	praeeo напред ићи
adeo приступити	pereo пропасти
circumeo обилазити	praetereo ићи мимо чега, прећи
coeo заједно ићи	prodeo изићи, истаћи се
exeo изићи	redeo вратити се
ineo ући	subeo подићи, подврћи се
introeo ући	transeo прећи
intereo пропасти	veneo бити на продају.
obeo ишчекивати, умрети	

Прим. 1. Eo и она Composita, која имају непрелазно значење, као abeo отићи, redeo вратити се ect. имају у Passiv-у само треће лице Singularis: itur иде се, ibitur ићи ће се, ĭtum ost ишло се и т. д; а она Composita, што прелазно значење имају, као adeo, ineo, praetereo, transeo (aliquem или aliquid) имају потпун Passiv, н. пр. adeor, adīris, adĭtur, adīmur. adimini, adeuntrr; Conj. adear: Impf. adĭbar, adīrer; Fut. adĭbor etc.

Прим. 2. Compositum ambio (место ambeo) обилазити (кога, да се што добије), иде правилно по четвртој коњугацији, дакле: ambiunt, ambiam, ambiebam (кашто ambibam), ambiens, ambientis, ambiendum; Part. Perf. Pass. ambĭtus (ваља разликовати од Subst. ambĭtus).

Прим. 3. Veneo (од venum eo) продајем се, на продају сам (Passiv за vendo), спреже се исто тако као eo; Supinum, Imperativns, Participium и Gerundium нема. Дакле venĭbam, (но и veniebam), venirem, venibo, venii, venieram, venissem etc.

6. Queo, quīvi, quĭtum, quīre моћи. §. 119.

Nequeo, nequīvi, nequĭtum, nequīre не моћи.

Оба ова глагола спрежу се са свим као eo, но употребљују се само у неким облицима, нарочито у Praes. Ind. и Conj., у Imperf., и појединим лицима Perf. и Plusquamperf. Ind. и Conj. — У Fut. налазе се само облици quibo, quibunt, nequibunt.

Praesens.

Indicativus.	Conjunctivus.
S. queo quīs, quit	queam, queas, queat
Pl. quīmus, quītis, queunt.	queāmus, queātis, queant.
Исто тако nequeo, nequis etc.	Исто тако nequeam etc.

Imperfectum.

S. nequibam, as, at etc. nequīrem, es, et etc.

§. 120. 7. Fĭo, factus sum, fiĕri постајати (бивати), начинити се.

Овај Verbum сматра се као Passtvum од facio (правити) те Perfectum, Plusq., и Futurum exactum и имају пасиван облик од facio, пошто се праве помоћу Participium-а factus. — Praesens Ind. и времена, што се отуд изводе, иду по четвртој коњугацији; неправилан је Infinitivus fieri и Imperfectum Conj. fierem.

	Indicativus.	Conjunctivus.
Praes.	fĭo, fĭs, fit	fiam, fias, fiat
	(fĭmus, fĭtis), fĭunt.	fiāmus fiātis, fiant.
Impf.	fĭebam, fiebas, fiebat	fiĕrem, fiĕres, fieret
	fiebamus, fiebatis, fiebant.	fieremus, fieretis, fierent.
Fut.	fĭam, fies, fiet	—
	fiēmus, fiētis, fient.	
Perf.	factus (a, um) sum.	factus (a, um) sim.
Plusq.	factus (a, um) eram.	factus (a, um) essem.
Fut, ex.	factus (a, um) ero.	—

Imperativus.	Infinitivus.
Praes. fĭ	Praec. fiĕri.
fĭte.	Perf. factum (am, um) esse.
fĭto	Fut. factum iri (само Pass. за facio).
fĭto	futurum (am, um) esse или fore (да ће постати).
fitōte	
fiunto.	

Participium.

Praes. —
Perf. factus, a, um.
Fut. faciendus, a, um.

Прим. 1. Исто тако иду у Passiv-у она Composita od facio, што су са глаголима начињена (глед. §. 107. стр. 98.) Дакле calefacio грејем. Passiv: calefĭo, calefĭs, calefĭt etc.; calefiebam, calefierem, calefiam, calefieri etc.; patfacio отварам, Passiv: patefio, patefis, patefit etc.

Прим. 2. Од fio налазе се неколика defectiva composita; н. пр. infit он почиње; defit не доставе; defiunt, defiat, defieri.

Прим. 3. Fio, осим тога још veneo (§. 118. Прим. 3.) и vapulo (avi, atum, are), бијем се, то су једина три глагола са активним обликом и пасивним значењем. Зову се Verba neutropassiva.

Verba defectiva.

Да многа Verba немају по гдекоје облике, особито Supinum, и што се отуд изводи, или Perfectum и Supinum заједно, већ је напред местомице речено. Али наиме она Verba називају се defectiva или глаголи, оскудни, што немају премноге облике. Та су Verba: 1) три Perfect-а: memini, coepi, odi; 2) inquam; 3) ajo; 4) fāri; 5) quaeso; 6) Imperativi: ăge, apăge, ăve, salve, văle, cĕdo; 7) forem. §. 121.

1) Memĭni сећам се, ōdi мрзим, coepi почео сам, употребљује се само у Perfect-у и оним облицима што се отуд изводе. Као што Perfecta memini и ōdi имају значење Praesens-а, тако Plusquamperfecta имају значење Imperfect-а, а Futura exacta значење Futur-а; дакле memineram сећах се, oderam мрзијах; meminero сећаћу се, odero мрзићу.

Perf. Ind.	memini	odi	coepi
	meministi	odisti	coepisti
	meminit	odit	coepit
	meminĭmus	odĭmus	coepĭmus
	meministis	odistis	coepistis
	meminērunt.	odērunt.	coepērunt.
Perf. Conj.	meminĕrim etc.	odĕrim etc.	coepĕrim etc.
Plusq. Ind.	meminĕram	odēram	coepĕram
Plusq. Conj.	meminissem	odissem	coepissem
Fut. exact.	meminĕro	odĕro	coepero
Imperat.	memento, mementote	—	—
Inf. Perf.	meminisse	odisse	coepisse
Inf. Fut.	—	osurum esse	coepturum esse
Part. Fut. Act.	—	osurus, a, um	coepturus, a, um
Part. Pf. Pass.	—	—	coeptus, a, um.

Прим. 1. Као Praesens, Imperfectum и Futurum за coepi употребљују се incipio, incipiebam, incipiam. После пасивног Infinitiv-а са пасивним значењем употребљује се место coepi — coeptus sum, н. пр. Nos de republica consuli coepti sumus. Urbs aedificari coepta est.

Прим. 2. Међу memini, odi уврштује се обично још један Verbum, који истина Praesens има, али се у Perfect-у Praesens-ом преводи. То је nosco познајем. Од nosco има Perfectum nōvi значење: знам, и дакле noveram знађах, novero знаћу. — Novisti или nosti знаш, noveram или nōram, novissem или nōssem, novisse или nōsse глед. §. 100. 4.

2) Inquam велим, има ове облике: §. 122.

Praes.	inquam, inquis, inquit, inquĭmus, inquĭtis, inquiunt.
Imperf.	inquiebat.

Fut. — inquies, inquiet.
Perf. — inquisti, inquit.
Imperat. inque, inquĭto. Остало нема.

Прим. Inquam употребљује се онда, кад когод непромењено наводи своје или туђе речи, н. пр. Est vero, inquam, notum signum, јест заиста, велим, познат печат. — У историјском приповедању употребљује се inquam такође као Perfectum, те се онда преводи са нашим рекох,

§. 123. 3) Ajo, тврдим, кажем.

Praes. ajo, ăis, ăit, ajunt. Conj. ajas, ajat, ajant.
Impf. ajebam etc. потпун.
Perf. — ait. Остало нема.

Прим. Уитни облик aisne? мислиш? скраћује се у ain'; Participium ajens има придевско значење; н. пр. negantia contraria ajentibus.

§. 124. 4) Fāri говорити, застарела и поетска реч. Има ове облике:

Praes. Ind. — fātur.
Fut. fābor, fabitur.
Perf. fātus sum, est.
Plusq. fātus eram, erat.
Imperat. fāre.
Inf. fari.
Part. Pf. fātus.
Part Fut. Pass. fandus (nefandus за неказати, ужасан).
Gerund. fando.
Sup. fātu.

Прим. Composita: affari ословити, effari, profari изрећи, interfari упадати у реч, praefari говорити напред, имају више облика него fari, и налазе се такође понајвише код песника. — Најобичнији је у прози Gerundium fando у фрази (изреци): fando audire знати из чувења.

§. 125. 5) Quaeso молим, и quaesŭmus молимо; осталих облика нема. Употребљује се понајвише као уметак у говор, н. пр. Quid, quaeso, faciam?

§. 126. 6) Imperativi.

Apăge (= abige уклони) даље! одлази! apage te торњај се! apage istum hominem даље с тим човеком!
Salve здраво! salvēte, salvēto, Infin. salvēre. Fut. salvēbis.
Ave или Have здраво! Добро дошао! avēte, aveto, Inf. avere.
Vale Остај здраво! с богом! valete, valeto, Inf. valere. Fut. valebis.
Age де! Plur. agĭte.

Cedo Дај амо! Амо! Казуј! н. пр. cedo aquam manibus амо воде за руке; cedo senem амо са старцем; cedo, quid faciam казуј, шта да радим. — У Plural-у каже се cette (место cedĭte) дајте амо, казујте.

7. **Fŏrem** био бих, има још само облике fores, foret, forent и Inf. fore једнако облику futurum (am, um, os, as, a) esse. Упор. §. 87 Прим. §. 127.

Verba impersonalia.

Verba impersonalia зову се она Verba, што немају известан лични субјект (ја, ти, он etc.) те се с тога само у 3. лицу Sing. употребљују (кроз сва времена). §. 128.

Имају обично само следеће облике Indicativ-a, Conjunctiv-a и Infinitiv-a:

Indic. fulgurat сева.	Conj. fulguret.
fulgurabat севаше.	fulguraret.
fulgurabit севаће.	—
fulguravit севало је.	fulguraverit.
fulguraverat било је севало.	fulguravisset.
fulguraverit буде севало.	—

Infin. fulgurare севати.
fulguravisse да је севало

Impersonalia јесу:

1. Verba, која означују неке појаве у природи, као:

fulgŭrat сева	ningit пада снег.
fulmĭnat сева.	pluit пада киша.
gelat смрзава се.	rorat пада роса.
gradinat пада туча, град.	tonat грми.
lapidat пада (с неба) камење.	vesperascit (ādvesperacit, advesperavit) смркује се.
illucescit, illuxit свањује.	

2. Следећа Verba друге коњугације:
piget (me) гади (ми) се, Perf. piguit и pigĭtum est.
pudet (me) стидим се, Perf. puduit и pudĭtum est.
poenĭtet (me) кајем (се), Perf. poenituit.
taedet (me) мрзи ме, додијало ми је, Perf. само pertaesum est.
miseret (me) жао ми је, Perf. само miserĭtum est.
decet (me) пристоји се за ме, Perf. decuit.
dedecet (me) не пристоји се за ме, Perf. dedecuit.
oportet треба, нужно је, Perf. oportuit.

libet или lubet (mihi) допада ми се, од воље ми је, Perf. libuit и libĭtum est.

licet (mihi) слободно је, допуштено је, Perf. licuit и licĭtum est.

Прим, 1. У ових глагола Imperativ се замењује Conjunctiv-ом Praes., н. пр. pudeat te стиди се, misereat te pauperum сиилуј се на сиромашне. Participia налазе се само од појединих Impersonalia као poenitens кајући се. Decens пристојан, libens вољан pudens стидљив употребљују се као Adjectiva. Од poenitet и pudet налазе се casus obliqui Gerundium-a, као causa poenitendi, и због тог такође Gerundivum, н. пр. pudendum est.

Прим. 2. Decet и dedecet могу имати лични субјект и то само Neutrum ког Pronomen-a или Adjectiv-a, н. пр. Aliena nos non decent. Такође licet може за субјект имати Neutrum ког Pronomen-a или Adjectiv-a; н. пр. non omnia licent.

3. Следећа Verba само у неком извесном значењу, дочим се иначе у свима лицима употребљују:

accēdit амо долази	superest преостаје
accĭdit, contingit, evĕnit } догађа се	sufficit довољно је
	praestat боље је, преће је
fit бива	interest, rēfert } до тог стоји
condūcit добро је	appāret очевидно је
convĕnit приликује, подноси	liquet, patet } јасно је
juvat весели, милина је	
expedit корисно је	fallit (me), fugit (me), praeterit (me) } не знам.
stat, constat } стоји, познато је	
restat преостаје	

4. Треће лице Sing. Passivi, наиме од непрелазних глагола (који иначе и немају ништа више у Passiv-у §. 85. Прим.) н. пр. pugnatur бори се, sedetur седи се, curritur трчи се, itur иде се, vivitur живи се. Исто тако у осталим временима; н. пр. sedebatur седјаше се, vivetur живиће се, itum est ишло се, pugnatum erat било се борило.

Прим. Ова Verba могу имати лице, које ради, у Ablativ-у са препозицијом a или ab, н. пр. a me pugnatur борим се, a me pugnatum est борио сам се, a militibus pugnatum erat војници су се били борили и т. д.

Verba abundantia.

§. 129. Verba abundantia зову се она Verba, што уз једнако значење имају две различне врсте спрезања. Амо спадају:

1) Verba, у којих се облици правс по различним коњугаци-

јама, као: lavāre и lavĕre, ciēre и cire, fervēre и fervĕre, tergēre и tergĕre.

4. Verba, која се у једној истој коњугацији као Activa и Deponentia на o и or спрежу, н. пр. assentio и assentior, augŭro и uguror, fenĕro и feneror, luxurio и luxurior, mereo и mereor, partio и partior, popūlo и populor. Међутим употребљује се понајвише један или други од ових облика.

VI. ADVERBIA.

Adverbia су такове речце (particulae), које се као ближи опредељај уз Verba међу (ad-verbia); н. пр. Cicero eleganter scripsit, Цицерон је лепо писао. Но међу се Adverbia такође и уз Adjectiva и уз друга Adverbia, н. пр. valde doctus врло учен, nimis cito одвећ брзо. §. 130.

Adverbia или су primitiva (првобитна), која се од других речи не изводе, као: heri јуче, saepe често, semper увек, ita, sic тако, vix једва и т. д.; или derivata (изведена). Derivata су постала од чести од Substantiva, као: virītim (vir) човек по човек; од чести од Adjectiva; као: pulchre (pulcher) лепо, prudenter (prudens) мудро; од чести од Pronomina, као: ibi (is)тамо, huc (hic) овамо; од чести од препозиција. као: desŭper одозго.

По значењу деле се Adverbia: a) на Adverbia loci, b) на Adverbia temporis, c) на Adverbia modi (на прилоге места, времена, начина).

A. Adverbia loci.

Adverbia loci (прилози места) стоје на питање ubi (где)? unde (одакле)? quo (камо)? и qua (куда или којим путем)? §. 131.

1. На питање ubi? где?

ubi? где?	usquam игде
ubi где	nusquam нигде
ibi онде тамо	ubĭvis где му драго
ibīdem баш онде	ubique свуда
hic овде (где сам ја)	utrobīque на оба места
istic ту (где си ти)	foris ван, на пољу
illic онде (где је он)	procul далеко
alĭbi другде	prope близу
ubicunque, гдегод, свуда	comĭnus близу у близини
alicŭbi игде	emĭnus далеко, у даљини

2. На питање unde? одакле?

unde? одакле? одкуда?
unde одакле
inde отуд
hinc одавде
illinc оданде
istinc одатле
aliunde однекуд
undĭque } са свију страна,
undelĭbet } одсвакуд
undecunque одкудгод
utrimque с обе стране
desŭper одозго.

3. На питање quo? камо?

quo? камо?
quo камо
eo онамо
huc овамо (где сам ја)
isto } тамо (где си ти)
istuc }
illuc онамо (где је он)
eōdem баш онамо
aliō другде камо
quocunque } камогод
quoquo }
aliquo } некамо
quoquam }
quovis } камо ти драго
quolĭbet }
obviam насусрет
foras на поље
intro унутра
porro даље
retro натраг, уназад
quātĕnus докле, уколико
hactĕnus довде
quorsum на коју страну
horsum на ову страну
aliorsum на другу страну
prorsum напред
introrsum унутра
retrorsum натраг
sursum горе
bifariam на две стране
multifariam на више страна.

На питање qua? куда (или којим путем)?

quā? куда?
quā куда
eā онуда
hāc овуда
istāc туда
illāc онуда
eādem истим путем
aliā другим путем
quāquam којим ти драго путем
rectā управо
dextrā десно
sinistrā лево
unā једним путем, заједно.

B. Adverbia temporis.

§. 132. Adverbia temporis (прилози времена) стоје на питање: quando (кад)? quamdiu (колико)? и quoties (колико пута)?

quando? кад?
quando кад
quandocunque кадгод
aliquando једном
olim некад
quondom некад
tum онда, тада
tunc онда, тада

nunc сада
unquam икада
nunquam никад
jam већ
interdum кадикад
subinde кадкад, каштo
saepe често
semper увек, свагда
pridem одавно
dudum одавно
mox скоро
brevi за кратко време
tandem на послетку
demum тек
deinde за тим
denique на послетку
diu дуго
quamdiu докле, док
tamdiu толико (тако дуго)
aliquamdiu неко време
noctu ноћу
interdiu дању
vesperi увече
mane ујутру, рано
nuper скоро, ономадне
hodie данас
quotidie сваки дан
postridie сутрадан
pridie уочи
nudiustertius (постало из nunc est dies tertius) прекјуче

propediem ових дана
heri јуче
cras сутра
quotannis сваке године
initio, principio } с почетка, најпре
repente, subito } напрасно, изненада
recens скоро
modo сад баш
alias иначе
protĭnus одмах
extemplo, illĭco } с места
statim одмах
interea међутим
antea пређе
postea после
simul заједно
adhuc досад, још
nondum још не
multo ante много пре
paulo post наскоро за тим
paulisper неко време
tantisper толико
denuo наново
plerumque обично, понајвише
toties толико пута
aliquoties неколико пута
rursus (rursum) опет
semel једанпут (bis, ter etc.)

C. Adverbia modi.

Adverbia modi (прилози начина) стоје на питање: quī (како)? quomodo или quemadmodum (како)? cur или quare (са шта)? §. 133.

quomodo, quemadmodum } како?
quomodo, quemadmodum } како
uti, ut, velut као, кано
sic, ita } тако, овако
ĭtem исто тако

quam како, него
tam тако
adeo тако, тако врло
secus друкчије
satis доста
valde } врло, веома
admŏdum }
quantopere како, колико
tantopere тако, толико
forte случајно
paene }
fere } скоро, готово
ferme }
prope }
partim од чести
clam потајно
pălam јавно
nempe }
nimīrum }
scilĭcet } то јест, дабогме
videlĭcet }
utpŏte }
plane сасвим
omnīno сасвим
utĭque свакако, дабогме

nimis одвећ
praecipue } особито, на
imprimis } име
frustra } заман, уза-
nequidquam } луд
temĕre, улудо
rite ваљано, својски
vix једва
modo }
solum } само
dumtaxat }
saltem бар
ultro } својевољно, са-
sponte } мо по себи
sane дабогме
fortasse } може бити
forsitan }
neutiquam никако
immo напротив
cur } са шта
quare }
ideo }
idicirco } због тог,
propterea } с тога

§. 134. Adverbia modi јесу такође сва она Adverbia, што се од Adjectiva и других речи изводе.

а. Од Adjectiva (и Participia) друге деклинације прави се Adverbium на ē. То се е веже за основу Adjectiv-а, пошто се одбаци оно i, на које се Genitiv свршује; дакле:

altus	Gen.	alt-i	Adv.	altē	високо
liber	„	liber-i	„	liberē	слободно
pulcher	„	pulchr-i	„	pulchrē	лепо.
doctus	„	doct-i	„	doctē	учено.

(Само benĕ од bonus и malĕ од malus имају кратко ĕ.)

Прим. Многа Adverbia, што су изведена од Adjectiva и Participia друге деклинације, свршују се на o (и та су Adverbia управо Ablativi од Neutrum-а); као certo извесно, cito брзо, crebro, често, continuo непрестано, falso погрешно, fortuito случајно, improviso изненада, manifesto јасно, merito по заслузи, праведно immerito неправедно, perpetuo непрестано, raro ретко, sedŭlo ревносно, serio озбиљно, sero касно, secrēto тајно, subito напрасно, tuto

сигурно etc. По неки пут налазе се оба облика, само онда имају различно значење, као certo зацело (извесно), certe барем; vero свакако, vere наиста.

b. Од Adjectiva (и Participia) трећe деклинације праве се Adverbia свагда на ter. И то:

α) Adjectiva на ns и rs претварају s у ter, као:

clemen-s Adv. clemen-ter благо.
pruden-s „ pruden-ter мудро.
constan-s „ constan-ter постојано.
soller-s „ soller-ter вешто.

β) Остала Adjectiva трећe деклинације претварају оно is, на које се Genitiv Sing. свршује, у ĭter, као:

gravis Gen. grav-is Adv. gravĭter тешко.
acer „ acr-is „ acrĭter оштро.
celer „ celer-is „ celerĭter брзо.
felix „ felic-is „ felicĭter срећно.
simplex „ simplic-is „ simplicĭter просто.
(Audax има обично audacter, ретко audaciter; difficilis има поред difficiliter такође difficulter, но обично difficile као Adverb.)

Прим. 1. Од некојих Adjectiva на us праве се Adverbia на e и ĭter, као: durus тврд, dure и duriter; firmus сталан, firme и firmiter; humanus људски, humane и humaniter; largus обилан, large и largiter. (Alius други има само alĭter друкчије).

Прим. 2. Од некојих Adjectiva употребљује се њиов Neutrum као Adverbium, као facile лако, recens недавно, sublime високо, impūne некажњено ceterum у осталом, multum много, paulum мало, tantum само, nimium одвеђ, parum мало, potissimum наиме, postremum најпосле, ultimum последњи пут. На послетку има још Adverbia, што се свршују,

1) на ĭm (ātim, ĭtim) и праве се a) од Supin-а глагола, као: carptim по комад, certātim у опкладу, nominatim именито, privatim посебице, особито. raptim хитно, на јагму, statim стојећи, одма; b) од Substantiva, као: gradātim постепено, furtim крадом, gregātim, catervāfim јатомице, virĭtim човек по човек.

2) на ĭtus, и изводе се понајвише од Nomina, као: coelĭtus с неба, fundĭtus из темеља, antiquitus од старина, radicĭtus из корена, divinĭtus с божијом вољом, penĭtus са свим.

Прим. 3. Некоја Adjectiva и друге и трећe деклинације немају Adverbium због свог значења, као н. пр, она, што означују какву боју или материју. Друга опет нека Adjectiva и без таког узрока немају Adverbium, као: dirus fidus, gnarus, amens, discors, trux, vetus. За поједина од ових Adjectiva узима се Adverbium од других равнозначајних Adjectiva; н. пр. за fidus fideliter од fidelis, за amens dementer од demens.

Comparatio Adverbiorum.
(Поређење прилога).

§. 135. Само она Adverbia могу се поређивати, што се праве од оних Adjectiva, која се и сама могу поређивати.

Comparativ Adverbia једнак је свагда Neutrum-у Adjectivum-а у Comparativ-у. Superlativ прави се од Superlativ-а Adjectivum-а претвараньем завршног слога us у ē; н. пр.:

longe, longius, longissime;
pulchre, pulcherrime;
cito, citius, citissime;
fortiter, fortius, fortissime;
facile, facilius, facillime;
magnifice, magnificentius, magnificentissime.

§. 136. Неправилно (глед. §. 65.) се поређују:

bene, melius, optime добро, боље, најбоље;
male, pejus, pessime хрђаво, горе, најгоре;
multum, plus, plurimum много, више, највише;
parum, minus, minime мало, мање, најмање;
magnopere, magis, maxime врло, већма, највећма;
prope, propius, proxime близу, ближе, најближе;
diu, diutius, diutissime дуго, дуже, најдуже;
saepe, saepius, saepissime често, чешће, најчешће.

Прим. Adverbia, чоја се праве од Adjectiva, што се поређују са magis и maxime, поређују се такође исто тако, дакле: dubie, magis dubie, maxime dubie. Глед. §. 64. Прим. 4.

§. 137. Без Positiv-а су:

deterius, deterrime горе, најгоре;
ocius, ocissime брже, најбрже;
potius, potissimum (ретко potissime) преče најпреče;
prius, primum и primo пре, најпре;
uberius, uberrime обилније, најобилније.

Без Comparativ-а су:

merito, meritissimo заслужно, најзаслужније;
nove, novissime ново, најновије (на послетку);
nuper, nuperrime скоро, најскорије.

Без Superlativ-а су:

satis доста, satius боље;
secus друкчије, secius мање, обично у свези са негацијама (nihilo secius при свем том).

VII. PRAEPOSITIONES.

Препозиције или предлози показују односај ког Nomen-а или Verbum-а према каквом предмету. §. 138.

Слажу се или са Aecusativ-ом, или са Ablativ-ом или са оба та падежа.

I. Са Accusativ-ом се слажу: §. 139.

ante, apud, ad, adversus
circum, circa, citra, cis, circiter
erga, contra, inter, extra
infra, intra, juxta, ob
penes, pone, post и praeter
prope, propter, per, secundum
supra, versus, ultra, trans.

ante, пре, пред, испред н. пр. ante bellum Trojanum, ante noctem; Hannibal ante portas; ante pedes esse.

apud, код, н. пр. apud urbem esse; apud patrem educari; apud Ciceronem scriptum est (не in Cicerone).

ad k (или Dativ у нас), до, код, н. пр. venire, proficisci ad aliquem; ad centesimum annum vivere; ad summam tenectutem in republica versari; urbs sita ad mare; pugna ad lacum Trasumenum, ad Furculas Caudinas. Код бројева око или до: ad ducentos; ad duo millia capiuntur. За: res ad bellum utiles; homo ad duas res, ad intelligendum et agendum natus est. Према: Meridie umbrae cadunt ad septentrionem, ortu ad occasum. По: ad voluntatem alicujus loqui; ad normam, ad exemplum alicujus aliquid facere.

adversus (ређе adversum) против, н. пр. adversus aliquem pugnare; adversus rempublicam facere, sentire; према: castra adversus urbem ponere.

circa и circum около, око н. пр. urbes circa Capuam; satellites circum se habere; circa oppida colonias etc. mittere; circa axem se convertere.

cis и citra с ове стране, н. пр. Caesar citra Rubiconem paulisper substitit; cis или citra Alpes habitare (противно је trans).

circiter од прилике око н. пр. circiter meridiem venire; чешће Adverbium, наиме код бројева.

erga према, н. пр. meus erga te amor.

contra против, н. пр. contra hostes pugnare; contendere armis. disputare contra aliquem; defendere causam alicujus contra aliquem; facere contra legem, officium. Наспрам, према: Contra Galliam Britannia est; insula, quae contra Brundisinum portum est.

inter међу или између, н. пр. inter urbem et fluvium esse; orator potest incolumis vel inter hostium tela versari; inter dominum et sesvum amicitia non est; Croesus inter reges opulentissimus. За: (т. ј. за време): inter coenam, epulas; inter tot annos unus inventus est. Изразом inter se замењује се pronomen reciprocum, н. пр. diligunt inter se значи: пазе се међу собом (не diligunt se inter se); certant, colloquuntur inter se.

extra изван, н. пр. extra urbem tabernaculum capere; extra aciem equo provehi; у пренесеном смислу extra culpam, extra periculum belli esse; aliquid extra causam est; extra modum (преко мере); осим, н. пр. extra ducem paucosque milites reliqui rapaces sunt.

intra усред; н. пр. intra hostium praesidia esse и venire; о времену за, н. пр. intra decem annos multa nefaria facta sunt, или пред ординалним бројем на измаку, н. пр. intra decimum diem urbem cepit.

infra испод, ниже, под (противно је supra) н. пр. infra urbem esse; infra lunam nihil est nisi mortale et caducum; о времену после: Homerus non infra Lycurgum fuit; о величини испод или мањи, н, пр. uri sunt magnitudine paulo infra elephantos биволи су величином испод слонова или мало мањи од слонова. Поједини изрази: infra se omnia humana ducere; infra se positum judicare испод свог достојанства држати,

juxta уз, покрај, поред н. пр. Afticus sepultus est juxta viam Appiam; dux ad oppidum constitit juxtaque murum castra posuit.

ob испред, обично због, н. пр. ob oculos versatur aliquid (иначе ante); ob aliquod emolumentum aliquid facere, ob eam rem, quam ob rem, ob id ipsum (баш због тога).

penes у т. ј. у власти чијој, у рукама чијим, н. пр. Principio rerum imperium nationum penes reges erat (у рукама краљева); penes praetorem est judicandi potestas; penes me est arbitrium hujus rei.

pone иза ретко се употребљује, и то само о месту, н. пр. pone castra.

post иза, за; после (након), н. пр. repente equitatus post tergum cernitur; post coenam; post diem tertium redire; maxima post hominum memoriam (од памтивека) classis.

praeter мимо, н. пр. exercitum praeter urbem ducere; осим: praeter te amicum neminem habeo. Запамти praeter ceteros florere (не excellere) aliqua re мимо све остале одликовати се чиме; praeter spem, opinionem, consuetudinem (против); praeter modum (преко).

prope близу, н. пр. prope oppidum castra ponere (такође prope ab oppido, отуд она изрека prope abesse ab н. пр. similitudine deorum, мало бити удаљен од).

propter близу, обично због, н. пр. propter Siciliam insulae Vulcaniae sunt; propter humanitatem tuam te diligo; propter multas causas tibi irascor.

per кроз, н. пр. per urbem ire, ire per medios hostes; и о времену кроз: per triennium, per idem tempus; per totum diem dormire; по: socios conjurationis habere per municipia; disponere vigilias per urbem, per muros; преко (само о лицима): Antipater auxilium a Leonnato per legatos petivit; per servos de tuo adventu certior factus sum. Запамтити ваља jurare per deos заклињати се боговима; per me licet што се мене тиче, просто је; per valetudinem adesse non potuit (због), per aetatem (због старости); per se по себи, per se ipse сам по себи.

secundum одма после, н. пр. secundum comitia; secundum deos homines hominibus maxime utiles esse possunt; дуж: н. пр. secundum mare iter facere; по: н. пр, secundum naturam vivere.

supra изнад (врх, више) н. пр. supra lunam omnia aeterna sunt; о мери преко: supra duos menses; Carthaginiensium caesa sunt eo die supra viginti millia; supra vires agere; (противно је infra).

versus пут; мење се увек иза падежа, и то обично у свези са препозицијом ad или in, н. пр. ad Oceanum versus proficisci пут океана путовати; in Italiam versus navigare; код имена вароши стоји само versus, н. пр. Romam versus пут Рима: verti me a Minturnis Arpinum versus.

trans с оне стране или с ону страну, преко, н. пр. Germani trans Rhenum incolunt; trans mare aliquid asportare; ea res etiam trans montem Taurum audita est (противно cis и citra).

ultra (као trans) с оне стране или с ону страну, преко, н. пр. ultra Alpes exigere; ultra Tauri juga; такође о мери: ultra vires, ultra numerum преко снаге, преко броја; ultra modum progredi non oportet.

§. 140. II. Са Ablativ-ом се слажу:

absque, a, ab, abs и de
coram, clam, cum, ex и e
sine, tenus, pro и prae.

absque без, употребљаваше се само у старије време код песника.

a (ab, abs), од; употребљује се највише о месту, о времену, и код Passiv-a. Н. пр. о месту: ab urbe venit, a Mutina discedere; a tergo с леђа, a dextra, a laeva с десне, с леве стране; о времену: ab adolescentia од младости, a pueritia од детињства. centesima lux ab interitu Clodii од пропасти Клодијеве, ab urbe condita. Код Passiv-a: mundus a deo creatus est, liberi a parentibus amantur; у овом случају ми Срби избегавамо од. те употребљујемо врло радо Activum, дакле: Бог је створио свет, родитељи децу љубе. — Запамтити ваља: defendere (tueri, custodire, munire) aliquid ab aliquo бранити штогод од или против кога; incipere, ordiri, initium facere ab aliqua re (шчиме почети); victoriam reportare ab aliquo победу над ким одржати; stare, esse или facere ab aliquo уз кога или на чијој страни стајати.

Прим. А стоји пред консонантима, ab пред вокалима, пред h и пред консонантима, abs само у свези са te. (Каже се a te и abs te, не ab te).

de о месту са или с, н. пр. de coelo cadere с неба пасти, descendere de montibus с планина сићи, deturbare hostes de moenibus са зидова. Врло често о: de aliqua re scribere или dicere, de officiis о дужностима, de contemnenda morte о презирању смрти, de te cogito. — Појединце запамтити ваља: de sententia alicujus (по мњењу), de more (по обичају), de (ex) improviso изненада, qua de causa због чега или са шта.

coram пред, н. пр. coram populo пред народом; coram judicibus vera loquitor. Као Adverbium значи: лично или усмено.

clam без знања, н. пр. clam patre без знања очиног; clam deo nihil potest fieri; clam vobis без вашег знања.

cum са или с (са 6-им пад.), н. пр. consul cum exercitu ad hostem profectus est; bellum gerere cum aliquo (с = против); facere (sentire) cum aliquo с киме држати, уз кога стајати;

esse cum aliquo дружити се с киме; secum vivere сам за се живити (non cum hominibus); secum или cum animo suo reputare собом или у себи промислити; cum gaudio audire.

Прим. Cum се свагда мође иза персоналних Pronomina, а често и иза релативног Pronomen-а, и њима чини једну реч; mecum, tecum, secum, nobiscum, vobiscum; quocum, quacum, quibuscum. поред cum quo etc. Упор. §. 79. Прим. 3. и §. 81. Прим. 1.

e и ex из, о месту, времену, узроку. О месту: aliquem ex regno pellere; ex acervo tollere из гомиле узети; saxum ingens e mari eminebat; о времену од: н. пр. ex illo die; ex quo tempore и ex quo одкад; ex hoc tempore од овог времена; о узроку, н. пр. laboro ex capite, ex dentibus, ex oculis, боли ме глава, боле ме ноге, очи; perire ex vulnere (од или са ране); по: н. пр. ex lege, ex decreto, ex senatus consulto, ex consuetudine. — Појединце запамтити ваља: ex animo од срца; ex sententia по жељи; e republica за државу, у корист држави (противно contra rempublicam) и адвербска описивања: ex improviso, ex inopinato (изненада), ex composito (по договору); ex memoria (напамет), ex tempore dicere (сместа); audire, cognoscere ex aliquo од, из чијих уста чути, дознати); e regione (наспрам) etc.

Прим. E стоји пред консонантима, ex пред вокалима, пред h и пред консонантима.

sine без (противно cum), н. пр. sine cibo vivere; sine dei auxilio nihil proficimus; sine ulla spe без икакве наде.

tenus до, мође се иза падежа, н. пр. Italia Alpibus tenus patet.

pro пред, испред, н. пр. pro castris stare; pro templis praesidia collocare; за = у обрану, н. пр. dicere pro aliquo, mori pro patria; такође за код плаћања, као dare, solvere aliquid pro aliqua re, pro beneficiis reddere gratiam; место: н. пр. tribuni militum pro consulibus magistratum inibant, место конзула; silva pro nativo muro objecta; pro nuntio ire; према: н. пр. Helvetii pro multitudine hominum et pro gloria belli atque fortitudinis angustos se fines habere arbitrantur; pro viribus agere; као: Volsci pro victis abiere; se pro cive gerere; pro certo habere, affirmare као извесно држати, тврдити. — Појединце запамти: pro tempore по (према) околностима; pro tempore et pro re према времену и околностима; pro rostris dicere говорити с говорнице.

prae пред, испред, н. пр. prae se agere hostes пред собом гонити непријатеље; према: н. пр. prae aliis beatus es;

prae se omnes contemnit; од при назначивању неке сметње, н. пр. solem prae sagittarum multitudine non videbitis; prae lacrimis reliqua scribere non possum.

§. 141. III. С Accusativ-ом и Ablativ-ом се слажу: sub, super, subter, in.

Accusativ стоји код sub и in на питање камо?, Ablativ на питање где?:

sub под.

1) cum Accus., н. пр. sub terras ire; sub jugum mittere; sub murum succedere; о времену под или пред, н. пр. sub noctem под ноћ; sub occasum solis пред заход сунца, sub vesperum пред вече, sub lucem venire пред зору доћи (ретко одма иза, н. пр. sub haec dicta.

2) cum Ablat, н. пр. sub terra habitare, sub divo под ведрим небом), sub monte, sub montis radicibus considere (на подножју); sub regno alicujus esse; о времену за време, н. пр. sub ipsa profectione баш за време путовања.

super више, изнад, слаже се с Accusativ-ом на питања камо? и где?, н. пр. super aliquem sedere; super muros eminere; super theatrum circaque consistere; super Sunium navigare. С Ablativ-ом само онда, кад значи о, као: scribere, disputare super aliqua re.

subter под, испод стоји са Accus. на питања камо? и где?, н. пр. subter muros advehi доћи под зидове; subter muros locare наместити испод зидова. С Ablativ-ом се слаже ретко, и готово само код песника.

in у, на, etc.

1) cum Accus. о месту у: н. пр. in patriam redire; in Graeciam proficisci; in ultimas terras abire; о времену за, на, н. пр. in perpetuum (за свагда), in praesens или praesentia (Acc. plur.) за сад, in posterum у будуће или за будућност, in tres annos на три године; frumentum in paucos menses habet; invitare aliquem in posterum diem; in dies (из дана у дан) major fit (crescit) invidia. У пренесеном смислу према, н. пр. amor in patriam; in milites liberalis; severus in filium; impietas in deos; injuria in homines; на, н. пр. odium in hostes, in malos cives. О начину на, н. пр. in hunc modum на овај начин или овако; hostilem, servilem, mirum, admirabilem in modum.

2) cum Ablat. о месту у, на, н. пр. in urbe habito; in silvis educari; coronam in collo habebat; in monte stare; urbs in litore maris condita est; pons in flumine est; pontem facere in flumine; о времену у, при, за време н. пр. ter in anno; in bello; in pace; in deliberando; in legendo; in consulatu; in praetura. Запамти in armis esse, такође sub armis esse стајати под оружјем; aliquid in oculis est стоји пред очима. Код лица значи in код или у, или се и друкчије преводи, н. пр. in hoc homine unum admiror код овог човека једно се чудим; in te hoc laudo (у тебе); quantum in me est колико до мене стоји; такође међу, н. пр. in his, in quibus.

Прим. 1. Многе препозиције употребљују се такође као Adverbia, и то ове: ante, post, circiter, circa и circum, citra, ultra, extra, infra, supra, juxta, prope, propter, contra, coram, clam, subter. Ове препозиције могу и саме без падежа стајати, кад њих две припадају једном Substantiv-у, н. пр. intra vallum et extra, supra terram et infra (но supra et infra terram); иначе се Nomen понавља, кад падежи нису исти, н. пр. pro omnibus et contra omnia disputare (за и против свега).

Прим. 2. Многе препозиције састављају се с глаголима и другим речима; тада имме препозиције ab, ad, com (cum), in, ob, per, sub, trans често мењају консонант, на који се свршују; н. пр. aufugio (ab, fugio); alloquor (ad, loquor); corruo (con, ruo); illabor (in, labor); oppono (ob, pono); suffundo (sub, fundo) etc.

Тако зване нераставне препозиције (praepositiones inseparabiles) налазе се само у сложеним речима. Најобичније су: §. 142.

1. amb (наше о, об), н. пр. ambio обићи; пред консонантима am (или an), као amplector обухватити, anceps двојак.

2. dis или di (раз), н. пр. discerpo раскинути, diripio разграбити, diffluo разлити се.

3. re, пред вокалом и пред h red, н. пр. remitto послати натраг, redeo повратити се.

4. se, н. пр. sejungo одвојити, secedo одступити, secūrus безбрижан.

VIII. CONJUNCTIONES.

Конјункције или савези зову се оне речце (particulae), које везују две речи или две реченице. §. 143.

По ономе, што значе, деле се на ове класе:

I. Conjunctiones copulativae, конјункције што означују свезу: et, ac, atque, que и; neque или nec и не; etiam, quoque такође или и. §. 144.

Примедбе.

1. ac не стоји никад испред вокала ни испред h.

2. que свагда се веже за реч; н. пр. parentes liberique родитељи и деца, senatus populusque Romanus сенат и народ рамски.

3. neque употребљује се онда, кад се цела једна реченица негира, као: Aliud est celare, aliud tacere; neque ego nunc te celo, si tibi non dico, quae natura deorum sit; а кад се код: и не односи негација само на једну реч, онда се употребљује et non; н. пр. Hoc longum est, et non necessarium.

4. etiam стоји испред речи, на коју се односи, а quoque иза ње etiam pater такође отац, али pater quoque.

5. et-et, не само — него и, н. пр. et parentes et liberi не само родитељи, него и деца; neque-neque или nec-nec, ни ти-ни ти; nec parentes nec liberi.

6. Подобна двострука везивања јесу: modo-modo час-час, nunc-nunc сад-сад, tum-tum како-тако, quum-tum не само-него и нашме.

§. 145. **II. Conjunctiones disjunctivae, конјункције, што означују растављање: aut, vel, ve, sive (seu) или.**

Примедбе.

1. Од тих конјункција означује aut најјаче растављање, пошто се може преводити не само са или, него и са: у противном случају, н. пр. omnia bene sunt oratori dicenda aut eloquentiae nomen relinquendum est.

2. ve свагда се веже за реч, којој припада; н. пр. plus minusve више или мање.

3. Двоструко растављање означује се са: aut-aut, vel-vel или-или, и са sive-sive било-било.

§. 146. **III. Conjunctiones adversativae, конјункције, што означују противност: sed, verum, али, но; autem, vero а, пак; at (ast песн.), но, напротив, или (као приговор); atqui па ипак, tamen ипак, ceterum у осталом; (attamen, verumtămen, sedtămen па ипак, па при свем том; at vero но; enim vero заиста; verum enimvero но заиста).**

Примедбе.

1. sed, verum и at стоје у почетку реченице, а vero и autem међу се после једне или више речи: hic vero, hic autem.

2. sed и verum имају после које негације значење него или већ: non hic, sed illi. — Non solum (modo, tantum) — sed etiam, не само — него (већ) и.

§. 147. **IV. Conjunctiones conclusivae, конјункције, што означују закључивање: ergo дакле, igitur еле, дакле; ităque с тога, дакле; proinde за то, с тога; ideo, idcirco, propterea с тога.**

Примедбе.

1. igitur стоји обично иза прве речи у реченици, као: omnes igitur adsunt; но itaque или ergo omnes adsunt. Proinde стоји само у реченицама са Imperativ-ом или Conjunctiv-ом: Proinde, si sapis, vide, quid tibi faciendum sit.

2. Амо могу спадати и ови сложени изрази: ob eam rem, ob eam causam, hanc ob rem, hanc ob causam, ea de re, ea de causa, с тога; за тим: quare, quamobrem, quapropter, quocirca, са шта, с тога.

V. Conjunctiones consecutivae, конјункције, што означују последицу: ut да, ut non да не, quin а да не. §. 148.

VI. Conjunctiones causales, конјункције, што означују узрок: nam (namque), enim (etenim) јер; quia, quod што; quum, quoniam пошто; quando, quandoquidem, siquidem кад или пошто. §. 149.

Примедбе.

1. Nam, namque и etenim стоје у почетку реченице, а enim стоји свагда после које речи; дакле: nam ipse dixit; али ipse enim dixit.

2. nam и enim преводе се на српски често са: то јест, н. пр, Rerum bonarum et malarum tria sunt genera: nam aut in animis aut in corporibus aut extra esse possunt.

VII. Conjunctiones comparativae, конјункције, што означују упоређивање: ut или uti, sicut као, као што; velut као на пример или тако на пример; prout као год што, ceu (песн.) као, quam него, како; tamquam, quasi као, као да; ut si, ac si, velut si као да, као кад. §. 150.

Примедбе.

1. Ut је relativum за ita и sic (тако); све три те речи стоје као ближи одређај уз Verbum; н. пр. ut dixi као што сам рекао, ita dixi или sic dixi тако сам рекао. Quam је relativum за tam; обе те речи стоје уз Adjectivum; н. пр. quam bonus est deus! како је добар бог! tam bonus est, тако је добар.

2. Толики као, лат. tantus quantus, но такође: tam magnus quam. Исто тако tam multi quam тако многи као, tam saepe quam тако често као.

3. Такође ac и atque преводе се са као или него после Adjectiva и Adverbia, што значе сличност или несличност, једнакост или неједнакост, као similis, dissimilis, par, contrarius, alius; similiter, aeque, perinde (исто тако), aliter, etc. н. пр. Amicos aeque ac semet ipsos diligere oportet, пријатеље треба исто тако љубити као саме себе; res aliter cecidit, ac sperabam, ствар је друкчије испала, него што се надах; aliter atque tu друкчије него ти.

§. 151. VIII. Conjunctiones conditionales или hypotheticae, конјункције, што означују услов: si, ако; sin а ако, ако пак; si non, nisi (место ког се такође ni употребљује) ако не; si minus, ако не, и ако не; dum, modo, dummodo само ако; dum ne, modo ne, dummodo ne само ако не.

Примедбе.

1. После какве негативне речи преводи се nisi са осим; као: nemo nisi improbissimus.

2. Место nisi мора се si non употребити, кад негација само једној речи припада; si non omnes, tamen aliquot. Код si minus, ако не, глагол се не понавља, Si dabis, accipiam; si minus, abibo.

§. 152. IX. Conjunctiones concessivae, конјункције, које означују допуштање: etsi, etiamsi, tametsi, quamquam, quamvis, quantumvis премда, ма да, и ако; licet ма, па ма; ut узевши (или узмимо) да, ne узевши (узмимо) да не, quum премда.

Прим. Quidem истина, додуше, може се такође сматрати као концесивна конјункција; стоји свагда после речи какве, на којој је сила говора; као multi quidem dicunt, многи додуше кажу.

§. 153. X. Conjunctiones finales, конјункције, што означују намеру: ut (uti) да; ne да не; neve (neu) и да не; quo да тим; quominus да не.

§. 154. XI. Conjunctiones temporales, конјункције, што означују време: quum кад; ut, ubi, ut primum, ubi primum, simulac, simulatque чим, тек што; antequam, priusquam пре него; postquam, posteāquam пошто; dum, donec, quoad док, док не.

§. 155. XII. Conjunctiones interrogativae, конјункције, што означују питање. Амо спадају упитне речце (particulae interrogativae), у колико питање какво везују, и то: 1) num, utrum, ne (које се веже за реч), кад имају значење да ли; 2) an и ne (које се веже за реч), кад имају значење или.

Прим. Кад упитне речце не стоје са значењем да ли, или, онда се и не броје у конјункције. Употребљавање истих гледа у синтакси.

IX. INTERJECTIONES.

§. 156. Интерјекције или усклици јесу гласови, којима казујемо осећања. Интерјекције, што се највише употребљују, ово су:

1) интерјекције бола: hei, heu, o, vae;

2) интерјекције радости: io, iu, euoe, euax;

3) интерјекције чуђења: ecce, en, hem, o;

4) интерјекције призивања: heus, o, ohe, pro.

Такође и друге речи употребљују се као интерјекције, и то:

a) Nomina (Substantiva и Adjectiva): pax пст! malum jao! indignum срамота! infandum ужасно! miserum жалибоже. b) Verba age, agite, дед! apage торњај се! cĕdo амо! казуј! etc.

Извађање речи.

I. Извађање Verba.

Verba се изводе од чести од других Verba, од чести од Nomina. §. 157.

A. Verba од других Verba.

Verba, што се изводе од других Verba, јесу 1) frequentativa или intensiva, 2) inchoativa, 3) desiderativa, 4) deminutiva.

1) Verba frequentativa или intensiva означују радњу, која се или чешће понавља или јачом снагом чини, и праве се на are или ĭtare:

a) на are од Supin-a на tum и sum:

dico — dictum — dictare	curro — cursum — cursare
capio — captum — captare	pello — pulsum — pulsare
rapio — raptum — raptare	cedo — cessum — cessare.

b) на ĭtare од Praesens-a 1., 2., и 3. коњ.:

clamo — clamitare	lateo — latitare	ago — agitare
rogo — rogitare	terreo — territare	quaero — quaeritare.

c) на ĭtare од Supin-a на tum и sum:

lego — lectum — lectitare	mitto — missum — missitare
scribo — scriptum — scriptitare	haereo — haesum — haesitare.

2) Verba inchoativa (упор. §. 107. VII.) означују почињање, свршују се на sco, и иду по трећој коњугацији. Глаголима 1. коњугације додаје се asco, глаголима 2. коњуг. esco, глаголима 3. и 4. коњуг. isco: labo — labare љуљати се, labasco почети љуљати се; palleo бити блед, pallesco бледити; gemo уздисати, ingemisco почети уздисати; dormio спавати, obdormisco заспати.

Прим. Inchoativa на asco и esco праве се такође од Adjectiva (ретко од Substantiva), као: integer — integrasco, mitis — mitesco, mollis — mollesco, puer puerasco, vespera — vesperasco, silva — silvesco.

3) Verba desiderativa означују захтевање (вољу, жељу), и праве се од Supin-а, претварајући um у urio: edo — esum — esurio хоћу да једем, emo — emptum — empturio хоћу да купујем, pario — partum — parturio хоћу да рађам, peto — petitum — petiturio хоћу да иштем; сва иду по 4. коњугацији (упор. §. 108. на крају).

4) Verba deminutiva означују умањавање какве радње, свршују се на illo и иду сва по првој коњугацији, као canto — cantillo певуцкати, scribo — conscribillo пискарати.

B. Verba од Nomina.

§. 158. Од Substantiva и Adjectiva могу се изводити Verba 1., 2., и 4. коњугације и то

1) Verba 1. коњугације понајвише су transitiva, н. пр. signum — signare означити, levis — levare олакшати.

macula — maculare	vulnus — vulnerare	aptus — aptare
nomen — nominare	nudus — nudare	curvus — curvare
vox — vocare	sanus — sanare	liber — liberare.

2) Verba 2. коњуг. јесу intransitiva:

flos — florēre	lux — lucēre	calvus — calvēre
frons — frondēre	albus — albēre	flavus — flavēre.

3) Verba 4. коњуг. од чести су transitiva, од чести intransitiva:

finis — finire	vestis — vestire	stabilis — stabilire
poena — punire	mollis — mollire	rudis — erudire.

---

sitis — sitire	ineptus — ineptire	superbus — superbire
tussis — tussire	saevus — saevire	ferox — ferocire.

II. Извађање Substantiva.

§. 159. Substantiva се изводе од чести од других Substantiva, од чести од Adjectiva, од чести од Verba.

A. Substantiva од других Substantiva.

1) Substantiva deminútiva (умалителне речи) свршују се на ŭlus, ula, ŭlum (ŏlus, ŏla, ŏlum, кад испред свршетка стоји вокал); cŭlus, cŭla, cŭlum; ellus, ella, ellum (ретко illus, il'a, illum) и имају свагда род своје основне речи; тако rivus-rivulus поточић, silva-silvula шумица, scutum-scutulum штитић, filius filiolus синчић, bestia-bestiola животињица, negotium-negotiolum

посалак; passer-passerculus врабчић, avis avicula птичица, opus opusculum делце; liber-libellus књижица, tabula-tabella таблица, sacrum-sacellum мало светилиште, капела; lapis-lapillus камичак, anguis (змија) — anguilla јегуља, signum-sigillum печат.

2) Наставак arium, додан Substantiv-има означује место, где се што држи, чува: aes-aerarium благајница, arma-armarium орман (дозат), columba-columbarium голубињак, granum granarium хамбар, pomum-pomarium воћњак, semen-seminarium растило.

3) Наставак ētum, додан именима растиња, означује место, где се исто растиње у множини налази: pinus-pinetum борик, quercys-quercetum растник, vinum-vinetum виноград.

4) Наставак īle, додан именима животиња, означује шталу ових: bos-bovīle (обично bubīle), штала за говеда, equus-equīle коњушница, ovis-ovīle овчара, sus-suīle свињац.

5) Наставак ium, додан именима лица, прави Substantiva abstracta, н. пр. sacerdos-sacerdotium свештеништво, consors-consortium друштво, exsul-exsilium изгнанство, или означује скуп дотичних лица, као collega-collegium скуп другова (у званију), servus-servitium робље.

6) Patronymica (од имена очиног, ређе материног изведени називи) свршују се овако:

a) мушка Patronymica свршују се понајвише на ĭdes (ίδης) Gen. ae, као Priamus-Priamĭdes Пријамовић, Cecrops-Cecropĭdes Цекроновић. Или се свршују на īdes (εἰδης) од речи на eus и cles као Atreus-Atrīdes Атрејевић, Neŏcles-Neoclīdes Неоклевић; или на iădes од речи на ĭus, као Thestius-Thestiades, но такође и од речи, које се друкчије свршују, но у којих је завршни слог дугачак, као Anchisēs-Anchisiades, Telamōn-Telamoniades, Atlās-Atlantiades; или само на ădes од речи прве деклинације на as као Aenēas-Aeneădes.

b) женска Patronymica свршују се или на is, као Tantalus -Tantalis Танталида, или на ēis од речи на eus као Nereus — Nerēis, или на ĭas, као Thestius — Thestias Тестиада.

B. Substantiva од Adjectiva.

Од Adjectiva изведена Substantiva свршују се на ia, itia, itas, itudo, и jecy Substantiva abstracta; тако од gratus gratia захвала, од insanus insania лудост; od justus justitia правда, од piger pigritia лењост; од celer celeritas брзина, од comis comitas љупкост; од pulcher pulchritudo лепота, од fortis fortitudo храброст. §. 160.

C. Substantiva од Verba.

§. 161. 1) Substantiva na or и ium праве се од основе Verbum-а, и означују **стање**, као amor од amo, calor од caleo, furor од furo, dolor од doleo; taedium од taedet, odium од odi.

2) Substantiva на tor и sor изводе се од Supinum-а, и означују какво **радно лице**, као arātor, amator, monĭtor, lector, rector, audĭtor, cursor, messor; нека се изводе такође од Substantiva, као viātor (путник) од via, janĭtor (капиција) од janua, fundĭtor (праћкар) од funda.

Прим. Од Substantiva на tor праве се Feminina често на trix, као adjutrix од adjutor, fautrix од fautor, inventrix од inventor, praeceptrix од praeceptor, victrix od victor.

3) Substantiva на io, us (Gen. ūs) и ūra праве се од Supinum-а и јесу abstracta, као consensio и consensus слагање, motus кретање, cursus трчање; actio делање, fossio копање, inventio налазење; institutio уређивање или поучавање; armatura оружање, conjectura нагађање, pictura сликање, sepultura сарањивање.

4) Substantiva на men, mentum, ŭlum, bŭlum, cŭlum означују средства или оруђа за извршење оног што Verbum означује, или такође и место радње, као levāmen средство за олакшавање, velamen застирач; adjumentum средство за помагање (помагачко), lenimentum средство за ублажавање; jaculum копље; pabulum пића, latibulum скровиште, stabulum штала; gubernaculum крма (думен), cubiculum спаваћа соба, operculum заклопац.

5) Substantiva на crum, trum означују какво место или оруђе, као fulcrum наслон, sepulcrum гроб; aratrum плуг, rostrum кљун.

III. Извађање Adjectiva.

A. Adjectiva од Verba.

§. 162. 1) Наставци bundus и cundus имаду обично значење Participium-а Praesentis, као mirabundus чудећи се, venerabundus поштујући, furibundus беснећи; verecundus бојећи се, скроман, iracundus срдит, fecundus плодан.

2) Наставак ĭdus показује својство, које је значењем глагола опредељено, као calidus врућ, madidus влажан; validus јак, снажан.

3) Наставци ilis и bilis означују **могућност**, и то са пасивним значењем: docilis поучљив, facilis лаган, fragilis ломан, mobilis покретљив, placabilis помирљив, delebilis разорив.

4) Наставци ax и ŭlus означују обично какву **хрђаву на-**

клоност, као edax прождрљив, rapax грабљив, fallax варљив, mendax лажљив; garrulus брбљав, credulus лаковеран.

B. Adjectiva од Substantiva. §. 163.

a) од Nomina appellativa.

1) Наставак ĕus означује **материју** или **сличност**, као ferreus гвозден, argenteus сребрн, aureus златан, niveus бео као снег, virgineus девојачки.

2) ĭus, ĭcus, īlis, ālis, āris, nus, īvus, ensis, ārius значе, да што чему **припада**, као patrius, очински, oratorius говорнички, regius краљевски; bellicus ратни, civicus грађански; servilis робски, virilis људски; regalis краљевски, mortalis смртан; popularis народни, militaris војнички; maternus матерински, paternus очински; aestivus летни, castrensis таборски, forensis; gregarius, legionarius.

Прим. Adjectiva на arius означују занимање оним, што Substantiv значи, н. пр. res apiaria пчеларство, res pecuaria сточарство. У свези са faber означују иста разне рукодеље н. пр. faber ferrarius ковач, faber tignarius дрводеља. Но неки пут употребљују се као Substantiva, н. пр. argentarius меничар, frumentarius житар.

3) ōsus и entus означују **обилатост**: aquosus воден, fructuosus плодан, periculosus опасан, vitiosus погрешан; somnolentus поспан, vinolentus виновав, пијан, pulverulentus прашан, turbulentus буран, бунтован.

4) ātus, ītus, ūtus означују **имање** онога што Substantiv значи: alatus крилат, auratus позлаћен, barbatus брадат, auritus уват, cornutus рогат.

5) ānus и īnus показују, да што каквом месту припада, или да што од каквог предмета произлази: urbanus варошки, rusticanus пољски, marinus морски; humanus човечији, divinus коњски, vitulinus телећи.

b) од Nomina propria.

1) **Имена лица** добијају понајвише наставак iānus, као Aemilius Aemiliānus; Tullus Tulliānus, Caesar Caesariānus: ређе ānus и īnus, као Sulla Sullānus, Verres Verrīnus.

Прим. Наставке ēus и ĭcus добијају понајвише само **грчка имена**, као Epicurus-Epicurēus; Pythagoras Pythagorēus (и Pythagorĭcus); Socrates Socratĭcus.

2) **Имена места** добијају наставке ānus, īnis, ensis, as (Gen. ātis), као Roma Romānus, Tusculum Tusculānus; Ameria Amerīnus, Caudium Caudīnus; Narbo Narbonensis, Cannae Cannensis; Arpīnum Arpīnas, Fidenae Fidēnas.

Прим. Грчка имена места добијају такође наставке ĭus и aeus, као Corinthus Corinthĭus, Salamis Salaminius; Nemea Nemĕaeus, Larissa Larissaeus.

3) Имена народа добијају понајвише наставак ĭcus, ређе ĭus, као Gallus Gallĭcus, Persa Persĭcus; Syrus Syrĭus, Thrax Thracĭus.

4) Имена земаља, која су понајвише и сама од имена народа изведена, добијају наставке ĭensis и ĭcānus, да се означи оно, што се у земљи налази, као Sicilia Siciliensis, Hispania Hispaniensis, Africa Africānus, Gallia Gallicānus.

§. 164. C. Adjectiva од Adverbia.

1) Adjectiva времена постају наставцима tĭnus (tīnus) и ernus (urnus), као crastinus (сутрашњи), perendĭnus (прексутрашњи); diutĭnus: pristĭnus, repentīnus, matutīnus; hodiernus данашњи, hesternus јучерашњи, diurnus, nocturnus.

2) Adjectiva места, као antīcus предњи, postīcus стражњи.

§. 165. IV. Састављање речи.

1) Ако је први део у које састављене или сложене (compositum) речи какав Adverbium, то остаје овај непромењен, као benevŏlus, satagĕre; само код nolo и malo (из non volo и magis volo) бива контракција (сливање).

2) Основа Verbum-а каквог први је део само код састављања са facio, као assuefacio, calefacio, commonefacio, madefacio, patefacio.

3) Ако је први део Nomen какав, додаје се његовој основи везни вокал ĭ, као agrĭcŏla, artifex, alienigĕna, triformis, mediterranĕus, tubĭcen (али tibīcen из tibiicen). А ако се друга реч почиње са каквим вокалом, онда отпада везни вокал, као magnanimus, unanimus.

4) Кад се глаголи са препозицијама састављају, онда се у глагола претварају вокали ă и ĕ понајвише у ĭ, а дифтонг ae у ī: facio confĭcio, emo redĭmo, quaero conquīro.

Прим. ă остаје само код речи, што су изведене од caveo, maneo и traho, и од чести од ago (circumăgo, perăgo); а код изведених од fallo, farcio, scando, spargo прелази у e; ĕ остаје у изведених речи од fero, gero, peto, tego, tero и од чести у изведених од lego, (perlĕgo, allĕgo, али collīgo, deligo etc.); ae само код haereo,

5) Кад се састављају Verba и Nomina, или сама Nomina међу собом, постају нове речи, и то обично Adjectiva. Тако foedifrăgus од foedus frangere, causidĭcus од causam dicere, magnanimus од magnus animus, triceps од tres и caput.